

postea tamen operâ *Maximiliani*, & Amicorum ejus præcipuè, promotum & ad exitum perductum fuisset;) nè fortè *Rex HENRICUS* ad Regimen *Castiliae* aspiraret, ut Administrator; durante minori Ætate *Generi* sui. Videbantur enim futuri, tres ejus Regiminis Competitores; *Ferdinandus* Avus ex parte Matris; *Maximilianus* Avus ex parte Patris; Et *Rex HENRICUS*, Principis Adolescentis Socrer. Certè non absimile vero est, Regimen *HENRICI*, (secum *Principem* Adolescentem adducentis,) magis gratum futurum fuisse *Hispanis*, quàm reliquorum duorum. Etenim *Proceres Castiliae*, qui *Regem Arragoniae* tam recenter expulerant, in favorem *Regis Philippi*, & sensa animi sui tam apertè protulerant, non poterant non habere, pro suspecto & invito, *Regem Ferdinandum*. *Maximiliani* autem Ambitus, propter causas plurimas, vanus proculdubiò fuisset. Verùm hoc *Regis* Inceptum, quod jactatur, nobis quidem videtur (*Regis* mores reputantibus, & Consilia tuta & solida, nec cum vastis aut periculosis Cogitationibus commista,) minùs probabile; Nisi fortè cupiisse spirare calidum, quod Pulmones affectos haberet. Hoc Matrimonium cum *Margaretâ*, de die in diem, procrastinatum fuit, propter infirmam *Regis* valetudinem, qui jam Vicesimo secundo Anno *Regni* sui, cœpit laborare *Morbo Arthritico*. Verùm Catarrhus, simul in Pulmones delatus, eos tabe infecit; Adeò ut, ter in Anno, (quasi periodis certis,) præcipuè autem vere, magnas experiretur Accessiones, & Labores *Phthisis*. Attamen negotiis se, quantum unquam aliàs, impertitus est. Ita tamen, ut his Infirmitatibus monitus, magis seriò de Vitâ Futurâ, meditaretur; Et seipsum consecraret, potius quàm *Henricum Sextum*, *Theauris* meliùs erogatis, quàm si dati essent *Papæ Julio*. Etenim hoc Anno, majores consuetis Eleemosynas distribuit; Etiam Incarceratos omnes circa Civitatem *Londini*, redemit, qui detenti erant pro Debitis aut Feodis ad Summam Quadraginta Solidorum, aut infra. Acceleravit etiàm *Foundationes* religiosas: Et Anno sequente, (qui fuit *Regni* sui Vicesimus tertius,) illam *Savoie* perfecit. Quinetiam, acerbas *Populi* sui Querimonias, contra Exactiones & Oppressiones *Dudleii* & *Empsoni*, & eorum sequacium, audiens; partim per Homines probos & devotos, qui circa eum erant; partim per Conciones publicas, (Concionatoribus in hac parte, munere suo liberè fungentibus) magnâ circa eas res pœnitentiâ, & Conscientiæ Moribus, ut pius Princeps, tactus est. Nihilominùs, *Empsonus* & *Dudleius*, etsi non potuissent non audire, de *Regis* in hac parte Conscientiæ Scrupulis, tamen acsi *Regis* Anima & Pecunia distinctis officiis attributæ & assignatæ essent, ut nihil rei haberet una earum cum alterâ, nihilo lentius *Populum* gravabant, quàm antea. Eodem enim Anno Vicesimo tertio, crudelissimè actum est, cum *Guilielmo Capello*, *Equite Aurato*, jam secundâ vice, prætextu, quod se malè gessisset, in Præturâ suâ *Londinensi*. Crimen autem non aliud erat, quàm quod, in Solutionibus quibusdam, Nummos aliquot adulterinos sciens accepisset; Neque tamen, de illis, qui Nummos adulterassent, Inquisitionem diligentem, & exactam fecisset. Propter hoc crimen, & alia quædam ei imputata, condemnatus est in Summâ bis Mille Librarum; Cùmque Vir es-

set animosus, & prioribus vexationibus induratus, ne Dodrantem quidem solvere voluit: Et simul (ut videtur) verbis quibusdam contumacibus, in ejusmodi prosecutiones, invecus est: Unde *Turri* commissus est, ibique remansit usque ad Mortem *Regis*. *Knesworthus* quoque, nuper *Major Londinensis*, & uterque *Vice-Comes* ejusdem Anni, pro delictis quibusdam, in Administratione Munerum suorum, in Judicium adducti, Incarcerati, & postea Solutione Mille & Quadringentarum Librarum, redempti. Item *Hawisus*, unus ex *Aldermannis Londini*, impetitus fuit; & Dolore & Anxietate Animi, antequam lis ad finem perducta esset, mortuus. *Laurentius* etiam *Ailinerus*, Eques Auratus, qui similiter *Major Londinensis* fuerat, & ambo ejus *Vice-comites*, Mulctam Mille Librarum subierunt. *Laurentius* autem, quod solvere Mulctam recusasset, custodiae commissus est; Ubi remansit, usquedum *Empsonus* ipse, loco ejus, incarceratus esset.

Minimè mirum erat, (cum Delicta tam levia, Mulctæ tam graves essent) si *Thesauri Regis* reconditi, quos moriens reliquit; Quorumque pars maxima, in locis occultis, sub Clave & Custodiâ suâ propriâ, *Richmondia*, reposita erat; ascendissent ad Summam Quinque Millionum, & Dimidiæ, Aureorum; Massam certè grandem Pecuniæ, etiam pro ratione Temporum præsentium.

Ultimum Negotium Statûs, quod *Regis* hujus Felicitatem temporalem clausit, fuit Conclusio gloriosi illius Matrimonii, inter Filiam suam *Mariam*, & *Carolum Principem Castiliæ*, postea *Imperatorem* celeberrimum; utrâque parte teneræ Ætatis tunc existente. Qui Tractatus consummatus erat, per *Episcopum Foxum*, & alios *Regis* Delegates, *Caleti*, Anno proximo ante *Regis* Obitum. Quâ Affinitate, (ut videtur,) ita delectatus est, & quasi raptus, ut in Literis, quas illâ de re ad *Civitatem Londini* scripsit, (mandans ut omnia lætitiæ & Exultationis Indicia exhiberent,) gloriaretur, ac si muro Aheneo *Regnum* istud circumdedisset. Cum *Generos* sibi jam ascivisset, *Regem Scotiæ*, & *Principem Castiliæ ac Burgundiæ*, Ita ut jam, nihil videretur addi posse, ad hujus magni *Regis* mundanam Felicitatem, usque ad summum fastigium evectam, (sive quis intueatur excelsas illas Liberorum suorum Nuptias; sive Famam ejus, longè latèque, per Orbem sparsam; sive Divitias fidem ferè superantes; sive Successuum suorum perpetuam Constantiam;) præter Mortem opportunam, quæ eum ab aliquo Fortunæ impetu futuro, subduceret: Qui certè (propter Odia Populi sui, & Titulum Filii sui, tunc Ætatem octodecim Annorum implentis, Principis certè Audacis & Liberalis, quiq; ipso Aspectu, & Oris Majestate, Oculos Populi in se trahebat,) fortassè in eum irruere potuisset.

Ad Coronandum etiam *Vitæ* suæ Exitum, æque ac *Regni* sui Initium, Opus Pietatis & Misericordiæ edidit, eximium, & Imitatione dignum. Nam Condonationem generalem promulgavit, qualis in Coronatione *Regum* concedi solet; Ut certus novæ Coronationis, in *Regno* meliore. Quin & Testamento suo declaravit, se velle, ut Re-

stitutio

stitutio fieret earum Summarum Pecuniæ, quæ ab Officiariis suis, injustè extortæ fuissent.

Hoc modo, *Salomon* iste *Anglorum*, (Nam & *salomon* ipse exactio- nibus Populo suo gravis fuit,) cùm quinquaginta duos Annos vixisset, atque Viginti tres Annos, & octo Menses, regnasset; Memoria integrâ, & statu Animæ beatissimo, in magnâ Malaciâ Morbi lenti, ad Cœlum migravit, Vicefimo secundo *Aprilis*, Anno Sa- lutis 1508, apud *Palatium* suum *Richmondia*, quod ipse exædifi- caverat.

N 2

Rex

REX iste (ut verbis utamur quæ Merita ejus exæquent,) fuit
 instar Miraculi cujusdam: Ejus scilicet generis, quod pru-
 dentes attonitos reddit, imperitos leviter percellit. Plurima
 siquidem habuit, & in Virtutibus suis, & in Fortunâ; Quæ non
 tam in Locos Communes cadunt, quam in Observationes prudentes
 & graves. Vir certè fuit Pius, ac Religiosus, & Affectu, &
 Cultu: Sed ut erga Superstitionem, pro modo Temporum suorum,
 satis perspicax, Ita interdum Politicis Rationibus, & Consiliis,
 nonnihil occæcatus. Personarum Ecclesiasticarum Promotor, erga
 Asyloꝝ Privilegia (quæ tanta ei Mala pepererant,) non du-
 rus. Haud pauca Religiosorum Cœnobia fundavit, dotavit;
 Quibus accedit memorabile illud Hospitalc Savoya dictum. Mag-
 nus nihilominus Eleemosynarius in secreto; Quod luculentè indi-
 cat, etiã publica illa opera, Dei Gloriæ, non suæ, data. Pacem
 se summoperè, & amare, & pro viribus procurare, perpetuò præ-
 se tulit. Atq; illud in Fœderum Præfationibus illi frequens fuit;
 Pacem, cum Christus in mundum veniret, Angelos præci-
 nuisse; cum è mundo excederet, ipsum Dominum legasse.
 Neq; hoc ei, Timori aut Animi Mollitiei, imputari poterat, (quippe
 qui animosus fuerit & Bellator,) sed Virtuti verè Christianæ, &
 Morali. Neq; tamen illud eum fugit, à viâ Pacis aberrare il-
 lum, qui eam nimio plus videatur appetere. Itaq; Famas, & Ru-
 mores, & Apparatus Belli, sæpè excitabat, donec Pacis Conditio-
 nes, in melius flecteret. Etiã illud notatu non indignum, quod tam
 sedulus Pacis Amator in Bellis tam foelix extiterit. Siquidem Arma,
 & expeditiones ejus, neq; in Bellis externis, neq; in Civilibus, un-
 quam ei improspere cesserunt; Neq; noverat ille, quid clades bellica
 esset. Bellum in Adeptione Regni, necnon Comitum Lincolnix,
 & Baronis Audlæi Rebelliones, terminavit Victiora. Bella Galli-
 ca & Scotica Pax, sed Pax ab Hostibus ultrò petita. Bellum illud
 Britannix, Casus; Mors nimirum Britannix Ducis. Tumultus
 Baronis Lovelli, item Perkini, tam ad Exoniam, quam in Cantio,
 Fuga Rebellium, antequam Prælium tentarent: Adeò ut propria ei
 fuerit Armorum Felicitas, atq; inviolata. Cujus rei causa haud
 parva, quatenus ad Seditiones intestinas compescendas, proculdubio
 fuit, quod in iis restringendis, personam suam nunquam subtraxerit.
 Prima quandoq; pugna, per Duces suos transegit, cum ipse ad sup-
 petias ferendas præstò esset: sed aliquam Belli partem semper ipse
 attigit.

attigit. Neq̄, tamen hoc ipsum omnino propter Alacritatem
& Fortitudinem, sed partim ob suspiciones, quod alius parca
fideret.

Leges Regni in magno honore semper habuit, easq̄, Auctori-
tate sua munire videri voluit. Licet hoc ipsum, non minimo qui-
dem ei esset impedimento, ad ea quae voluit, pro arbitrio suo, ex-
equenda. Ita enim commodè earum habenas tractavit, ut nequid
de Proventibus suis, aut etiã Prærogativâ Regiã, intercideret.
Attamen, tali usus est temperamento, ut sicut interdum Leges suas,
ad Prærogativæ suæ lura traheret, & propè torqueret; Ita rursus
per vices, Prærogativam suam, ad Legum equabilitatem & mo-
derationem, consultò demitteret. Etenim, & Monetarum Regi-
men, & Belli ac Pacis Tractatus & consilia, & Rei Militaris Ad-
ministrationem, (quæ omnino absoluti juris sunt,) sæpenumerò ad
Comitiorum Regni Deliberationes, & Vota, referebat. Iustitia,
temporibus suis, rectè & æquabiliter administrata fuit; præter-
quàm cum Rex in lite Pars esset: Præterquàm etiã, quod Consi-
lium privatum Regis, communibus causis, circa Meum & Tu-
um, se nimis immisceret. Etenim Confessus ille, mera erat, tum,
Curia & Tribunal Iustitiæ, præsertim sub Regni sui Initiis:
Enimverò in illâ Iustitiæ parte, quæ fixa est, & tanquàm in ere
incisa, (hoc est, prudentiâ Legislatoriã,) prorsus excelluit. Iusti-
tiam etiã suam, Misericordiã & Clementiã temperavit. Vtpotè,
sub cuius Regno, tres tantum ex Nobilitate, pœnâ capitali affecti
sunt. Comes nempe Warwicensis, Aulae Regiæ Camerarius, &
Baro Audleus. Quamvis priores duo, instar multorum essent,
quatenus ad Invidiam, & Obloquia, apud Populum. At ne au-
ditu quidem cognitum erat, tantas Rebelliones, tam parca sangui-
nis, per gladium Iustitiæ, missione expiatis fuisse, quam fuerunt duæ
ille insignes Rebelliones, Exoniæ, & propè Grenovicum. Se-
veritas autem illa, satis cruenta, quâ in primos illos, infimæ Con-
ditionis Homines, qui Cantium appulerunt, animadversum est,
ad Facem quandam populi tantum pertinebat. Diplomata autem
illa generalia, quæ gratiam præteritorum Rebellibus faciebant, per-
petuò Arma sua & præstant, & sequebantur. Videre autem erat,
apud eum, miram quandam & inusitatam, Gratiæ, largâ manu
præbitæ, & planè inexpectatæ, cum suppliciorum severitate, Al-
ternationem. Quod quidem, si tanti Principis prudentiam cogite-
mus, minimè Inconstantie, aut Consiliorum vacillationi, imputari
poterit;

poterit; sed aut *Causse* alicui *Secreta*, que jam nos latet; aut *Regula* cuidam, quam sibi prescripserat, ut *Rigori* & *Mansuetudini* vias per vias experiretur. Sed quò minus *Sanguinis*, eò plus *Pecunie* haurire solebat. Atque ut nonnulli satis male volè interpretabantur, in altero fuit continentior, ut in altero premeret magis: utrunq; enim intolerabile plane fuisset. Natura proculdubio erat ad accumulandos *Thesaurus* promior, & *Divitias* plus quam pro fastigio suo, admirabatur. Populus certè, quibus hoc natura inditum est, ad conservandas *Monarchias*, ut *Principes* suos excusent, licet sæpenumerò minus justè, in *Consiliarios* eorum, & *Ministros*, culpam rejiciant, hoc ipsum *Mortono* *Cardinali*, & *Reginaldo* *Braio* *Consiliario*, imputabat: Qui tamen viri, (ut postea luculenter patebat,) utpote qui pro veteri ipsorù apud eum *Auctoritate* & *gratia*, plus inimum pollebant, ita *Ingenio* ejus obsecundabant, ut id tamen nonnihil moderarentur: ubi contra, qui sequebantur, *Empsonus* & *Dudleius* viri nullius apud eum *Auctoritatis*, nisi quatenus *Cupiditatibus* illius servilem in modum, ministrabant, viam ei, non tantum præberent, verum etiam sternerent, ad eas *Oppressiones* & *Concussiones*, pro *Pecuniis* undique excutiendis, quarum & ipsum sub finem vite sue poenituit, quibusque *Successor* ejus renunciavit; Quin & easdem diluere & expiare connixus est. Iste autem *Excessus*, tunc temporis, complures nactus est *Interpretationes*, & *Glossas*. Nonnulli in eà opinione erant, perpetuas *Rebelliones*, quibus toties vexatus fuit, eum ad hoc redegisse, ut odio *Populum* suum haberet. Alii *judicium* faciebant, hoc eò tendisse, ut *Ferocitatem* *Populi* reprimeret, eumque, propter *inopiam*, humiliorem redderet. Alii eum *Filio* suo *vellus aureum* relinquere cupiisse. Alii denique, eum *cogitationes secretas*, de *Bello* aliquo *externo*, animo agitasse. Verùm illi forsitan, ad *veritatem* propius accedent, qui *causas* hujus rei minus longè petunt, easque attribuunt *Nature* sue, *Ætati* ingravescenti, *Paci*, quo opes alit, *Animo*que nullà alià *ambitione*, aut opere, occupato. Quibus illud addere placet, eum, quod quotidie per *Occasiones* variat, *Inopia* *Mala*, & *difficiles* *Pecuniarum* *Conquisitiones*, in aliis *Principibus* observaret, ex *comparatione* quadam, *plenarum* *Arçarum* *Felicitatem*, melius agnovisse. Quatenus ad modum, quem servabat, in *Thesauris* impendendis, hoc habuit; ut nunquam *Sumptui* parceret, quem *negotia* sua postulabant: In *Edificando* magnificus, in *Remunerando* tenacior: Ita ut, *Liberalitas* sua, potius se applicaret, ad ea, que ad *statum* suum proprium, aut *Memoriam*

riam Nominis sui pertinerent, quàm ad Præmia Benemeritorum.

Fuit ille alti & Excelſi Animi; Proprie ſententiæ, proprii Conſilii, Amator; utpote qui ſeipſum revereſceretur, & ex ſe reverè regnare vellet. Si private Conditionis fuiſſet, Superbus proculdubio habitus eſſet: ſed in Principe prudente, nihil aliud hoc fuit, quàm ut inter vallum & ſpatium juſtum & debitum, inter ſe & Subditos ſuos tueretur; Quod certè erga omnes conſtantiè tenuit; Nemini propinquum permittendo aditum, neque ad Auctoritatem ſuam, neque ad Secreta. A nullo enim ex ſuis regebatur. Regina, Conſors ejus, licèt eum compluribus pulcherrimis Liberis, quinetiam Corona ipſa, (utcunq; illud fateri non ſuſtineret,) beaſſet, parum apud eum potuit. Matrem magnà ſanè Reverentià proſecutus eſt, ſed ad participationem Conſiliorum ſuorum raro admovit. Qui verò grati ob converſationem ipſi forent, (qualis fuit Haltingus apud Regem Edwardum Quartum, aut Carolus Brandonus poſteà apud Henricum Octavum,) nulli fuerant; Niſi fortè inter tales numeraremus, Foxum Episcopum, & Braium, & Emplonum; Quod eos tam frequenter ſecum habuit. Sed non alio modo, quàm ſicut Inſtrumentum plerunq; ſecum habet Artiſex. Glorie inanis, ſi in aliquo alio Principe, Minimum in ido fuit; Ita tamen, ut de Majeſtate, quàm ad ſummum faſtigium uſque ſemper attollebat, nihil remitteret; Haud ignarus, Majeſtatis Reverentiàm Populum in obſequio continere, Inanem autem Gloriam, (ſi quis rectè rem eſtimate,) Reges Popularem Auræ proſtituere.

Erga Fæderatos ſuos juſtum ſe & conſtantem præbuit, tectum tamen, & cautum; Sed contrà, tam diligenter in eos inquirebat, ſe interim ita velans & reſervans, ut illi aſpicerentur, tanquam in lumine poſiti, ipſe, veluti in tenebris collocatus, lateret. Abſque Specie tamen Hominiſe occultantis, ſed potiùs liberè & familiariter communicantis Negotia ſua, atque de illorum rebus viciffim percontantis. Quantum autem ad puſillas illas Invidias & Emulationes, (quæ inter Principes, haud parvo rerum ſuarum detrimento, intercedere ſolent,) nihil tale in eo cernere erat; ſed ſuas res ſedulo & ſolidè agebat. Atque certiffimum eſt, Exiſtimationem ejus domi magnam, in Externis partibus adhuc majorem & illuſtiorẽ fuiſſe. Exteri enim, qui Negotiorum ejus Ductus, & vias particulares, cernere non poterant, ſed Summas tantùm, & Exitus eorum, intuebantur; eum perpetuò conflictari, & perpetuò ſuperiorem eſſe, animadvertēbant.

mad'vetebant. Partim etiam in causâ erant, Literæ & Relationes Legatorum exterorum, qui in Comitatu Aulae suæ, magno numero, erant. Quibus, non tantum Comitatu, Muneribus, & Colloquiis familiaribus, satisfaciebat, verum in Colloquiis illis suis, haud parvâ admiratione illos perstrinxit, cum viderent universalem ejus Rerum Europæarum notitiam. Quam licet ex ipsis Legatis, eorumq; Informationibus, maximâ ex parte, hauserat, nihilominus, quod ab universis collegerat, admirationi erat singulis. Ita ut magna semper conscriberent ad Superiores suos, de Prudentiâ ejus, & Artibus Imperandi. Imò post Reditum eorum, in Patrias suas, per Literas, de rebus omnimodis scitu dignis, eum frequentèr certiore faciebant. Tante fuit dexteritatis, in conciliandis sibi, Principum externorum, Ministris.

Omnibus profectò modis sollicitus erat, de procurandâ sibi & obtinendâ, rerum ubiq; occurrentium, notitiâ. Quam ut assequeretur, non tantum exterorum Ministrorum, qui apud se residebant, industriâ usus est, atq; Pensionariorum suorum, quos tam in Curia Romaniâ, quam alibi, in Aulis Principum, fovebat; verum etiam sui ipsius Legatorum, qui apud Exteros perfungebantur. Quem in finem, Mandata ejus, usq; ad curiositatem diligentissima erant, & per Articulos ordine digestos; Inter quos, plures erant, plerunq; que ad Inquisitionem, quam que ad Negotiationem, pertinerent. Exigendo Responso particularia, & Articulata, ad Questiones suas respectiva.

Quantum verò ad Emissarios suos, quos tam domi, quam foras, ad explorandas Machinationes, & Conjuraciones, contra se initas, subornabat; Sanè hoc, quo loco res suæ erant, apprimè necessarium fuit. Tot in eum, veluti Talpæ subterraneæ, perpetuò operam dabant, quò statum ejus labefactarent, & subsoderent. Neq; hoc illicitum habendum est. Etenim, si in Bello Exploratores probantur adversus Hostes legitimos, multò magis adversus Conjuratos & proditores. Verum ut Fides hujusmodi Exploratoribus concilietur, per Juramenta; Et per Execrationes; Atq; Anathemata, contra illos, tanquam Hostes, fulminata; defensionem justam non capit. Sacra enim ista vestimenta Larvis non conveniunt. Veruntamen, habebat illud in se boni, Industria ista emissarios adhibendi; ut quemadmodum, operâ eorum, multe Conjuraciones detectæ, ita etiam Famâ eorum, & diffidentiâ inde natâ, plurimæ ne tentarentur, proculdubio cohibite fuerint.

Maritus erat minimè uxorius, ne indulgens quidem; Sed comis, & consortio blandus, & sine zelotypiâ. Erga Liberos suos itidem paterno plenus Affectu, magnam suscipiens curam de iis optimè educandis; Ad hoc etiam Animi quidam altitudine, aspirans, ut Cōditiones eis dignas & sublimes procuraret; Honores quoque quales Amplitudinem eorum concederent, ab omnibus deferri curavit; Sed non admodum cupidus, ut in Oculis Populi sui, extollerentur.

Ad Sanctius Consilium suum plurima Negotia referebat, ubi frequenter & ipse præsidebat; Satis gnarus, hoc pacto, se viâ rectâ & solidâ insistere, tam ad Auctoritatem suam roborandam, quàm ad Iudicium suum informandum. Ad quem etiam Finem, patiens fuit Libertatis eorum; Tam in suadendo, quàm in suffragia ferendo, donec Animi sui sensum, quem ad Finem Deliberationum reservare solebat, declarasset. Nobilitati suæ aliquantum gravis fuit, & ad Negotia sua, potius Ecclesiasticos, & Iurisperitos, evehebat; Qui magis ad obsequium parati, & apud Populum minis gratiosi erant, Quod quidem ut imperiosè regnaret, profuit, ut tuto, non item. Aded ut mihi persuasissimū sit, hunc ejus morem, fuisse causam non exiguâ, crebrarum perturbationum, quæ sub Regimine suo contigerunt; propterea quod Proceres Regni, licet fidi, & obedientes, non tamen alacriter cum eo cooperabantur; Sed vota ejus magis Eventui permittebant, quàm ad Effectum urgebant. Nunquam sibi metuit, à Servis & Ministris, elatioribus Ingeniis & Virtutibus, præditis. Id quod in moribus erat Ludovico Undecimo Galliarum Regi; Sed e contra, ad sua Negotia admovit, viros, qui suis Temporibus maxime eminebant; Quod ni fecisset, fieri non potuit, ut Res sue tam prosperè cedere potuissent. Hi erant, nimirum in Rebus Bellicis, Dux Bedfordiæ, Comites Oxoniæ, & Surriæ; Barones Daubenei, & Brookus; & Poyningus, Eques Auratus. In Rebus autem Civilibus, Mortonus, Foxus, Braius, Prior de Lanthony, Warhamus, Urfwicus, Frowicus, & alii; Neque ei curæ erat, quàm vafri & callidi essent, quibus Negotia committebat. Putabat enim, sui ipsius Artes, eorum Artibus posse prædominari. Sicut autem in Ministris delegendis, summo judicio, agebat; Ita & in iis, quos delegerat, protegendis, baud minore utebatur Constantiâ. Mirabile enim quiddam est, quod licet Princeps esset occulti & reconditi sensus & majorem in modum suspicax; Tempora quoque sua turbulenta, & Conjuratum plena, Spatio tamen viginti quatuor Annorum, quibus regnavit, nunquam Consiliarium aliquem suum, aut interiorum

interiorem Ministrum, deiecit aut discomposuit, excepto solo Stanleio Aulæ suæ Camerario. Quatenus verò ad Subditorum suorum erga eum affectus, ita res erat: ut ex tribus illis Affectibus, qui Corda Subditorum erga Principes suos devinciunt, Amore scilicet, Metu, & Reverentiâ, ultimo horum eximie gauderet, secundo mediocriter, tertio autem tam parçè, ut reliquis duobus securitatem suam deberet.

Princeps erat subtristis, serius, & cogitabundus; quiq; secretas, in Animo suo observationes, & curas, foveret; Cui etiã Commentarioli & Memorix manu propria scripta præsto semper erant, præcipue circa Personas: Quos nimirum ex Subditis suis ad Munia destinaret; Quibus Premiorum Debitor esset; De quibus inquirendum; A quibus cavendum; Qui itidem essent inter se maxime, aut Factione, aut meritis colligati, & veluti in partes descendissent; Et similia; veluti Diaria quedam Cogitationum suarum, componens, & servans. Traditur etiã hodie Narratio quedam faceta, Cercopithecum suum (ab aliquo ex suis Cubiculariis, ut creditum est, impulsum,) die quedam, præcipuum ex Diariis suis, tunc forte incuriosè positum, in frustra innumera discerpisse. Ad quod, Aulici, quibus anxia illa diligentia minime complacebat, Risu propè disrumpebantur.

Quamvis autem esset Apprehensionum & Suspicionum plenus, attamen sicut facile eas admittebat, ita rursus dimittebat, easq; Iudicio suo subjiciebat. Vnde, potius sibi ipsi molesta quam in alios periculosa, existebant. Fatendum est tamen, Cogitationes suas, tam fuisse numerosas, & complicatas, ut simul stare sæpius non possent, sed quod in aliquibus prodesset, ad alia obesset; Neq; fieri potuit, ut adeo ultra Mortale prudens esset, aut sælix, ut rerum pondera justa perpetuò exciperet. Certe Rumor ille, qui tot & tantas ei turbas concitavit, nempe quod Dux Eboraci dimissus & adhuc superstes fuit, sub principis, vires & fidem ab ipso nactus est; quia scilicet hoc credi volebat, ut mollius ei imputaretur, quod in Iure proprio, & non in uxoris Iure, regnaret.

Affabilis fuit, & blandâ quadam Eloquentiâ pollens, magnaq; prorsus uti consueverat verborum dulcedine, & illecebris, cum aliquid suadere, aut perficere vellet, quod enixe cupiebat. Studiolo magis erat, quam Erudito; Libros, plerunq; qui Gallicâ linguâ conscripti erant, legens. Licet Latinæ Linguæ rudis non esset; Quod ex eo patet, quod Hadrianus Cardinalis, & alii, quibus Lingua Gallica satù familiaris erat, nihilominus Latinè ad eum semper scriberent.

Quatenus ad Delicias & Voluptates hujus Regis, muta prorsus est earum Memoria. Nihilominus apparet, ex mandatis illis, quae Martino & Stilo, circa Reginam Neapolitanam dedit, eum de Formâ, & Pulchritudine, ejusque partibus, peritè admodum interrogare potuisse. Cum Voluptatibus sic agere solebat, ut Reges magni cum Mensis Bellariorum; Paulisper eas inspicientes, & statim terga vertentes. Neque enim unquam regnavit Princeps, qui magis Negotiis suis deditus esset; Totus in illis, & totus ex sese. Itaut, in Hastiludiis, & Turnamentis, & aliis Pugnarum Simulacris, nec-non Saltationibus personatis, & hujusmodi celebritatibus, potius cum dignitate quâdam, & comitate, Spectator esse videretur, quam iis magnoperè capi aut delectari.

In eo proculdubio, ut in cæteris Mortalibus universis, (ac præcipuè in Regibus,) Fortuna in fluxum quendam habebat in Mores, & Mores vicissim in Fortunam. Ad Culmen Regium ascendit, non tantum à Fortunâ privatâ, quæ Moderatione eum imbuere posset, verumetiam à Fortunâ Exulis, quæ stimulos ei Industrie & Sagacitatis addiderat. Tempora autem Regiminis sui, cum essent potius prospera, quàm tranquilla, Confidentiam ex Successibus addiderant; Naturam interim suam, assiduis vexationibus, ferè perverterant. Prudentia autem ejus, per frequentes è periculis Emerfiones, (quæ subitis eum Remediis fidere docuerant,) versa est, potius in Dexteritatem quandam, seipsum è malis, quando ingruerent, extricandi, quàm in providentiam, illa ex longinquo arcendi, & summo vendi; Sed & Indole propriâ, Oculi Mentis ejus, non absimiles erant, Oculis quorundam Corporalibus; Qui ad Objecta propè sita validi sunt, ad remotiora infirmi. Prudentia enim ejus occasione ipsâ subito suscitabatur: Atque eò magis, si Occasioni accesserit Periculum. Atque hæc Fortuna in Naturam suam potuit. Nec deerant rursus quæ Natura sua Fortunæ suæ imposuit. Nam si de hoc tribuendum sit Providentiæ ejus Defectui; Aut in rebus, quas decreverat, Pertinaciæ; Aut Suspicionibus, quæ aciem Mentis ejus perstringebant; vel quicquid aliud in causâ fuit; certum est, Fortunæ suæ perturbationes continuas, (præsertim nullâ violentâ occasione subnixas,) exoriri non potuisse, absque magnis aliquibus in Naturâ suâ Impedimentis, & Erroribus in Constitutione Animi sui radicali; Quæ necesse habuit, salvare & emendare, per mille pusillas Industrias, & Artes. Verum illa omnia apertius se produnt in Historiâ ipsâ. Veruntamen, intueamur licet eum, cum Defectibus suis

omnibus,

omnibus, si quis eum cum Regibus, in Galliâ, & Hispaniâ, contemporaneis suis, conferat; Reperiet eum, Ludovico Duodecimo Galliarum Regi, Prudentiâ civili, & Ferdinando Hispaniarum, Fide & Candore, anteponi debere. At si Ludovicum Duodecimum demas, & Ludovicum Undecimum, qui paulo antè regnavit, substituas; magis convenient Exempla, fierentque veriùs Parallela. Illi enim tres, Ludovicus, Henricus, & Ferdinandus, pro Tribus Magis censerî possunt, inter illius Ætatis Principes. Ut verbo concludamus, Si Rex iste, res majores non gessit, in causâ ipse fuit sibi; Quicquid enim suscepit, perfecit.

Corpore erat Henricus decoro, Staturâ justâ paulo procerior, erectus, & Membrorum compage bonâ, sed gracilis. Vultus erat talis, quæ Reverentiam incuteret, & aspectum Viri Ecclesiastici aliquantum referret. Et sicut minimè erat obscurus aut superciliosus, ita neq; blandus aut Conciliator: Sed tanquàm Facies Hominis Animo compositi & quieti: Sed non commoda Pictori; Gratiofior scilicet facta cum loqueretur.

Hujus Regis Dignitas præcellens pati possit, ut memorentur Narrationes quæpiam, quæ ei Divinum aliquid impenant. Cum Matris ejus Margarete, Fœminæ raris virtutibus ornate Nuptias, multi Proci ambirent; visa est videre in Somniis, Virum quendam Episcopo similem, habitu Pontificali, tradere ei in manum, Edmundum Comitem Richmondiæ, Henrici Patrem, pro Marito. Neque illa, Liberos unquàm alios concepit, præter Regem, licet tribus Maritis nupta: Quodam etiàm die Festo, cum Henricus Sextus (cui Innocentia Sanctitatem astruebat,) à prandio lavaret, oculosque in Henricum, tunc Adolescentulum, conjiceret, dixit: Adolescens iste, Coronam, pro quâ nos confligimus, pacificè tandem possidebit. Sed quod verè in eo divinum censerî possit, hoc fuit; Quod non minùs Fortunam boni Christiani, quam Magni Regis sortitus sit; Vitâ exercitatâ, Morte pœnitenti. Ita ut non magis in Mundanis, quam Spiritualibus, Victor triumphaverit; & Militia ei in Conflictibus, tam Peccati, quam Crucis, prosperè cesserit.

Natus est, apud Castrum Pembrochiæ, Sepultus apud Westmonasterium, in Monumento, inter opera Europæ, pulcherrimo, & elegantissimo, si ve Capellam spectes, si ve Sepulchrum. Adè ut magnificentius jam, in Sepulchri sui Monumento habitet mortuus, quam vivus, aut Richmôdiæ, aut in alio quopiam Palatio suo, habitaverat. Optaverim ut idem ei cõtigisset, in hoc Famæ suæ Monumento.

FINIS.

INDEX VOCABVLORVM

Hac Historia Contentorum,
quæ *Anglis* sunt Peculiarioria.

PROTECTOR: Regens, durante minore Ætate Regis.

Pag. 2

Rosa Alba: Erant in *Angliâ* duæ Familix, quæ de Regno contenderunt: Altera *Eboracensis*, quæ Insignia gerebat *Rosæ Albæ*; Altera *Lancastrensis*, quæ *Rosæ Rubææ*.

3

Comitia: Conventus Ordinum *Angliæ*; videlicet, Prælatorum, Procerum, & Communitatis Regni: Ex quorum Consilio, Rex Leges sancit, Pecuniis instruitur, & alia magni momenti transigit. Ea *Comitia*, interdum appellantur *Comitia* Parliamentaria, interdum Parliamentum.

ibid.

Turris Londinensis: Castellum amplum, in quo continetur, & Palatium Regium, & Carcer ubi incarcerantur Proditores, & alii Criminum atrocium Rei. *ibid.*

Eques Auratus: Ordo Equitum, qui à Rege, aut ejus locum tenente, creantur; & Calcaribus

Auratis ornantur. 4

Comitatus: Provincia, vel Portio Regni integralis, ad magis commodam Administrationem Justitiæ, & Militiæ. *ibid.*

Cruce D. Pauli: Suggestum in Cœmeterio *D. Pauli*, ubi Conciones sacre habentur. *ibid.*

Major Londinensis. Præfectus annuus Urbis, seu Prætor Urbanus. 5

Fraternitates Civitatis: Collegia, sive Societates Mercatorum & Artificum. *ibid.*

Equites Vexillarii, sive Baneretti: Creantur isti, sub Vexillo Regis expanso, post Prælia. 6

Baro: Nomen Dignitatis, ad quam evecti, habent Jus suffragii, in superiori confessu Ordinum, aliis privilegiis haud paucis gaudent, & inter superiorem *Angliæ* Nobilitatem, annumerantur. *ibid.*

Remissio generalis: Indulgentia Regis, quâ & Crimina omnia, (exceptis quæ in Instrumento

Remis-

- Remissionis speciatim recensentur,) & Multæ aliæque solutiones Regi debitæ, abolentur. Illa quandoque à Rege solo emanat, quandoque à Rege aditâ Auctoritate Parlamento. *Pag. 7*
- Inferior Confessus*: In Comitibus Ordinum, sunt duo Confessus; Alter superior dicitur, qui consistit ex Prælati, & Proceribus; Alter inferior, qui complectitur, per Repræsentationem, universum Populum Regni. Atque alteruter Confessus habet Votum Negativum in omnibus. *8*
- Equites & Burgenses Parliamenti*: Deputati Comitatus: Equites, à populo, per Agros, & Oppida in Burgos non erecta, eliguntur; Burgenses ab Oppidis, eo privilegio a Rege donatis. *ibid.*
- Scaccharii Camera*: Locus in quo Judices majores conveniunt; Cùm aut à Rege consuluntur; Aut propter Vota æqualia in Curias minoribus omnes deliberant, & Suffragia reddunt; Aut minorum Curiarum Judicia retractant. *ibid.*
- Vice-Comes*: Gradus Dignitatis inter Comitem & Baronem medius. *ibid.*
- Dominus Thesaurarius*: Præfectus Aerarii, sive Quæstor universalis Regni. Quæ Dignitas est post illam Cancellarii secunda. *10*
- Custos privati Sigilli*: Privatum sigillum Diplomata Regis, Regiâ manu firmata, excipit, & ad magnum Sigillum transmittit. *ibid.*
- Heraldi*: Patres patrati, aut Fæciales, qui Bella denunciant, in compluribus solennitatibus adhibentur, & Armorum Insignia distribuunt. *Pag. 11*
- Judices de Banco Regis*: Judices Curia, quæ tractat Causas Criminales, & Violationes Pacis. *12*
- Regii Hospitii Contra-Rotulator*: Officiarius ex iis, qui Regis Hospitio, quantum ad Expensas ejus, præsumt. *24*
- Subsidiaria Pecunia*: Pecuniæ quas Parliamentum Regi concedit, vocantur Subsidia. *37*
- Camera Stellata. Camera alba. Curia Banci Regis. Curia Banci Communis. Curia Scaccharii. Curia Cancellaria.* Vide Expositionem horum vocabulorum omnium, in Historiâ ipsâ. *38*
- Fines*: Finis est Instrumentum, quo Hæreditates transferuntur, Eamque habet vim, ut omnium Jura, si intra tempus non agant, extinguat. *43*
- Statutum de non Clameo*: Lex est, quæ sub Tempora Belli, cùm Homines Juri suo asserendo plerunque non vacarent, lata erat, & vim illam Finium destruxit, quæ tamen postea per aliud Statutum, restituebatur. *ib.*
- Dominicum*: Possessiones, quæ non sunt Feodales, sed in Manibus Domini. *44*
- Justiciarii Assisarum*: Judices Itinerantes, qui statis temporibus, Provincias Regni visitant, & Causas terminant. *45*
- Publicæ Sessiones*: Conventus Justiciariorum ordinariorum, qui Pacis vocantur, & causas nonnullas Regiâ Auctoritate muniti determinant. *ibid.*
- Auxilium à Tenentibus*: Pecuniarum Summæ, quas Domini à Tenentibus suis exigere jure possunt, ad Nuptias Filia Natu Majorie, vel Promotionem Filii Primogeniti in Ordinem Equitis. *58*
- Benevolentia*:

Benevolentia: Genus Impositionis in Subditos, per speciem Donationis voluntariæ, sed habens quiddam ex Compulsorio. 59
Protectiones: Literæ Regiæ, quibus conceditur alicui, ne in Judicium vocetur. 60
Alienationes: Translationes possessionum à Tenentibus Regis, pro quibus debetur Solutio certa Regi. *ibid.*
Insigne Ordinis Periscelidis: Equites Ordinis Periscelidis, sunt Equites Dignitatis celsioris, qui Periscelide circa Tibiam, Paludamento Honorifico, & Torque aureo ornantur; Patronum habentes S. Georgium. 66
Hospitii Regii Camerarius: Officiarius ex Honoratioribus, qui de Cubiculis Regiis, quæ supra Gradus sunt, & eorum ornatu, disponit. 72
Equites de Balneo: Ordo Equitum, qui Balneo tinguntur, & tempore Coronationis tantum, aut cum Filius Regis primo-genitus creatur Princeps Walliæ, ordinantur. 78
Merca: Summa Pecuniæ, valoris duorum Ducatorum, & paulò amplius. 79
Libra: Summa Pecuniæ, valoris trium Ducatorum, & paulò amplius. *ibid.*
Antiquus Censur: Valor Terrarum, qualis per antiquas Inquisitiones relatus est. *ibid.*
Aldermannus Civitatis Londinensis: Unus ex Senatu Civitatis, cui Regimen Civitatis præcipuè incumbit; Ex quorum numero, *Præfectus* annuus eligitur. 82
Serventes ad Legem: Dignitas, in quam, per Regem, cooptantur Advocati. 84
Breve de Attinclâ: Vide Expositionem Vocabuli, in Textu Historiæ. 86

Juratores: Judices Facti. *ibid.*
Veredictum: Pronunciatum Judicum Facti. *ibid.*
Indictamentum: Prima Inquisitio per Judices Facti capta, quæ peremptoria non est, sed Accusationis tantum loco. *ibid.*
Tallagium: Exactio Pecuniarum, super Merces, Auctoritate Regiæ solùm munita. 92
Mercatores Advenarii: Peculiaris Societas Mercatorum, commercium exercens cum Belgis. 94
Custos Rotulorum: Officiarius, qui Custodiam habet *Archivorum*. 95
Quindecime: Auxilii Pecuniarii Genus, Auctoritate Parlamenti tantum concessum; Sonans ac si esset Decima quinta Pars Bonorum, sed Consuetudine in Solutionem certam, & longè minùs gravem, redactum. *ibid.*
Servitium Scutagii: Obligatio Tenentis, quæ astringebatur ad Bella cum *Scotis*. 96
Vice-Comes: Peculiaris in quaque Provinciâ Magistratus Annuus, cui Munus incumbit Mandata Regia, vel circa Justitiam, vel circa Militiam, exequendi. 99
Cruce de Cheape-si de: Crux Aurata, quæ in principali Plateâ Urbis Londini erecta est. 109
Commissarii de Audiendo & Terminando: Judices Speciales, qui è re natâ, aut aliàs, à Rege assignantur, ad Causas Criminales determinandas. 113
Seneschallus magnus Angliæ eâ vice: Magistratus Excelsus, qui pro uno die, à Rege ordinatur, cum aliquis ex Proceribus Regni, in judicium vocatur, de Noxâ Capitali. 114
Magister Ceremoniarum: Officiarius designatus ad Legatos externos Excipiendos, & Rerum procura-

procuracionem, quae ad eos
 pertinent. *Pag. 118*
Tenura in Capite: Tenura imme-
 diata, de Coronâ aut Personâ
 Regis, non de Baroniâ, aut Præ-
 dio superiore, aut hujusmo-
 di. *122*
Custodia Minorum: Jus, per quod
 Custodia Hæredum, minoris
 ætatis, qui tenent per Servi-
 tium Equitis, pertinet ad Do-
 mainum. *ibid.*

Liberatura, Prima Seisina: Jus Do-
 mino accrescens, ad summam
 Pecuniâ, quamprimùm Hære-
 des sint plenæ Ætatis. *ibid.*
Utlegati: Proscripti ex Formulâ
 Legis, vel propter Capitalia, vel
 propter Contemptum & Con-
 tumaciam. *ibid.*
Prolocutor inferioris Confessûs: Is,
 qui à confessu inferiore Parla-
 menti electus, in rebus tractan-
 dis, præsidet & moderatur. *125*

FINIS.

SERMONES FIDELES

Sive,

INTERIORA RERVM.

Per

Franciscum Baconum

BARONEM DE VERVLAMIO,
Vice-Comitem Sancti Albani.

LONDINI

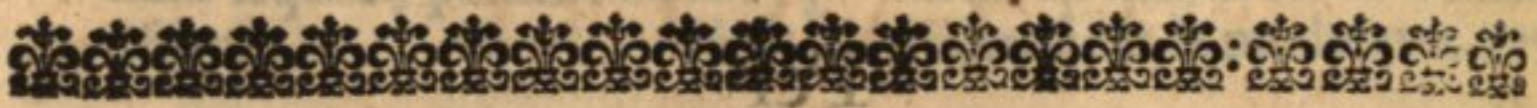
Excusum, typis *Edwardi Griffin*. Prostant ad
Insignia Regia in Cœmeterio *D. Pauli*,
apud *Richardum Whitakerum*, 1638.

SERRMONES

FIDELIS

SIVE

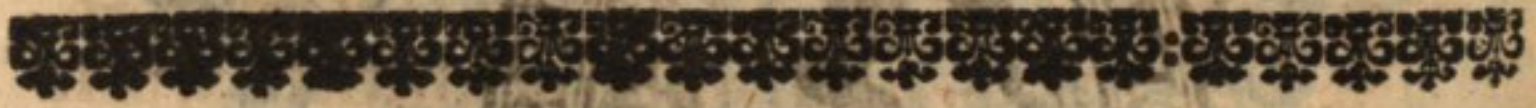
INTERIORA RERVM

Franciscum Baconum

*Hec, ut Varietate delectent, & consiliis iuvent,
prelo mandata censeo.*

IOHANNES COCEUS.

LONDINI
Excusum, typis Edwardi Giffm. Prostant ad
Insignis Regis in Commercio D. Pauli
1638.

ILLVSTRI
&
EXCELLENTI DOMINO
GEORGIO
Duci Buckinghamiæ, Summo
Angliæ Admirallio.

Honoratissime Domine,

Atomon inquit, *Nomen bonum*
est instar Unguenti fragrantis &
pretiosi; Neque dubito, quin
tale futurum sit Nomen tu-
um apud Posterios. Etenim
& Fortuna, & Merita tua,
præcelluerunt. Et vide-
ris ea plantasse, quæ sint duratura. In lucem
jam edere mihi visum est Delibationes meas,
quæ ex omnibus meis Operibus fuerunt ac-
ceptissimæ: Quia forsitan videntur, præcæ-
teris, Hominum Negotia stringere, & in sinus
fluere. Eas autem auxi, & Numero, & Pon-
dere; In tantum, ut plane Opus Novum sint.
Consen-

Epistola Dedicatoria.

Consentaneum igitur duxi, Affectui, & Obligationi meæ, erga *Illustrissimam Dominationem* tuam, ut *Nomen* tuum illis præfigam, tam in *Editione Anglicâ*, quam *Latinâ*. Etenim, in bonâ spe sum, Volumen earum in *Latinam*, (*Linguam* scilicet universalem,) versum, posse durare, quamdiù *Libri & Luere* durent. *Instaurationem* meam *Regi* dicavi: *Historiam Regni Henrici Septimi*, (quam etiam in *Latinum* verti,) & *Portiones meas Naturalis Historiæ, Principi*: Has autem *Delibationes Illustrissimæ Dominationi* tuæ dico; *Cum* sint, ex *Fructibus* optimis, quos *Gratiâ* divinâ *Calami* mei laboribus indulgente, exhibere potui. *Deus Illustrissimam Dominationem* tuam manu ducat.

Illustrissimæ Dominationis tuæ

Servus Devinctissimus

& Fidelis

FR. S. ALBAN.

SERMONES FIDELES.

I.

DE VERITATE.

Videst Veritas, inquit *Pilatus* Derisor? Nec præstolari voluit *Responsum*. Certè sunt, qui cogitationum vertigine delectantur; Ac pro servitute habent, *Fide* fixâ aut *Axiomatibus* *Constantibus*, constringi; *Liberi Arbitrii* usum in *Cogitando*, non minùs quam in *Agendo*, affectantes. Cujusmodi quidem *sectæ Philosophorum* licet defecerint; supersunt tamen *Ingenia* quædam ventosa & *Discursantia*, quibus *Eadem* omninò *Venæ*, licet non pari, cum *Antiquis*, copiâ sanguinis, repletæ. Verùm, nec *Difficultas* sola, *Labôrque* quem *Homines* subeunt, in *Veritate* *inveniendâ*; Nec quæ ex eâ *inventâ* *Cogitationibus* imponitur *Captivitas*; *Mendacis* *Favorem* conciliat; Sed ipsius *Mendacii* *Naturalis*, (utcunque corruptus,) *Amor*. E recentiore *Græcorum Scholâ* quidam, rem ad *Examén* vocans, hæret attonitus; dum excogitare nequit, quorsum *Mortales* amarent *Mendacium*, ipsius *Mendacii* *causâ*; Cum nec *Voluptati* sit, ut *Mendacia Poetarum*; Nec *utilitati*, ut illa *Mercatorum*. Sed nescio quomodò, *Veritas* ista, (utpote nuda & manifesta *Lux* *Diurna*,) *personatas* hujus *Mundi Fabulas*, *Ineptiâsque*, non tam *magnificè* & *elegantè* ostendit, quam *Tædæ*, *Lucernæque* *Nocturnæ*. Ad *Unionis*, forsàn, *Valorem*, *pervenire* poterit *Veritas*, quæ per *Diem* *speciosissima* apparet: Sed ad *pretium Adamantis*, aut *Carbunculi*, qui *Lumine* vario pulcherrimè splendent, nunquàm ascendet.

Mixtura

Mixtura Mendacii Voluptatem semper auget. Ecquis dubitat, si è Mentibus Hominum tollerentur Opiniones vanæ, Spes blandæ, Æstimationes Rerum falsæ, Imaginationes ad libitum, & id genus alia, quin multorum Animi relinquerentur Dejecti, & Marcidi, Attrabilis & Languoris pleni, ac sibimetipsis ingrati ac displicentes? *Patrum* unus, magnâ cum Severitate, *Poesin* appellat, *Vinum Demonum*; Eò quod Phantasiâ vanis impleat; licet *Poesis Mendacii* tantum *Umbra* sit. Veruntamen, non est *Mendacium*, Mentem pertransiens, quod officit; Sed *Mendacium* quod à Mente imbibitur, nempe ejus Generis, de quo antè diximus. Verum utcunque in depravatis Hominum Judiciis, & Affectibus, hæc ita se habeant; *Veritas* tamen, (quæ sola se judicat,) docet; *Veritatis Inquisitionem*, quæ eam, proci instar, demeretur; *Veritatis Cognitionem*, quæ præsentem eam sistit; Et *Veritatis Receptionem* cum *Affensu*, quæ est ipsius Fruitio & Amplexus; Summum esse Humanæ Naturæ Bonum.

Prima, in Operibus sex Dierum, *Creatura Dei*, fuit *Lux Sensus*; Postrema, *Lux Rationis*; Quin & Opus ejus, *Sabbatho*, quod deinceps perpetuò exercet, est Spiritus sui Illuminatio. Primo inspiravit Lumen in *Faciem Materie*, vel *Molis indigestæ*; postea in *Faciem Hominis*; Quin & usque semper *Lucem* inspirat in *Faciem Electorum*. *Poeta*, qui *Secundam*, alioqui, cæteris inferiorem, ornavit, elegantissimè dixit; *Suave est in Litore stanti videre Naves Fluctibus exagitatas*; *Suave ad Arcis Fenestram stanti, Prælium commissum, ejusque varios Eventus, inferius spectare*; *Sed nulla voluptas equiparari potest huic ipsi, Nempe ut quis stet super Clivum Excelsum veritatis*; (Collem certè inaccessibilem, ubi Aer semper liquidus est, & serenus,) *Atque inde Errores, Homines palantes, Caligines, & Tempestates, in Convalle subjacente, despicit*: Modò prospectus iste, cum misericordiâ conjunctus sit, non cum Tumore, aut Superbiâ. Et hoc ipsum est *Cælo in Terris Frui*, quando *Mens Humana in Charitate* movetur, in *Providentiâ* quiescit, & supra *Polos Veritatis* circumfertur.

Jam verò, ut à *Theologicâ & Philosophicâ Veritate*, ad *Veritatem*, aut potius *Veracitatem* in Civilibus Negotiis, transeamus; Agnoscent vel ipsi qui eam non Exercent, apertam, & minimè fucatam, in Negotiis gerendis, *Rationem*, præcipuum esse Humanæ Naturæ Decus: *Mixturam autem Falsi*, similem esse plumbeæ *Materiæ*, quæ efficit sanè, ut facilius cudi possit *Metallum*, sed ita ut interim vilius fiat. Nam flexuosi isti, & obliqui *Motus*, *Serpentum* sunt; Qui super *ventrem suum gradiuntur*, non *Pedibus* incedunt. Non est *Vitium*, quod tanto *Hominem pudore* obruit, quam si *Falsus* vel *Perfidus* inveniat. Itaque acutissimè *Montaneus*, rationem scrutatus, cur *Mendacii* *Vocabulum*, pro tanto haberetur *Opprobrio*, & *Contumeliâ*; Si *Res rectè perpendatur*, (inquit,) *Qui dicit Hominem mentiri, eadem operâ dicit, eum Adversus Deum audacem esse, adversus Homines timidum*. *Mendax* enim, *Deo* insultat, *Homini* se incurvat. Certè, quam flagitiosa *Res* sit, *Falsitas*, & *Perfidia*, nullo modo exprimi potest meliùs, quam quod istis, (quasi ultimis *Clamoribus*,) devocabuntur *Judicia Dei* in *Genus Humanum*. Prædictum enim est, *Christum*, in *Adventu* suo secundo, *Non reperturum Fidem super Terram*.

II.

De M O R T E.

Metuunt Homines Mortem, ut Pueri Tenebras. Quemadmodum autem, Metus iste Naturalis, in Pueris augetur, Fabulosus quibusdam Terriculamentis, ita & ille alter. Sanè, Mortis Meditatio, prout *Mors Stipendium est Peccati*, & ad aliam vitam Transitus, pia est & salubris; Metus verò ejus, ut est *Naturæ Debitum*, Res est infirma, & inanis. Inest tamen nonnunquam piis Meditationibus, Fermentum aliquod Vanitatis, nec-non *Superstitionis*. Præcipitur in *Libris* nonnullis *Religiosorum*, qui tractant de *Mortificatione*, ut recogitet secum Homo, quantus sit Dolor, cum vel minimus Dignitatis Articulus torqueatur; Atque inde æstimet, quantus sit in *Morte* Cruciatu, ubi totum Corpus corrumpitur, & dissolvitur? Cum tamen *Mors* sæpenumerò transeat, minore cum Dolo, quàm sentitur in Torturâ Membri. Partes enim maximè vitales, non sunt maximè sensitivæ. Nec abs re dictum fuit, ab illo, qui locutus est ut *Philosophus* tantummodò, & *Homo Animalis*; *Pompa Mortis magis terret, quàm Mors ipsa*: Gemitus & Singultus, Membrorum Convulsiones, Oris Pallor, Amici flentes, & atrata Funera, cum similibus, hæc sunt quæ *Mortem* ostentant terribilem. Observatione planè dignum est, nullam esse *Animi Passionem* tam debilem, quin superet, & in ordinem redigat *Timorem Mortis*. Ideoque *Mors*, non est Hostis adedò formidabilis, cum tam multos habeat Homo circa se Athletas, qui in certamine illam vincant. *Vltio* de *Morte* triumphat; *Amor* eam parvi facit; *Honor* ambit; *Metus Ignominie* eligit; *Mæror* ad eam confugit; *Metus* anticipat. Imò legimus, quòd postquam *Otho Imperator* seipsum interfecisset, ipsa *Misericordia*, (quæ *Affectus* est omnium tenerimus,) multos provocârit ad *Commoriendum*, exmerâ *Animi Compassione* erga *Dominum* suum, ut *Fidissimos* Assedas. Quin & addit *Seneca* *Fastidium*, & *Satietatem*: *Cogita quàm diù eadem feceris; Mori velle non tantum Fortis, aut Miser, sed etiam Fastidiosus potest*. Nec minùs observatu dignum est, quantillam *Mutationem* in *Animo* generoso & forti, appropinquans *Mors* efficere valeat; Eisdem enim gerunt *Homines* illi *Spiritus*, usque ad extremum *Momentum*. *Mortuus* est *Augustus Cæsar*, voce certè urbanâ; *Livia*, *Conjugii nostri* memor, *vive, & vale*. *Tiberius* inter dissimulandum; Ita enim de illo *Tacitus*; *Jam Tiberium vires, & Corpus, non Dissimulatio deserebant*. *Vespasianus* cum *Scommate*; *Exonerans* enim se super *Sellâ*; *Vt puto Deus fio*. *Galba* cum *Gnomâ*; *Feri, si ex re sit Populi Romani*: protendens simul *Columnam*. *Septimius Severus*, inter expedienda *Negotia*; *Adeste, si quid mihi restat agendum*. Pariter & alii. Certè *Stoici*, nimium insuperunt *Operæ* in *Solatia Mortis*: Etenim grandi suo, contra eam, *Apparatu*, effecerunt, ut terribilior videretur. Rectiùs ille; *Qui Finem vitæ extremum inter munera ponit Nature*. Æque enim est *Naturale* *Homini*bus *Mori*, ac *Nasci*; atque *Infans* forsan, non minorem sentit

Collatio parvi casus videtur. Mortis in hominibus non evitabilis, unde eorum animo suo representandi loci nunquam non habent. De Tenebris res omnino alibi se habet.

Juven. l. 10. v. 350.

sentit dolorem, ex hoc, quam ex illo. Qui *moritur* inter prosequendum magnum aliquod Desiderium, ita se habet, ut vulneratus, sanguine adhuc fervente, qui plagam vix sentit. Itaque Mens, in aliquod Bonum fixa & intenta, à Doloribus *Mortis* se subducit. Verum enimverò, super omnia, suavissimum *Canticorum* est illud, *Nunc dimittis*; Cùm quis Fines suos, & Expectationes honestas, assecutus fuerit. Hoc item in se habet *Mors*, ut *bonæ Famae* Januam aperiat, & *Livorem* extinguat; *Extinctus* amabitur idem.

Luc. 2. 29.

Hera. epis. 1. 2. Ep. 1. v. 14.

III.

De VNITATE ECCLESIE.

CUM *Religio* sit præcipuum humanæ Societatis vinculum, parest, ut & ipsa, debitis veræ *Unitatis* & *Charitatis* vinculis, astringatur. Dissidia circa *Religionem*, Mala erant, *Ethnicis* incognita. Nec mirum, cùm *Religio Ethnicorum* posita esset potius in Ritibus, & Cultu *Deorum* externo, quam in constanti aliquâ Confessione, & Fide. Facile enim est conjicere, cujusmodi fuerit illorum *Fides*, cùm præcipui *Ecclesie* ipsorum *Doctores* & *Patres*, fuerint *Poete*. Inter *Attributa* autem veri *Dei* ponitur, quod sit *Deus Zelotypus*: Itaque *Cultus* ejus non fert *Mixturam*, nec *Consortium*. Quamobrem pauca quædam de *Unitate* in *Ecclesia* dicemus: Scilicet, qui sint ejus *Fructus*, qui *Limites*, quibus denique *Modis* concilietur. *Unitatis Fructus* præcipui, (præterquàm quod *Deo* summè placeat, id quod ante omnia poni debet,) sunt duo. Alter respicit eos, qui *extra Ecclesiam* sunt; Alter eos, qui *intra*. Quod ad priorem attinet, certum est, longè maxima in *Ecclesia* Scandala, esse *Hæreses*, & *Schismata*; Ut quæ etiam *Corruptelas Morum* superent. Quemadmodum enim in *Corpore Naturali*, *Vulnera*, & *Solutio Continuitatis*, genere pejora sunt, quam *Humores putridi*; Similis est *Corporis Spiritualis* ratio. Adeò ut nihil reperiat, quod æque *Homines*, ab ingressu in *Ecclesiam* absterreat, aut jam receptos expellat, ac *Unitatis Violatio*. Itaque temporibus quibus illud increbrescit, ut alii dicant, *Ecce in Deserto*; Alii, *Ecce in Penetralibus*; Hoc est, dum quidam *Christum* quærunt in *Hereticorum Conciliabulis*, quidam in *Facie Ecclesie externâ*, opus est prorsus, ut illa *Vox* aures *Hominum* quasi perpetuò feriat; *Nolite exire*. *Doctör* ille *Gentium*, cujus *Vocatio* & *Missio*, propria & demandata, ei imposuit, ut eorum, qui *extra Ecclesiam* fuerant, curam gereret, inquit, *Si ingrediatur cætus vestros Infidelis quispiam, aut Idiota, & vos variis loquentes linguis audiat, annon vos insanire prædicabit?* Neque sanè, multò meliùs se habet, cùm *Athei*, & *Homines profani*, tantas, in *Religione*, lites, & *Opinionum Dimicationes*, intueantur. Siquidem hæc *Res* ab *Ecclesia* illos avertit, & in *Cathedrà Derisorum* sedere facit. Levius quiddam videatur, quam ut in *Tractatu* tam serio citetur, *Deformitatem* tamen rei egregiè depingit: Insignis quidam *Jocandi Artifex*, in *Catalogo Librorum, Bibliothecæ*, cujusdam *Fabulose*, inter cæteros, cum hæc *Inscriptione Librum*, ponit; *Saltationes*

tiones Florales, & Gesticulationes Hereticorum. Nomo enim est ex iis, qui non peculiarem quendam motum Corporis ridiculum, & Gestus Deformitatem, exhibeat: unde fieri non potest, quin Homines Carnales, & Politici degeneres, subsannent, qui facile in contemptum Rerum Sacrarum feruntur. Quantum ad *Fructus Unitatis*, qui ad eos, qui *intra* sunt, redundat, is, uno verbo, *Pax* est, quæ innumeras Benedictiones complectitur. Etenim Fidem stabilit, Charitatem accendit; Quin & externa *Ecclesie pax* in Pacem internam Conscientiæ sensim distillat; Laborésque Scribentium, & legentium Controversias, vertit in Tractatus Pietatis, & Mortificationis.

Quantum ad *Terminos & Limites unitatis*, vera proculdubio & justa eorum Collocatio; magni prorsus est, ad omnia in Religione, momenti. Duo autem in iis statuendis videntur fieri Excessus. Homini- bus enim zelo fevidis, omnis *Pacificationis* Mentio est odiosa; *Numnam pax Jehu? Quid tibi cum pace? vade post me;* Quasi *Pax* nihil esset ad rem, sed *sectæ & Partes*. Contra, quidam tanquam *Laodicenses*, in causis *Religionis* tepidi, putant *Capita Religionis*, nexu se commodo, colligare posse, per *Vias medias*, & *Opiniones* utrinque participantis, & *Reconciliationes* ingeniosas, ac si pro Arbitris se gerere vellent, inter *Deum & Homines*. Uterque Excessus vitandus; Quod fiet, si *Fœdus* inter *Christianos*, ab ipso *Servatore* nostro, descriptum, in clausulis illis, quæ primo intuitu, inter se opponi videntur, perspicuam & planam Interpretationem fortiatur. *Qui non nobiscum est, contra nos est;* & rursus, *Qui contra nos non est, nobiscum est.* Hoc est, si *Capita Religionis*, planè *Essentialia & Fundamentalia*, ritè discernantur & distinguantur, à *Capitibus*, quæ non sunt ex *Fide*, sed ex *Opinione* probabili, & *Intentione* sanctâ, propter ordinem, & *Ecclesie* politiam, sancitæ. Hoc verò plurimis videri possit, triviale quiddam, in quo quis actum agat: Verùm si hoc ipsum, minore partium studio, fieret, majore etiam consensu recipere- tur. In hac re *Consilii* non nihil impertiri visum est, pro captus nostri tenuitate. Videndum est, ne *Homines Ecclesiam Dei* lacerent, per duo *Controversiarum* genera. Primum est, cum *Controversie* *Materia* levior est, nec tantâ contentione, quanta circa eam excitatur, digna; *Contra- dictione* solâ inflammata. Quemadmodum enim acutè, & eleganter notatum est, ab uno ex *Patribus*; *Tunica Christi inconsutilis fuit, at vestis Ecclesie versicolor.* Unde præcipit; *In veste varietas sit, Scissura non sit.* Differunt enim haud parùm inter se *Unitas*, & *Uniformitas*. Secundum est, cum *Materia* quidem *Controversie* pondus habet, sed ad nimiam *Subtilitatem* ac *Obscuritatem* redacta est: Adeò ut *Ingeni- osa* quædam res esse videatur, potiùs quam *Solida*. Videmus quan- doque fieri, ut quis *Doctus*, & *Intelligens*, *Homines* imperitos, de aliquâ *Quæstione*, inter se litigantes, audiat; Atque perspicuè advertat, eos idem re ipsâ sentire, & in unum convenire, quibus tamen ipsis nunquam fuisset aliquis *disfidendi* *Finis*. Quod si hoc nonnunquam eveniat, in exiguâ illa *Judicii* disparitate, quæ inter *Homines* esse po- test; Annon credere par est, *Deum* in *Coelis*, qui *Corda scrutatur* & novit, satis perspicere, nos *Homines* fragiles, in aliquibus, de quibus *Controversiam* movemus, idem reverâ sentire, & in ambobus benignè complacere. Hujusmodi *Controversiarum* *Natura*, & *Character*,
optime

optimè à *D. Paulo* exprimitur, in Monito illo ac Præcepto, quod circa illud adhibet; *Devita prophanas vocum Novitates, & oppositiones falsi nominis Scientiæ.* Creant sibi Homines Oppositiones, quæ reverà nullæ sunt, easque in nova Vocabula effingunt, & cudunt; Quæ tam fixa sunt & invariabilia, ut ubi Sensus Vocabulum regere debeat, Vocabulum imperet Sensui. Sunt etiam, ut *Contraversiarum*, ita *Unitatis*, Species duæ; quæ Adulterinæ censerî possunt. Altera, cùm *Pax Ignorantiæ* tantùm implicitæ innititur. Coloribus enim omnibus in Tenebris benè convenit. Altera, quæ confuta est & sarcita, ex positionibus ex diametro inter se contrariis, in Capitibus nimirum Fundamentalibus. *Veritas* enim & *Falsitas*, similes sunt *Ferro* & *Luto* in *Digitis pedum*, *Imaginis*, quam in Somnis vidit *Nebuchadnezzar*; Adhærere sanè possunt, incorporari non possunt.

Jam quatenus ad *Modos*, per quos conciliatur *Unitas*, cavendum est Hominibus, ne dum *Unitatem Religionis* procurent & muniant, *Leges Charitatis, & Societatis* solvant, & demoliantur. Inter *Christianos* duo tantùm recipiuntur *Gladii*, *Spiritualis* nempe, & *Temporalis*. Uterque autem suum habet locum, & suo perfungitur Munere, in *Religione Christianâ* propugnandâ, & protegendâ. Sed neutiquàm arripiendus est *Gladius* tertius, qui est *Mabumetis*, aut illi similis; Hoc est, ut *Religionem Bello* propagemus, aut cruentis persecutionibus, vim Conscientiis inferamus; Exceptis Casibus Scandali aperti, & insolentis; *Blasphemiam*, aut *Machinationis* adversus Statum Civilem: Ne dum ut foveantur *Seditiones*, animentur *Conjuraciones*, & *Rebelliones*, *Gladius* in manus *Populi* transferatur, & similia; Quæ omnia manifestò tendunt, ad *Majestatem Imperii* minuendam, & *Auctoritatem Magistratum* labefactandam; Cùm tamen omnis *Legitima potestas sit à Deo ordinata*. Hoc enim nihil aliud est, quàm alteram ex *Tabulis Legis*, in alteram allidere; Et in tantùm Homines ut *Christianos* intueri, ut interim obliti videamur, quòd sint *Homines*. *Lucretius Poeta*, cùm sibi ante oculos poneret, *Agamemnonem*, *Filiam* propriam immolantem, exclamat; *Tantum Religio potuit suadere malorum.* Quid tandem dixisset, si ei *Laniena Parisiensis*, aut *Conjuratio Pulveraria* in *Angliâ*, innotuisset? Certè septies factus esset magis *Epicureus*, & *Atheus*, quàm fuit. Nam quemadmodùm *Gladius Temporalis*, non temerè, sed magno cum *Judicio*, in *Casu Religionis*, stringendus est; Ita monstri simile est, eum in *Manus Populi* tradi. Sibi habeant hoc *Anabaptistæ*, & hujusmodi *Furiæ*. Certè, insignis fuit illa *Blasphemia*, cum diceret *Diabolus, Ascendam, & ero similis Altissimo*; Sed adhuc major *Blasphemia* fuerit, si quis *Deum* introducat dicentem; *Descendam, & ero similis principi Tenebrarum*. Quid autem hoc ab illo differt, si *Causa Religionis* descendat, & præcipitetur, ad *Crudelia & Execrabilia Scelerata*, *Principes* trucidandi, in *Populorum* vitas grassandi, & *Imperia* funditùs evertendi? Videtur quidem hoc perinde esse, ac si quis descendentem faciat *Spiritum Sanctum*, in specie, non *Columbæ*, sed *Vulturis*, aut *Corvi*; Aut ex *Navi Ecclesiæ* erigeret *Vexillum Piratarum*, & *Assassinorum*: Quocircà, justum est, & id ipsum necessitas *Temporum* flagitat, ut *Ecclesia* doctrinâ suâ, & *Decretis* suis; *Principes* *Gladio*; omnesque *Literæ* ceu *Religiosæ* sint, ceu *Morales*, *Caduceo* suo; in *Barathrum*

Barathrum Inferni damnent, & detrudant in secula, hujusmodi Facta, & doctrinas iis Auctoritatem aliquam tribuentes; Ut magnâ ex parte jam pridem factum est. Certè optandum esset, ut in omnibus circa Religionem Consiliis, ante oculos Hominum præfigeretur Monitum illud *Apostoli*; *Ira Hominis non implet Justiciam Dei.* Atque ut verum dicamus, optimè, & prudentissimè observatum est, ab uno ex *Patribus*, profundæ sapientiæ viro; Nec minùs ingenuè, & sincere, ab eodem prolatum, & evulgatum; *Eos, qui Conscientias premi, iisque vim inferri suadent, sub illo Dogmate, Cupiditates suas subtexere, illámque rem sua interesse, putare.*

IIII.

De VINDICTA.

Vindicta agrestis quædam Justiciâ est; quæ quò magis Humanâ Naturâ serpit, eò fortius Legibus severis est evellenda. Etenim *Injuria illata*, Legem tantummodò violat; At reposita, Legem Auctoritate suâ planè spoliât. Certè, in vindicandâ *Injuriâ*, æqualem se quis Inimico suo sistit; In remittendâ vero, superiorem! *Reginæ* enim est *Ignoscere*. Equidem memini dixisse *Salomonem*, *Honori est Homini Offensas præterire.* Quod jam præteriit, In integrum restitui non potest; At Prudentes sat habent præsentia & futura curare. Nangantur igitur, & se frustra conturbant, qui præteritarum rerum fatagunt. *Injuriam* nemo, *Injuriæ* ipsius causâ, infert; verum, ut ex eâ, Lucri aliquid, aut Voluptatis, aut Honoris, sibi conciliet: Cur igitur cuiquam succenseam, quod se potius quàm Me diligat? Quod si quis ex Malignitate merâ sit injuriosus; quid tum? Etiam Spina & Rubus pungunt & lacerant, quia naturâ suâ utuntur. *Vindictæ* præcipuè Excusationem merentur, in iis *Injuriis*, de quibus Lege cautum non est. At simul prospiciat quis, ut Genus *vindictæ*, ejusmodi sit, quod non sit Legi obnoxium. Aliàs ipse sibi Pœnam conduplicat, Inimicus vero Lucrum facit. Sunt, qui inter sumendam *Vindictam*, cupiunt, ut læsi intelligant, unde Malum illud sibi ingruerit. Nempe Generosior est iste *Affectus*: Siquidem videntur illi, non tam ipsâ ultione delectari, quam ut læsum Facti sui pœniteat. At vili Ingenio præditi, & Maliciosi, instar sagittarum sunt, quæ, per tenebras volant. Magnus *Dux Florentiæ Cosmus*, acutissimum telum vibravit, in Amicos Perfidos, aut incuriosos. *Legimus* (inquit) *& mandatum habemus, ut Inimicis nostris ignoscamus;* at *nusquam legitur, astringi nos, ad ignoscendum Amicis*: Verum Spiritus *Job* loquitur meliora; *Numquam* (inquit) *de manu dei Bona accipiemus, neque mala itidem quandoque sustinebimus?* Quod etiam, aliquo modo, de Amicis dici potest. Hoc certissimum est, Hominem qui *Vindictæ* studet, sua vulnera refricare, quæ aliàs, sibi relicta, sanari & consolidari potuissent. *Ultiones publicæ*, maximâ ex parte; prosperè cedunt: Quales erant, propter cædem *Cæsaris*, cædem *Pertinacis*, cædem *Henrici Quarti Magni* illius *Galliæ Regis*, & aliorum complurium. At in *vindictis privatis* hoc minimè tenet.

Quin potius, *Homines Vindictivi* vitam ferè agunt *Veneficarum*, quæ ut aliis sunt exitiabiles, ita ipsæ plerunque Exitum infaustum sortiuntur.

V.

De REBUS ADVERSIS.

GRande prorsus sonabat *Seneca*, more *Stoicorum*, cum diceret; *Bona rerum Secundarum optabilia, Adversarum mirabilia.* Certè, si Miraculum rectè ponatur illud, quod Naturam superat, cernuntur Miracula, maximè in *Calamitatibus*. At priorem illam Sententiam, magniloquentiâ superat, alterum ex ejus Dictis; Et excellentius quiddam est, quàm *Ethnico* conveniat. Verè magnum habere *Fragilitatem Hominis, Securitatem Dei.* Sanè hoc Dictum in *Poesi* fuisset tolerabilius, ubi transcendentia ista magis probantur. Ac ut verum dicamus, *Poete* hoc intactum non reliquerunt. Eadem enim ferè Res est, quæ adumbratur, in portentoso illo *Poetarum Antiquorum* Commento, quod *Mysterio* videtur non carere; Imò & Statum *Christianum* non obscure referre; Nimirum de *Hercule*; Qui cum ad solvenda *Promethei* vincula proficisceretur, (In *Prometheo* autem figura Naturæ humanæ repræsentatur;) Oceani Longitudinem in *Poculo Figulino* emensus est; Ubi ad vivum *Christiana Constantia* depingitur, quæ in *Fragili Carnis Testâ*, per *Mundi Fluctus*, undique circumfusus, navigat. Verum ut à Granditate verborum, ad *Mediocritatem* descendamus. *Rerum Secundarum* præcipua virtus est *Temperantia, Adversarum, Fortitudo*; Quæ in *Moralibus* reputatur pro *Virtute* maximè *Heroicâ*. Quin & *Res prosperæ*, ad *Veteris Testamenti* *Benedictiones, Adversæ*, ad *Novi* *Beatitudines*, pertinent: Quæ, & reipsâ majores sunt, & clariorem *Divini Favoris* *Revelationem* exhibent. Attamen etiam in *Veteri Testamento*, si *Lyræ Davidis* aures præbeas, plures invenias *Threnos*, quàm *Exultationes*: *Spiritus* autem *Sancti* *Calamus*, diffusius tractavit, *Jobi* *Afflictiones*, quàm *Fælicitatem Salomonis*. *Res prosperæ*, non sine plurimis *Timoribus* & *Molestiis* transeunt; *Adversæ* itidem suis *Solatiis*, & *Spe* non vacant. Videmus certè in *Acupictis*, meliùs placere, cum *Imagines* coloris lucidioris sunt, *Stamen* autem telæ, coloris magis opaci, quàm cum *Stamen* ipsum splendidius est, *Imagines* autem tenebrosiores. *Judicium* igitur capi potest, quid *Cordi* magis volupe sit, ex eo, quod *Oculos* magis delectat. Habet certè *Virtus* simile quiddam *Odoramentis* quibusdam pretiosis; quæ *fragrantissima* sunt, aut *incensa*, aut *tusa*. Nam *Fortuna prospera* potissimum *vitia* *Hominum* indicat, *Adversa* *Virtutes*.

VI:

V I.

De DISSIMVLATIONE & SIMVLATIONE.

Dissimulatio est Artium Civilium Compendium quoddam, & Pars infirmior: Etenim, & Ingenium acre, & Robur Animi constans ad hoc requiritur, ut quis sciat, quando verum proferendum sit, atque id facere audeat. Itaque inter inferiores Politicos reponuntur, qui magni sunt *Simulatores*.

Quod Discrimen, bene apud *Tacitum, Casarem Augustum* inter, & *Tiberium*, adnotatum est. Etenim de *Livia* sic ait; Quod esset, *Cum Artibus Mariti, & Simulatione Filii, bene composita. Artes Imperii Augusto, Simulationem Tiberio* attribuens. Idem alibi hisce verbis, *Mucianum* inducit, *Vespasianum* Ad Arma contra *Vitellium* sumenda hortantem: *Non adversus Augusti acerrimam Mentem, nec adversus Tiberii cunctissimam senectutem, insurgimus.* Quare hæ Facultates, *Artium Civilium, & Simulationum,* sunt prorsus distinguendæ. Esto igitur, ut sit felix ita quisquam Acuminis, tantaque Perspicacia, ut distinguere queat, quæ palam faciendæ, quæ occultandæ, quæ tanquam in Crepusculo producendæ, Temporum etiam & Personarum ratione pensitata (Quæ reverà *Artes* sunt *Politicae, & Civiles,* ut *Tacitus* eas rectè appellat; huic *Dissimulatio* Impedimento erit. Quod si quis, ad hunc Iudicii & Discretionis Gradum, ascendere non valeat, ei relinquatur tanquam tutissimum, ut sit *Tectus, & Dissimulatus.* Ubi enim in singulis non datur eligere, ibi in omnibus cautè insistere tutissimum est; Cæcutientibus enim lentè movendum. Sanè ubique reperias Homines rerum tractandarum peritissimos, omnes ferè Candorem, Ingenuitatem, & Veracitatem, in Negotiis præ se tulisse: Verum simul erant, tanquam Equi, bene docti & domiti, qui subito se sistere, & se vertere, norant. Quod si Necessitas quædam ingruat, *Dissimulationem* Profundam postulans, tunc quidem Opinio & Fama de bonâ Fide & veracitate eorum, præconcepta, eos reddit prorsus invisibiles.

Consilia & Mentem tegendi, aut velandi, gradus sunt tres. Primus est, *Taciturnitas,* cum quis sensus Animi sui premit, adeoque relinquit in æquilibrio, ut in quam partem propendeat, nemo facile conjecerit. Secundus *Dissimulatio* in Negativâ, cum quis ex composito signa quædam & Indicia jactat, se non eum esse, qui reverà est. Tertius *Simulatione* in Affirmativâ, cum quis aperte fingit & prætexit, se eum esse, qui reverà non est.

Quantum ad primum horum, *Taciturnitatem* scilicet; Ea est certè *Virtus Confessoris.* Atque profecto, *vir taciturnus* multas audit *Confessiones;* Quis enim Garrulo, & Loquaci, Pectus suum recludet? Quod si quis Famam habeat *Viri Taciturni,* facile aliorum Animos referabit; sicut Aer clausus apertum fugit: Atque veluti *Delicta confiteri,* non ad aliquem Finem collimat, qui ad res Civiles tendit, sed ad Conscientiam sublevandam; Ita certè *Homines Taciturni,* ad multarum rerum Notitiam, simili de Causâ, perveniunt; Dum

Homines, non tam impertire, quàm exonerare Animum suum cupiant. Ut paucis dicamus, mysteria *Silentibus* debentur. Præterea, si verum loquamur, etiam in Animo, æque ac in Corpore, deformis & inveniusta est Nuditas: Neque parvam addit Reverentiam, Consiliis & Factis Hominum, si *minus pateant*. At *Loquaces & Fuites*, etiam plerunque leves sunt, & Creduli. Qui enim eloquitur quæ scit, effutiet etiam quæ nescit. Ponatur igitur pro certo, *Habitus Taciturnitatis virtutem esse Politicam, & Moralem*. Sed & illud addendum est, bonum esse Homini, ut *vultus* suus *Linguae* Officium non præripiat. Nam, *Revelatio Animi ex Vultu, aut Gestu*, magnus est Defectus, & quædam quasi *Proditio*: Eo magis, quod sæpenumerò, plus notatur, & fidem facit, quam verba.

Quantum ad Secundum, *Dissimulationem* scilicet: Ex necessitate quædam illa *Taciturnitatem* sequitur. Adeò ut qui *Tectus* esse vult, *Dissimulator* aliquatenus vel nolens evadat. Etenim astutiores sunt Homines, quam ut patientur aliquem in æquilibrio se continere absque aliquâ in alteram Partem inclinationis suæ declaratione. Ita Quæstionibus subtilibus eum obsidebunt, & allicient, & excutient, ut, nisi obfirmato & absurdo *Silentio* se quis muniat, necesse ei fuerit, se *non nihil prodere*: Quinetiam si hoc non fecerit, ex *Silentio* ipso, aliquid conjecturæ capient, non minus, quàm ex *Verbis*. Quod verò ad *Æquivocationes, & Oracula verborum* attinet, non poterunt illa diù valere. Ita ut Nemo *Tectus* esse queat, nisi aliquem *Dissimulationis* Gradum sibi indulgeat: Quæ nihil aliud est, quam *Silentii* quædam Appendix, aut Limbus.

Quantum vero ad tertium Gradum, nimirum *Simulationem, & Professionem falsam*; Illam magis Vitiosam, & minus Politicam, duco; Nisi fortè dignus vindice Nodus inciderit. Itaque perpetua Consuetudo *Simulandi*, Vitium est, aut ex Ingenii Lubricitate quædam, vel Timiditate, ortum; Aut etiam, ex Animi Constitutione, quæ Vitio aliquo magno imbuta est: Quod, quia *Occultare* oportet, *Simulationem* etiam in aliis adhibere & exercere efficit, ne fortè *Habitus* ipse intercidat.

Commoda Simulationis, & Dissimulationis, tria. Primum est, quod Oppositionem amolitur, & Homines imparatos aggrediatur, ubi enim Consilia cujuscumque evulgata fuerint, Adversarii, veluti Tubâ excitantur. Secundum est, quod in Hominis potestate relinquit, ut pedem referat, & se absque Existimationis suæ jacturâ de Negotio subducatur. Si quis enim, se manifestâ declaratione obstringit, is cuneis quasi impactis includitur; Aut pergendum est ei, aut turpiter desistendum. Tertium est, quod ad aliena Consilia detegenda, viam aperiat. Etenim ei, qui sua Consilia profert, non facile quis se adversarium profiteatur, verum assentabitur potius; Et libertatem Loquendi, in libertatem Cogitandi, vertet. Itaque habetur apud *Hispanos* satis malignum Adagium; *Dix Mendacium, & Veritatem erues*. Perinde ac si *Simulatio* Clavis esset ad Secreta referenda. Tria etiam sunt *Simulationis, & Dissimulationis, Incommoda*, ut ex æquo Res compenseatur. Primum, quod illa Timiditatem arguant: Id quod omnibus Negotiis, plumas vellit, ne pernicipiter ad Metam advolent. Secundum, quod in an-

capites Cogitationes Animos complurium conjiciant, qui fortasse alias cooperaturi fuissent, & studio suo rem promoturi; unde sine sociâ & amicâ operâ ad Fines suos solus quis ambulet. Tertium est, (idque maximum,) quod præcipuo ad Actiones Organo, Hominem privet; nimirum *Fide*. Optimum fuerit Temperamentum, si quis *Veracitatis* Famam obtineat, *Taciturnitatis* Habitum, *Dissimulationis* usum tempestivum; & Facultatem *Simulationis*, ubi opus fuerit.

VII:

De PARENTIBUS & LIBERIS.

GAudia *Parentum* occulta sunt; Nec minùs Dolores eorum, & Metus. Illa certè verbis assequi nequeunt, hos autem proferre nolunt. Certè *Liberi* Labores humanos suaviores, verùm Infortunia amariora, reddunt. Curas vitæ multiplicant, sed Memoriam Mortis mitigant. *Æternitas Sobolis* etiã Brutis communis est; Sed illa *Memoriae*, *Meritorum*, & *Operum*, propria est Hominibus. Atque videre sanè est, Opera Nobilissima, & Fundationes, ab *Orbis* profecta; Quibus Effigies Animorum exhibere curæ erat, cum *Corporis Imaginibus* destituerentur. Adeò ut *Posteritati* maximè studeant, qui *Posteritate* carent. Qui Honores in *Familiam* suam primi introducunt, erga *Liberos* indulgentissimi sunt: Intuentur siquidem eos, non tantùm ut *Continuationem Speciei* suæ, sed ut *Rerum* à se gestarum *Hæredes*: Ideoque ut *Liberos*, & *Creaturas*. Gradus Affectuum in *Parentibus* erga *Liberos* diversos, sæpè dispares sunt, aliquando iniqui: Ac potissimùm in *Matre*. Unde *Salomon* dicit; *Filius sapiens lætificat Patrem: Filius verò stultus mæstitiæ est Matri suæ*. In *Domo* fœcundâ, & *Liberorum* plenâ, cernere quandoque est, unum aut alterum ex *Senioribus* pluris æstimari; Atque ex *Junioribus* in Deliciis esse: Sed in medio fortasse aliquos quasi *Oblivione* transiri: Qui nihilominus, haud rarò, optimæ *Indolis* evadunt. *Illiberalitas Parentum* erga *Liberos* suos, Error est planè noxius: Nam eos reddit Animo *Degeneres*; *Fallaciis* deditos; *Ignobilium Consortio* se delectantes: *Magisque* ad *Luxum* propensos, quando rerum *Copiam* adepti sint. Itaque optimè succedit, quando *Parentes* suam, apud *Liberos*, *Auctoritatem* tuentur, *Crumenam* laxant. Invaluit, tam apud *Parentes*, quàm *Pædagogos*, & *Famulos*, *Mos* quidem ineptus; *Æmulationes* inter *Fratres* ferendi, & alendi, durante eorum *Pueritiâ*: Quæ sæpenu- merò in *Discordias* evadunt, post *Ætatem* virilem, & *Familias* turbant. *Itali* non magnum ponunt *Discrimen*, inter *Liberos*, & *Nepotes*, aut *Cognatos*; Sed, modò sint è *Massâ Sanguinis*, non multum pensi- habent, utrùm sint è *Corpore proprio* editi, necne? Atque si verum dicendum sit, in *Naturâ* non multum interest; Adeò ut sæpè videamus, *Nepotem Avunculo* magis similem, aut *Cognato*, quàm *Parenti proprio*, prout *Sanguis* casu quodam derivatur. Curent *Parentes*, in tenerâ *Ætate* *Filiorum* suorum, cui vitæ *Generi* illos destinant: Tum enim maximè sunt flexibiles, & ceteri. Neque in hac *Electione* respi- ciant,

ciant nimis Inclinationem *Filiorum* ipsorum; Quasi illud melius arrepturi sint, ad quod maximè videntur propensi. Verum est, si Affectus, aut Aptitudo *Puerorum*, sit erga aliquod Studium insignis, non expedire, ut quis Naturæ, aut Indoli repugnet: Sed, ut plurimum Præceptum illud sanum est; *Optimum elige, suave & facile illud faciet Consuetudo.* *Fratres Juniores* plerunque sunt *Fortune Filii*: Sed rarò, aut nunquàm, prosperam sortiuntur Exitum, quando exhæredantur *Seniores*.

VIII.

De Nuptiis & Cœlibatu.

Qui *Uxorem* duxit, & *Liberos* suscepit, *Obsides Fortune* dedit; Sunt enim magnorum Conatum Impedimenta; Sive ad Virtutem tendat quis, sive ad Improbritatem: Certè præstantissima (ut alibi diximus) in usum *Reipublicæ* Opera, & Merita, à *Viris* profecta sunt, *Prole carentibus*; Qui tam Affectu, quàm Fortune, *Reipublicam* connubio sibi junxerunt, & dotârunt. Attamen Rationi videatur magis consentaneum, ut qui *Liberos* relinquunt, majorem *Futurorum* Temporum Curam gererent; Ad quæ satis nôrunt, *Charissima illa* sua *Pignora* oportere transmitti. Sunt tamen, qui licet *Liberis* careant, tamen *Memoriæ* suæ incuriosi sunt, & Cogitationes vitæ tantùm *Curriculo* terminant, & Tempora *Futura* ut ad se nihil pertinentia, ducunt. Imò & alii nonnulli, *Uxorem* & *Liberos*, tantùm in *Rationibus* *Expensarum* habent. Quinetiam reperiuntur aliqui *Fatui Avari*, qui gloriantur ferè se *Liberis* carere, ut habeantur tantò ditiores. Audiverunt scilicet aliquos dicentes, *Talis quispiam est ditissimus*; Alios autem subinferentes; *At Liberis compluribus oneratur*: Quasi *Divitiarum* hoc esset *Decrementum*. Verùm *Cœlibatûs* causa maximè frequens, est *Libertas*; Præsertim, in quibusdam *Animis* sibi complacentibus & *Phantasticis*; Qui omnis *Restrictionis* *Sensum* nacti sunt tam acutum, ut *Cingula* & *Periscelidas* ferè habeant pro *Vinculis* & *Compedibus*. *Viri Cœlibes* optimi sunt *Amici*, optimi erga *Servos Domini*, *Servi* etiam erga *Dominos* optimi; At non semper *Subditi* optimi; Sunt enim ad *Fugam* expediti; Atque reverà *Transfugæ* ferè omnes sunt ejus *Conditionis*. *Vita Cœlebs Ecclesiasticis* benè convenit: Non enim facilè quis eriget *Solum*, si prius *Stagni* alicujus *Receptaculum* interveniat. *Judicibus* & *Magistratibus* *Res* est ferè *indifferens*: Si enim faciles sint, & *corruptelis* dediti, *Servum* aliquem videas *Uxore*, multis modis, ad hujusmodi *Lucra* captanda, deteriorem. Quod ad *Milites* attinet, Reperio certè *Duces*, apud *Exercitus* suos concionantes, illis in *memoriam* redigere solere, *Charitates Uxorum* & *Liberorum*. Reperio etiam *Nuptiarum* *Contemptum* apud *Turcas*, *Milites* vulgares reddere viliores. Sunt certè porrò, *Uxor* & *Liberi*, *Disciplina* quædam *Humanitatis*; atque *Cœlibes*, etsi sæpenumerò magis sint *munifici* & *charitativi*, quia *Fortuna* eorum minùs exhauriantur; Sunt tamen, ex alterâ parte, magis

gis crudeles, & sine visceribus, (idonei qui sint severi Inquisitores) quia Indulgentia & Teneritudo Affectuum suorum non tam sæpe evocatur, & excitatur. Naturæ graves, & consuetudine ductæ, ideoque constantes, sunt plerunque uxoriæ: ut de *Vlyssæ* perhibetur; *Vetulam suam prætulit Immortalitati.* *Mulieres castæ,* sunt plerunque superbæ, & protervæ, Merito *Pudicitie* suæ elatæ. Inter vincula præstantissima Castitatis, & Obsequii, *Uxoris erga Maritum,* illud censei debet, si virum suum *Uxor* prudentem putet; Quod nunquam faciet, si eum inveniat *Zelotypum.* *Uxores,* Juvenum Dominae sunt; Mediæ ætatis, Sociæ; Senum, Nutrices. Adeò ut adsit Ansa ad *Uxorem* ducendam; Ætatibus singulis. Inter *Sapientes* tamen numeratus est ille, qui interrogatus; *Quod esset Tempus opportunum Nuptiarum?* respondit; *Juvenibus non adhuc, senibus non omnino.* Sæpè fit, ut *Mariti* deteriores, bonas habeant *Uxores*: Sive hoc fiat, quod hoc modo pretium addatur *Mariti* Benevolentie, per vices; sive quod *Uxores* in patientiâ suâ gloriantur. Hoc autem nunquam fallit, si hujusmodi *Mariti,* ab *uxoribus* ipsis expetiti & electi fuerint, contra Consensum Amicorum: Tunc enim, Animus iis sæpè adest, ut stultitiæ suæ poenitere non videantur.

IX.

De Invidia.

EX *Affectibus,* nulli sunt, qui existimantur *fascinare,* præter *Amorem;* & *Invidiam.* Uterque acris progignit Desideria; Uterque se perniciter efformat in phantasias, & Suggestiones; Atque uterque facile incendit in Oculos; (Præcipue quando Objectum adest;) Quæ omnia ad *Fascinationem* faciunt; Si modò *Fascinatio* aliqua sit. Videmus etiam, *Scripturam, Invidiam, Oculi mali* nomine, insignire; Atque Astrologos, malos Astorum Influxus, *Malignos Aspectus,* vocare. Ita ut, agnosci ab omnibus videatur, in *Invidiâ,* ejusque Operatione, Ejaculatio quædam, & Irradiatio ex *Oculis.* Quin & nonnulli, tam extiterunt Curiosi, ut notaverint Tempora, quibus Ictus & Percussio *Oculi Invidi,* plurimum obest, tum præcipue esse, cum Persona, in quam *Invidia* torquetur, spectatur in Gloria, & Triumpho: Etenim hoc Mucronem *Invidie* acuit; Atque insuper illis temporibus, Spiritus Personæ invisæ prodeunt maximè in Exteriora, unde Ictui occurrunt.

Verum, missis istis Rebus Curiosis, (licet non indignis, quæ in considerationem veniant, sed loco idoneo,) tractabimus hæc tria: *Quæ sint ad Invidendum maximè proclives; Qui sint Invidie maximè obnoxii; Et quæ sit Differentia inter Invidiam Publicam, & Privatam.* Qui virtutis ipse expers est, *invidet* virtuti alterius. Etenim Animi Hominum, se pascunt, & delectantur, aut Bono proprio, aut Malo alieno; Quisque primo Alimento caret, satiabit se secundo; Et qui nullo modo sperat se ad virtutem alterius pervenire posse, ipse Fortunam ejus libenter deprimat, ut minor intercedat Disparitas.

Vir Curiosus, & se alienis Rebus immiscens, ut plurimum, *invidus* est. Etenim, de Rebus alienis multum inquirere, neuti quàm eò spectare possit, quod operosa illa Sedulitas suis Rebus conducat: Itaque fieri non potest, quin hujusmodi *Vir*, Scenicam quandam voluptatem capiat, aliorum Fortunas spectandi: Neque, qui rebus propriis tantum intentus est, Segetem *Invidiae* multam reperiet. *Invidia* enim Passio est Curritans, & Plateas terit, nec Domi se continet, *Non est Curiosus, quin idem sit Malevolus.*

Viri Natalibus Nobiles, Invidiae, erga Novos Homines, Notam subeunt. Etenim mutatur Intervallum. Et simile est hoc Deceptioni visus; Cum res retrocedere videantur, aliis se promoventibus.

Deformes, & Eunuchi, & Senes, & Spurii, Invidi sunt. Etenim, qui Conditionem suam, emendare nullo modo potest, Conditionem alterius, pro Viribus suis labefactabit. Nisi fortè hi Defectus, in Generosa, & Heroica Ingenia, inciderint, quæ Defectus proprios Naturales, in Honoris sui Incrementum, vertere nitantur; Scilicet, ut Fama hoc arripiat, *Eunuchum* aut *Claudum*, tam Magna perpetrasse; Miraculi nimirum Honore affectato. Id quod evenit, *Narfeti Eunuchos, & Agesilao*, atque *Tamberlani*, qui *Claudi* fuerunt.

Eadem ferè Ratio est Hominum, qui è *Calamitatibus* resurgunt. Sunt enim plerunque Temporibus infensi; Atque alienas Calamitates, tanquam suarum Molestiarum Redemptiones, gustant.

Qui in plurimis excellere contendunt, levitate, & Gloriâ vanâ moti, necesse est ut sint *Invidi*. Ubique enim occurrunt Objecta *Invidiae*: Cum fieri nequeat, quin aliqui, in tot Rebus Illos superent. Qui fuit *Character, Imperatoris Adriani*, qui Poetas & Pictores, & Opifices alios, in iis scilicet Operibus, quibus ipse præcellere gestiebat, Capitali quadam *Invidiâ* prosequabatur.

Postremò *Propinqui, & Collegæ, & unâ Educati*, ad *Invidendum* Aequalibus, cum evehuntur, proni sunt. Etenim, exprobrat hoc illis Fortunam Propriam, eosque quasi Digito monstrat, & frequenter eorum Memoriam vellicat; Quinetiam in aliorum notam hæc Fortuna Collatio magis incurrit: *Invidia* autem, à Famâ & Sermonibus, semper reflectitur, & conduplicatur. Unde *Invidia Cainis* erga Fratrem *Abelem* malignior fuit, quia cum Sacrificium *Abelis* magis acceptum Deo fuit, Nemo inspexit. Atque hæc de iis, qui ad *Invidendum* proclives sunt.

Quantum ad illos, qui *Invidiae*, magis aut minus obnoxii sunt; Primò, iis, qui eminente *Virtute* præditi sunt, minus invidetur, cum promoventur: Promotio enim eorum, videtur ex Debito; Debiti autem Solutioni Nemo invidet, sed Largitioni supra Meritum. Atque etiã, *Invidia*, non sine Comparatione est; Ubi autem, nullus Comparationis Gradus, nulla *Invidia*; Itaque *Regibus* non invidetur, nisi à *Regibus*. Illud tamen observatione dignum est, Personis indignis, sub primum Honoris sui Ascensum, maximè invideri; postea verò minus; ubi contra, Personæ dignæ, & Meritis insignes, *Invidiam* tum demùm experiuntur, postquam Fortuna eorum diutius duraverint. Etenim, licet *Virtus* eorum eadem maneat, tamen minus fit illustris: Recentes enim oboriantur Homines, qui eam obcurant.

Nobiles Genere, minùs *Invidia* expositi sunt, cum Honoribus cumulantur: Etenim nihil aliud videtur, quàm Debitum Majoribus suis repensum: Præterea, parùm Fortunæ eorum additum videtur; *Invidia* autem, more Radiorum Solis, in Clivo ardentior est, quàm in plano. Itaque eandem ob causam, qui per *Gradus* evehuntur, minorem subeunt *Invidiam*, quàm qui per *Saltum*.

Qui cum *Honoribus* suis conjunctos habent *Labores magnos*, *Curas*, & *Pericula*, *Invidiã* minùs laborant. Etenim, existimant Homines, eos, Honores suos, caro pretio emere, & misereri potius ipsorum nonnunquam incipiunt: Misericordia autem semper ferè sanat *Invidiam*. Itaque notabis plerunque, ex *Viris Politicis*, & *Honore fulgentibus*, magis sanos & sobrios, semper *Querimonias* fundere, qualem vitam traducunt; Canentes illud, *Quanta patimur*; Non quod ita sentiant, sed quò *Invidia* *Aciem* retundant. Verùm hoc intelligi debet, de *Negotiis*, quæ hujusmodi *viris* imponuntur, non de iis quæ ipsi ad se attrahunt. Nihil enim *Invidiam* magis suscitatur, quàm *Ambitiosum* & *Immodicum Negotiorum Monopolium*: Nihilque è converso, *Invidiam* extinguit magis, quàm si quis in summis *Honoribus* constitutus, aliis *Officiariis inferioribus*, nihil detrahat. Hoc enim modo, quot illi *Ministri* sunt, tot se tegit *Umbraculis* ab *Invidiã*.

Super omnia, illi *Invidiam* in se concitant maximè, qui *Fortunarum* suarum *Amplitudinem*, insolenter & tumidè ostentant; Nunquam sibi placentes, nisi dum *Potentiam* suam jactent, vel per *Pompam* exteriorem, vel triumphando de *Adversariis*, aut *Competitoribus* suis dejectis: ubi contra, *Viri prudentes*, sacrificare quandoque *Invidiæ* ament, de *Industriã* interdum permittentes se vinci, in *Rebus*, quæ minùs eis cordi sunt. Nihilominus, illud verum est, *Potentia* ostentationem apertam, & indissimulatam, (modò absit *Arrogantia* & *Gloria inanis*), minore *Invidiã* laborare, quàm si callidè & quasi furtim se notæ subtrahat. Etenim, hoc cum fit, nihil aliud facit quis, quàm ut *Fortunam* insimulet, quasi ipse sibi esset conscius *Indignitatis* suæ; unde alios, ad sibi *Invidendum* stimulat.

Postremo, ut huic *Parti* finem imponamus; Quemadmodum in principio diximus, *Invidiæ* *Actum* aliquid habere in se ex *Veneficio*; Ita non alia est *Invidiæ* *Curatio*, quam quæ solet esse *Veneficii*, & *Incantationis*: Hoc est, *Sortis Translatio*, (ut vocant,) & in alium *Remotio*. Ad quem finem, prudentiores ex *Honoratis*, semper in *Scenam* introducunt aliquem, in quem *Invidiam*, in se aliàs incursum, derivent: Quandoque in *Ministros* & *Servos*, quandoque in *Collegas* & *Socios*; Aut in alios quosdam eam rejicientes, Neque, ad hunc usum, unquam desunt *Personæ* aliqua violentæ, & temerariæ; quæ, modò *potentiam* & *Negotia* agitent, ea quovis periculo mercari non dubitent.

Jam verò, ut de *Publica Invidiã* loquamur. Ea saltè aliquid in se habet *Boni*; Ubi in *Privatã Invidiã*, nihil prorsus inest *Boni*. *Publica* enim *Invidia*, instar salubris *Ostracismi* est, qui *viros magnos*, supra *Modum* excrecentes, coercet; unde etiam *Frano* est *viris præpotentibus*, ne se nimium efferant.

Hæc *Invidia*, quæ *Mala Contentatio*, *Modernis Linguis* appellatur, (et

(& in Titulo de Seditionibus plenius tractabitur,) Est in *Regnis* & *Rebuspub.* *Contagioni* non absimilis. Etenim sicut *Contagio* in sanas partes serpit, easque corrumpit; Ita etiam, quando *Invidia* statum occupaverit, vel optima Reip. Mandata & Instituta, in Odium vertit, & Graveolentiam quandam. Itaque, parum proficitur intermiscendo Actiones gratas & populares, odiosis; Etenim, hoc ipsum, Imbecillitatem, & *Invidie* Metum arguit; Quæ tantò magis nocet; Ut sit etiam in *Contagionibus*, quæ, si tibi ab iis metuas, facilis irruunt.

Ac publica ista *Invidia*, magis in *Regum* Officiarios, & Ministros involat, quam in *Reges* ipsos. Attamen ecce Regulam quæ vix fallit; Si *Invidia*, quæ Ministro incumbit, sit magna, causa autem parva; Aut si *Invidia* quasi generalis sit, & omnes Status Ministros complectatur, tunc *Invidia*, (etsi occultò,) *Regem*, aut *Statum* ipsum, petit. Atque hæc dicta sint, de *Publicâ Invidiâ*, aut *Contentatione malâ*; atque de ejus Differentiâ ab *Invidiâ privatâ*, quam priore loco tractavimus.

Addemus etiam, in genere, de *Affectu Invidie*, hoc insuper; eum, inter omnes *Affectus* esse maximè importunum, & assiduum. Etenim, aliis *Affectibus* excitandis subinde præbetur occasio; Rectè autem dictum est; *Invidiam Festos Dies non agere*; Quia semper Materiam se exercendi reperit. Unde etiam observatum est, *Amorem & Invidiam*, Maciem Hominibus inducere; Id quod alii *Affectus* non faciunt, quoniam non continui sunt. Est etiam *Invidia Affectuum* vilissimus & pravissimus: Quam ob Causam proprium est Attributum *Diaboli*; Qui dicitur; *Invidus Homo: Qui Zizaniâs inter Triticum, noctû seminavit*: Quemadmodum etiam semper evenit, ut *Invidia* callidè, & in Tenebris operetur, ad præjudicium cujusvis rei optimæ, veluti *Tritici*.

X.

De AMORE.

A Mori plus debet *Scena*, quam *Vita*. Etenim in *Scenâ*, *Amor* semper *Comœdiæ* præbet Argumentum; Quandoque etiam & *Tragœdiæ*; At in *Vitâ Humanâ*, multum plerunque affert Nocenti; Nunc ut *Syrenum* aliqua, aliquandò ut *Furiarum*. Observare licet, Neminem ex *Viris Magnis & Illustribus* fuisse (quorum extat Memoria, vel Antiqua, vel Recens,) qui adactus fuerit, ad insanum illum Gradum *Amoris*. Unde constat, Animos magnos, & *Negotia magna*, infirmam hanc *Passionem*, non admittere. Excipere tamen oportet, *Marcum Antonium*, *Imperii Romani* Duumvirum; & *Appium Claudium*, *Decemvirum*, *Legillatorum* inter *Romanos* Principem. Quorum prior fuit reverà Homo *Luxuriosus*, & *Voluptatibus* deditus; Alter autem *Vir* fuit *Prudens & Austerus*. Unde quisvis perspiciat, *Amorem*, (quanquam rariùs,) Aditum reperire posse, non solum in *Cor apertum*, sed & *benè munitum*, si diligenti *Custodiâ*

non

non asservetur. Abiectum quidem, & pusillanimum, est illud Epicuri
 Dictum; *Satis magnum Alter Alteri Theatrum sumus*: Quasi Homo
 natus ad Contemplationem Cœli, & Cœlestium, Idolum adorans ini-
 nutum satageret, se submittendo, si non Ori, ut Bruta, Oculo tamen,
 certè ad Altiora contemplanda dato. Mira res videbitur, si Passionis
 hujus Excessum perpendamus, ac quomodò ipsi Rerum Naturæ, &
 valori vero insultet, vel hoc ipso, quod Hyperbole Perpetua, nulli
 Rei conveniat, præterquam *Amori*. Neque hæc Hyperbole solum-
 modò, in Locutionis Phrasi cernitur: Cum enim verissimè dictum
 sit, Adulatorum Principem, quocum cæteri Adulatores Minores con-
 spirant, esse unumquemque sibi ipsi; Profectò *Amator* aliquid am-
 plius est. Nunquam enim fuit quisquis adeò superbus, qui seipsum
 tam absurdè magnificerit, quam *Amator* Personam amatam. Rectè
 itaque receptum est illud Diverbium; *Amare, & Sapere, vix Deo con-
 ceditur*. Neque aliis tantummodò manifesta est hæc Phrenesis, *Per-
 sonæ* autem *Amatæ* minimè; sed & *Amatæ* petissimum, nisi *Amor* sit
 reciprocus. Certissimum enim est, *Amorem* semper rependi, aut *Amore*
 mutuo, aut *Contemptu* intrinseco, & secreto. Quò magis cavendum
 est Hominibus, ab hac *Passione*; quæ non solum alias res perdit, sed
 & seipsam. Quæ alia infert Damna, bellè illa Exprimit *Poetarum* Fa-
 bula: *Eum scilicet, qui Helenam prætulit, Junonis Dona, & Palladis,
 amisisse*. Quisquis enim *Amatoris Affectibus* nimis indulget, & Divi-
 tiis, & Sapientiæ, Nuncium remittit. Habet hæc *Passio* Aestus suos,
 in ipsis Temporibus, quibus Animus maximè mollis est, & infirmus;
 Nimirum in Rebus Prosperis, aut Adversis: Quanquam hoc poste-
 rius minùs forsàn observatum fuerit. Utraque enim Tempestas
Amorem accendit, redditque flagrantiorè; unde evincitur esse
 Stultitiæ Proles. Optimè illi, qui si *Amores* omninò nequeant ex-
 trudere, eos tamen in Ordinem redigunt; Et à Rebus seriis, vitæque
 Negotiis, segregant. Si enim illis *Amor* se immisceat, turbat Omnia,
 Hominésque eò compellit, ut Fines suos rectà petere non possint.
 Quicquid in re sit, viri Militares *Amoribus* dediti sunt: Opinor,
 non alitèr, quam Vino. Poscunt enim plerunque Pericula com-
 pensationem voluptariam: Inest Ingenio humano, Motus quidam
 arcanus, & tacita Inclinatio, in *Amorem* aliorum: Qui si non in-
 sumatur, in unum; vel paucos, naturalitèr se diffundit in plures;
 Atque Homines reddit Humanos, & Charitativos: Quemadmo-
 dum videre licet nonnunquam in *Monachis*. *Amor Conjugalis* Genus
 Humanum creat; *Amor Socialis* perficit; *Amor vero Lascivus* infi-
 cit, & dehonestat.

De

Deo acceptum in tamen veteris Homines non nulli
 bene formari, nisi in actu productum. Id autem fieri non potest
 sine maxime alio publico & potestatis; veluti solo factore & cla-
 vato. Merito & Opera bona sunt sine Laborum Humanis
 Atque eorundem Conscientia Perfectio humanæ Quæritur. Et
 quæ in Deo, ut afficeret Opera, hæc sunt maxime hæc, videtur quod
 quæ bona sunt: Tamquam hæc hæc hæc hæc hæc hæc hæc hæc hæc
 gendo, propone tibi Exempla optima; In tanto enim Gloriam est
 præceptum: Et post tempus aliquid propone tibi Exempla præ-
 ptum; Atque in seipsum hæc hæc hæc hæc hæc hæc hæc hæc hæc hæc
 quæ

X I.
De MAGISTRATIBUS & DIGNITATIBUS.

Viri in *Magistratu* collocati, ter Servi: Servi Principis vel Politiae; Servi Famae; & Servi Negotiorum. Aded ut Libertate neatiquam fruantur; nec in Personis; nec in Actionibus; nec in Temporibus suis. Mirum Cupiditatis Genus, Potestatem appetere, Libertatem amittere: vel Potestatem in alios ambire, Potestatem in seipsum exuere: Ascensus ad *Dignitates* arduus est; Et per Labores pervenitur ad Labores majores: Saepè quoque *Indignitatibus* non vacat; Atque per *Indignitates* pervenitur ad *Dignitates*. Statio in *Dignitatibus* res lubrica est; Atque regressus, aut praecipitium est, aut saltem Eclipsis; Quae & ipsa triste quiddam, & Melancholicum. *Cum non sis qui fueris, non esse cur velis vivere.* Imò nec regredi datur, etiamsi quis cupiat; Neque regredi volunt Homines, cum ratio postulat ut id facerent; Verùm Impatientes manent vitae privatae, etiam cum Senectus, aut Infirmitas ingruit; Quae umbram & Otium postulant, Sicut Oppidani Senes, qui ante Ostium sedere volunt, licet se eo pacto derisui exponant. Sanè, Viris in *Magistratibus* positus, opus est, ut aliorum Opiniones mutuentur, quò seipsum beatos putent; Nam si judicent ex sensu proprio, nihil hujusmodi reperient: Verùm, quando secum cogitent quid alii de ipsis sentiant, & quam libenter alii Conditiones cum illis permutare vellent, tum demùm beati sunt, tanquam rumore tenus: Cum intus fortassè còtrarium experiantur. Siquidem Dolores suos primi omnium sentiunt, licet Culpas suas omnium novissimi. Certè *Viri Potestatibus sublimes*, ipsi sibi ignoti sunt; Et dum Negotiis distrahuntur, tempore carent, quò Sanitati, aut Corporis, aut Animæ suæ, consulant;

*Illi Mors gravis incubat,
Qui notus nimis omnibus,
Ignotus moritur sibi.*

In *Potestatibus*, Licentia magna datur, & Boni, & Mali: Quorum posterius pro Maledictione habendum; In Malis enim, optima Conditio est, nolle, proxima, non posse. Certè Potentia Bene-merendi, verus est & legitimus Ambitionis Finis. Etenim bene cogitare, licet Deo acceptum sit, tamen versus Homines non multò melius est, quàm benè somniare, nisi in actum producat. Id autem fieri non potest, sine *Munere* aliquo publico & *Potestate*; veluti Solo superiore & elevato. Merita & Opera bona, sunt veri Fines Laborum Hominis; Atque eorundem Conscientia Perfectio humanae Quietis. Et conversus Deus, ut aspiceret Opera, quae fecerunt manus suae, vidit quòd omnia essent bona nimis: Tum sequitur Sabbathum. In *Munere* tuo perfungendo, propone tibi Exempla optima; Imitatio enim Globus est praceptorum: Et post tempus aliquod propone tibi Exemplum proprium; Atque in teipsum strictè inquiras, num non melius inceperis, quàm

quàm perstiteris. Neque rursùs Exempla eorum negligas, qui eodem *Munere* praviter functi sunt; Non ut teipsum, eorum Memoriam carpendo, vendites; Sed ut monearis, quid evitare debeas. Institue igitur Reformationem, sed absque Elatione Tui-ipsius, aut Scandalo priorum Temporum, & Personarum; Hoc tamen tibi constitutum sit, Exempla præclara non minùs introducere, quàm imitari. Retrahe Res ad primæ earum Institutionem; Et circumspicias, in quibus, & quibus modis, degeneraverint. Attamen utrunque tempus consulas; Tum antiquius, ut cognoscas quid optimum fuerit; Tum recentius, ut notes, quid fuerit aptissimum. Contende, ut quæ *agis pro Potestate*, tanquam Regulis quibusdam cohibeantur; ut Homini- bus tanquam digito monstres, quid illis sit expectandum: Neque ta- men nimium sis pertinax, aut peremptorius: Atque semper cùm à Re- gulâ recesseris, quid sit quod agas, diligenter expone. *Muneris* tui Jura constanter tueare; Neque propterea Lites de Jurisdictione fa- cile move: Atque ita te geras, ut potiùs Jura tua assumes & exer- ceas tacite, & de facto, quàm ut Quæstiones de iis cum strepitu susci- tes, & agites. Jura etiam inferiorum *Munerum*, tibi subordinatorum, defende, ac ne destitue: Tibique majori Honori ducas Rerum sum- mas præscribere, quàm in omnibus satagere. Amplectere, imò invi- ta, qui tibi Adjumento sint & Informationi, ad *Muneris* tui Executio- nem; Neque abige eos, qui operam suam ad hoc tibi deferunt, tan- quàm se ingerentes; sed potiùs cùm favore eos allicias, & re- cipias.

Vitia in Auctoritate utendâ, & exercendâ, sunt præcipuè quatuor. *Moranimia*, *Corruptela*; *Asperitas*; & *Facilitas*. Quantum ad *Mo- ras*, Faciles Aditus præbe; Tempora præstituta serva; Inchoata quæ sunt perfice; Neque Negotia nova intermisce, nisi urgeat Ne- cessitas. Quantum ad *Corruptelas*: Non solùm Manus tui-ipsius, & tuorum liga, ne Munera accipiantur; Sed etiàm Manus Supplican- tium, ne ea offerantur. Prius horum præstat certè Integritas adhi- bita; verùm ea ipsa prædicata, & ex professo, idque cum detestatio- ne *Corruptelarum*, etiam posterius assequitur. Neque tantùm Cul- pam, verùm etiam Suspicionem evita. Quicumque mutabiles sunt, & manifestò alterantur absque causâ manifestâ, injiciunt suspicio- nem de *Corruptelis*. Itaque, perpetuò, cùm ab Opinione tuâ quam declarasti, aut processu quem incepisti, deflectas, ingenuè hoc ipsum profiteri; Simul & Causas quæ te ad hoc commoverunt sedulò de- clares & inculces; neque rem suffurari te posse credas. Servus gra- tiosus, & apud Dominum potens, si non extet aliqua Favoris Causa manifesta, reputatur plerunque nihil aliud quam Via obliqua ad *Cor- ruptelas*. Quantum ad *Asperitatem*; Invidiam, & Malevolentiam pa- rit illa, nihil inde metens: *Severitas* siquidem metum incutit, *Aspe- ritas* Odium parit. Etiam Reprehensiones de loco superiore, graves esse debent, non contumeliosæ. Quantum ad *Facilitatem*: Ea *Cor- ruptelis* etiam deterior est: *Corruptela* enim interdum & subinde ten- tantur; Quod si quis Importunitati pateat, aut Respectibus leviori- bus ducatur, hæc ei ubique aderint. Sicut ait *Salomon*; *Personas re- spicere non est bonum*; *Talis enim offendet pro Buccellâ Panis*.

Verissimum sanè, quod à veteribus dictum est; *Magistratus virum indicat.* Alios autem indicat in melius, alios in pejus: *Omnium consensu capax Imperii, nisi imperasset;* inquit *Tacitus de Galba:* Contra de *Vespasiano* idem; *Solus Imperantium Vespasianus mutatus in melius.* Licet alterum intelligat *Tacitus* de Arte Imperatoriâ, alterum de Moribus & Affectibus. Signum est luculentissimum Indolis generosæ, si quis *Honoribus* emendetur. Est enim *Honor*, aut saltem esse debet, *Locus Virtutis*: Atque quemadmodum in Natura, Corpora moventur rapidè ad Locum placidè in loco: Ita virtus in Ambitu violentior est, in *Honore* adepto sedatior. *Ascensus* omnis ad *Dignitatum Fastigium*, incedit tanquam per Scalam Graduum flexuosam; Atque, si *Factiones* valeant, bonum fuerit, alteri parti adhærere, dum quis *Honorem* scandat: At se ad Aequilibrium reducere, postquam eundem fuerit consecutus. Memoriam *Prædecessoris* tui illæsam conserva. Hoc si non feceris, Debitum tibi hoc à *Successore* tuo rependetur. *Collegas* etiã amicæ tracta, & potiùs advoca cum illud minimè expectent, quàm exclude, cum consentaneum fuerit eos advocari. Ne sis Loci tui nimis memor, aut crebram de eo mentionem facias, in quotidianis sermonibus, aut conversatione privatâ; sed potiùs prædicetur de te; *Alius prorsus vir est, cum sedet, & munus suum exorcet.*

XII.

De AUDACIA.

IN Scholis tritum est *Dicterium*, nec tamen Sapiientis Observatione indignum. Interrogatus olim *Demosthenes*, quænam prima *Oratoris* virtus? Respondit, *Actio*. Quæ Secunda? *Actio*. Quæ Tertia? Itidè respondit, *Actio*. Ipse dixit, qui Rem optimè noverat; nec tamen in eo, quod laudabat, multum Naturæ debebat. Mira certè Res, illam *Oratoris* Partem, quæ non ultra Corticem penetrat; Et *Histrionis* potiùs Virtus censenda est, quam *Oratoris*; In locum tam sublimem, supra Nobiliores illas partes, *Inventionis*, *Elocutionis*, & cæterarum, extolli; Imò quasi *omne tulisset punctum*, penè solam prædicari? Sed in promptu Ratio est: Inest enim Naturæ Humanæ, plerunque, plus stulti, quam Sapiientis. Unde & facultates eæ, quibus capitur Pars illa in Animis Mortalium Stulta, sunt omnium potentissimæ. Huic mirè convenit, & quasi parallela est, *Audacia* in Negotiis Civilibus. Quid in istis Primum? *Audacia*. Quid Secundum? Quid Tertium? *Audacia*. Atamen utcunque Ignorantiæ, & Sordidi Ingenii, Proles est *Audacia*; cæterisque Civilis Scientiæ Partibus longè impar. Sed nihilominùs fascinat, & Captivos ducit eos, qui vel Judicio infirmi sunt, vel Animo timidiore: Tales autem sunt Hominum Pars maxima. Quin & Sapiientibus ipsis, cùm Animis vacillent, vim injicit. Idcirco videmus *Audaciam*, in Democratiis, plurimùm valuisse; Apud Senatores verò, & Principes, certe minùs. Imò quandò primò Rebus gerendis admoventur *Audaces*, plus possunt, quam postea: Nam malè Pollicita præstat *Audacia*. Sanè quemadmodum interveniunt *Agyrtæ*, qui

qui Corpori Naturali mederi profitentur; sic & Corpori Politico non desunt Homines, qui Curationes vel difficillimas suscipient; Quibus forsàn in paucis aliquibus Experimentis fœlicitèr successit, sed cùm Scientiæ principia non gustarint, sæpiùs excidunt. Imò videre est nonnunquàm Hominem *Audacem*, Miraculum illud *Mahometis* edentem. Populo persuasit *Mahometes*, Se Collem ad semet evocaturum: Atque à summo Ejus Jugo, Preces pro Legis suæ Cultoribus, oblaturum. Populus magnâ frequentiâ convenit: Collem, ut ad se veniret, iterumque iterumq; vocavit *Mahometes*; Sed cùm Collis immotus maneret, ille (nihil omninò pudefactus,) inquit; *Si Collis ad Mahometem accedere nolit, ad Collem ibit Mahometes*. Sic & istiusmodi Homines, quando Ingentia quædam in se susceperunt, turpissimèque in iis defecerunt, tamen (si ad ipsum *Audaciæ* Culmen pervenerunt,) Lusum rem excipient, & se vertent, & nihil aliud. Hominibus profectò magno Judicio præditis, ludibrio sunt *Audaces*; Imò & apud ipsum Vulgus *Audacia* aliquid habet Ridiculi. Nam si Risûs Objectum sit Absurditas, ne dubites, quin magna *Audacia* semper secum habeat aliquid Ridiculi. Neque ferè jucundius est Spectaculum, quam videre in *Audace* Oris Confusionem: Vultum enim tunc nanciscitur in se reductum, sed deformitèr. Nec alitèr fieri potest. Nam in verecundantibus fluunt paulatim, refluantque Spiritus; Sed *Audaces*, quandò tale quidpiam illis contingit, attoniti hærent; ut fit in *Schaccie* Ludo, quando non vincitur Collusor, sed torpet tantùm Motus. Atqui hoc postremum, Satyræ aptius, quam Seriæ Observationi. Illud verò animadvertendum, *Audaciam* semper cæcam esse. Discrimina enim & Obstacula nulla videt: Quare in Deliberando nocet, in Exequendo juvat. Adeò ut, si *Audaces* tutò adhibere velis, Summum illis Imperium non deferas; Secundæ Classi annumerentur, & ab aliis regantur. Nam in Consiliis capiendis, pericula ante oculos habere bonum est; In Executione autem, oculos claudere oportet, nisi Pericula valdè magna fuerint.

XIII.

De BONITATE, & BONITATE NATIVA.

Bonitatem eo sensu accipio, ut sit affectus, qui Hominum Com-
moda studeat, & benè velit: Quam eandem Græci *Philanthro-*
piam vocant. *Humanitatis* autem Vocabulum, (prout Vulgus
eâ utitur) levius aliquantò est, atque angustius, quam ut vim ejus
exprimat. *Bonitatem* scilicet appello Affectum, & Habitum; *Boni-*
tatem autem *Nativam*, Inclinationem. *Bonitas* verò inter omnes Vir-
tutes, atque Animi Dignitates, facilè primas obtinet; cùm sit ipsius
Divinæ Naturæ, adumbrata quædam Effigies, & Character: Quâ è
Rebus sublatâ, *Homo Animalis* nihil aliud fuerit, quam Res Inquieta,
Scelestâ, Misera, imò Species quædam noxiorum Vermium. *Bonitas*
Moralis, Virtuti illi Theologicæ, *Charitati*, respondet; Neque Exces-
sum quidem capit, Aberrationem autem patitur. Immodica po-
tentia

tentiæ Cupiditas Angelos Cœlo deturbavit; Immodica Scientiæ Cupiditas Hominem Paradiso expulit: At in Charitate non datur excessus, neque per eam aut Angelus, aut Homo, unquam periculum subire possit. Inclinatio autem ad *Bonitatem*, altis defixa Radicibus, Naturæ Humanæ insidet: Quæ si Benefaciendi Materiâ, aut Occasione, destituta, non inveniatur, quo se exerceat in Homines, deflectet certè in Brutas Animantes. Quod in *Turcis*, Gente utique sævâ & ferâ, videre est; Qui nihilominus erga Bruta Animalia misericordes sunt, & Eleemosynas Canibus & Avibus distribuunt. Adeò ut, (referente *Busbequio*,) *Aurifex* quidam *Venetus*, *Byzantii* agens, vix furorem Populi effugerit, quod Avis cujusdam, Rostri oblongi, Fauces, inserto Baculo, diduxisset. Neque tamen Erroribus suis vacat, *Bonitatis* hæc, & *Charitatis*, Virtus. Nequam apud *Italos* jactatur Proverbium; *Tanto Buon, Cheval niente. Adeò Bonus, ut ad nihil Bonus.* Neque subveritus est *Nicholaus Macciavellius*, literis concredere, idque disertis ferè verbis; *Fidem Christianam, Homines Probos & innocentes, in prædam Tyrannorum Iniquitati dedisse.* Quod ideò pronunciavit, quia nulla ulquam Lex, nulla secta aut Opinio, tam in immensum extulit *Bonitatem*, quam *Religio Christiana*. Quo melius itaque, extra Scandali, adeoque periculi Ictum & Minas, tuti consistamus, operæ precium erit nosse *Errores*, qui nos à recto tam insignis Habitûs tramite, transvorsos agant. Ita aliorum *Bono* studeas, ne te illorum intereâ, aut *Vultibus*, aut *Voluntatibus*, mancipio dedas. Illud enim *Facilitatis*, atque *Mollitiei* indicium est, quæ honestam Mentem in vincula *Captivam* abducit. Neque projicias *Aesopi* Gallo *Gemmam*, cui gratius & felicius cederet *Granum Hordei*. *Dei Exemplum*, in hac re, pro *Præcepto* tibi fit. *Ille Pluviâ suâ rigat, Sole suo irradiat, Justos juxta ac Injustos.* Non tamen omnes ex æquo, aut Opum Imbre compluit, aut *Honorum Virtutumve Splendore*, illustrat. Communia quidem *Beneficia* cuivis sunt communicanda: *Peculiariora* verò paucis, & cum delectu. Cave autem, ne dum effigiem sculpas, *Archetypum* destruas. *Theologia* quippe, *Amorem Nostri ipsius* pro *Archetypo* statuit, *Amorem Proximi* pro *Imitamento*. *Vende omne quod habes, atque elargire pauperibus, & sequere me.* At noli omne, quod habes, vendere, nisi venias, & sequaris me: Hoc est, nisi ejusmodi vitæ *Institutum* ingrediaris, in quo, æquè ex parvis opibus, ac ex magnis, poteris aliis benefacere. Secus, dum *Rivos* alis, *Fontem* exhauris. Neque intereâ *Habitus* tantum *Bonitatis* reperitur ad rectæ *Rationis* *Normam* applicatus, sed etiã in quibusdam *Homines* reperitur *Indoles Naturalis*, ad eam propensa: Uti econtra in aliis *Naturalis* quædam *Malignitas*. Sunt enim, qui ex *Ingenii* proprii *Instinctu* averfentur aliorum *Bonum*. Et levius quidem *Malignitatis* *Genus*, in *Morositatem* cedit, aut *perversitatem*, aut *præcipitem opponendi*, & se in singulis *difficilem præbendi*, *Libidinem*, & similia: Gravius tamen illud, atque altius, ad *Invidiam* producit, *meramque Malitiam*. Hujusmodi *Homines* in alienis *Calamitatibus* ferè florent, easque semper aggravant: Non digni certè, qui conferantur *Canibus* illis, qui *Lazari* delingebant *Ulceras*; sed *Muscis*, quæ cruda quæque & excoriata infestant. Non paucos reperias *Misanthropos*, quibus *Volupe* est deducere *Homines* ad *suspendii Ramum*,
neque

neque tamen Arborem habent in Hortis suis, qualem *Timon* habuit. Ingenia ita disposita, non injuriâ vocare licet, Humanæ Naturæ Vomitas, & Carcinomata. Sunt tamen hæc Ligna accommodatissima, è quibus fiant *Mercurii Politici*; Similia Lignis incurvis, quæ benè Navigiis extruendis conveniunt, Jactationi destinatis, non autem *Ædibus*, quæ immotæ manent. Partes autem, & Indicia *Bonitatis* sunt plurima. Si quis se erga Hospites & Peregrinos benignum humanumque præbeat, arguit se *Mundi Civem*, sibi que Cor esse, non instar Insulæ, cæteris Terris avulsæ, sed Continentis, quæ illis jungitur: Si compatiatur Afflictis, nobilitat sua Præcordia, quæ non secus atque celebrata illa Arbor, per sua Vulnera, *Balsamum* exudat. Si facilis offensas remiserit, & Delictorum gratiam fecerit, Mentem indicat in alto positam esse, supra Injuriarum Jactum & Tela. Si pro modicis Beneficiis gratum se exhibeat, argumento est, pluris se aestimare Hominum Animos, quàm Sarcinas. Supra omnia, si supremum illum, *Sancti Pauli Apostoli*, Perfectionis Fastigium sit consecutus, ut devoteat se; atque anathematizet à *Christo*, propter Salutem Fratrum, indicio est, proximè illum accedere ad *Naturam divinam*, & quodammodò *Christo ipsi conformari*.

XIV.

DE NOBILITATE.

DE Nobilitate primùm agamus, ut est Portio Reipublicæ; Deinde ut est Conditio Hominum Particularium. *Monarchia*, in quâ nulli prorsus *Nobiles*, semper pura est & absoluta *Tyrannis*: Cujusmodi est *Imperium Turcicum*. Dignitatem enim Regalem diluit Nobilitas, & Vulgi Oculos à *Prosapia Regiâ* aliquantulum avocat. In *Democratiâ* verò, Procures interdum non desiderantur: Imò Status ille Popularis multò pacatior est, atque minus Factionibus & Turbis obnoxius, ubi non sunt *Stirpes Nobilium*: Illic enim in Res ipsas Oculi Hominum conjiciuntur, non in Personas; vel si omnino in Personas, id fit, tanquàm in maximè idoneas Rebus gerendis, minimè verò ut ratio habeatur Insignium, aut Imaginum. *Helvetiorum* Rempublicam satis florentem videmus, licet Religionis Pagorumque Diversitas obstare videatur. Utilitas enim apud illos valet, non Dignitas. Illa Gubernandi Forma, quâ *Confederatæ Belgarum* Provinciæ utuntur, certè eminet: Ubi enim Paritas admittitur, ibi & Consilia ineuntur æquabilius, & Tributa penduntur alacrius. *Nobilium* Potentia & Auctoritas in *Monarchiâ*, *Principi* ipsi impertit splendorem, sed Potentiam imminuit; Populi verò Animos auget, Fortunas illorum deprimat. Benè se res habet, cum *Nobiles* non sint Potentiores, quàm aut Imperii aut Justitiæ Ratio postulat: In eo tamen Dignitatis Gradu sustineantur, ut Insolentia Popularis illorum Reverentiâ, tanquam Obice, retundatur, antequàm in *Regalem Majestatem* se effundat. Rursum, numerosa Nobilitas, quæ plerunque minus potens est, Statum prorsus

sus depauperat: Hinc enim profusæ Expensæ: Atque insuper, cum necesse sit, tractu Temporis, Complures ex *Nobilibus* indigos fieri, sequitur Divortium quoddam, sive malum Temperamentum, inter Honores & Pecunias.

Quod verò ad *Nobilitatem* spectat in Personis particularibus: Venerationem certè habet, videre Castellum, aut Ædificium antiquum, quod nulla ruina invasit; Aut etiam annosam & proceram Arborem solidam & integram: Quantò magis intueri antiquam *Nobilem Prosapiam*, à Fluctibus, & Procellis Temporis, Illæsam. *Nobilitas* enim Nova *Regiæ* Potentiæ Opus est, Antiqua verò Temporis folius. Qui ad *Nobilitatis* Fastigium primi evehuntur, Virtutum Claritudine plerunque Posteris eminent, sed Innocentiâ minimè. Ad *Honores* enim rarò ascenditur, nisi per Mixturam bonarum & malarum Artium. Æquum verò est, ut Virtutum suarum Memoria, usque ad Posteros permanet; Vitiorum verò unà cum ipsis moriatur: *Natalium* Splendor Industriam plerunque minuit; Atque qui minùs est Industrius, alienæ invidet Diligentia. Ad quod accedit, quod non datur, quò possint ulterius *Nobiles* promoveri. Qui verò in eodem loco hæret, dum alii ascendunt, Invidiæ Stimulis vix carebit. Contrà, *Nobilitas* passivam Invidiam omninò lenit; Eo quòd *Nobiles* in Honorum Possessione nati videntur. Sanè *Reges*, quibus *Nobiles* adsunt prudentes & capaces, Negotia sua molliùs fluere sentient, si eos potissimùm adhibeant: Etenim, erga hujusmodi *Proceres* Populus magis propendet, utpote natos quodammodò ad *Imperandum*.

XV:

DE SEDITIIONIBUS & TURBIS.

Magni refert, ut *Pastores Populi* Prognostica Tempestatum Politicarum sciant; Quæ tunc maximæ sunt, cum Res vergunt ad Æqualitatem; Non secus ac Naturales Tempestates circa *Æquinoctia* invalescunt. Quemadmodum autem, sæpè videre est, Flatus Ventorum cavos, & veluti è longinquo; Quin & similiter Maris Tumores occultos, ante Procellam; Idem evenit ingruentibus Procellis politicis.

— Ille etiam cecos instare Tumultus

Sæpè monet, Fraudesque, & operta tumescere Bella.

Famosi Libelli; & Licentiosi & mordaces Sermones in Statu Scandalum, cum passim volitant, & increbrescunt; Similiter novarum Rerum Rumores Mendaces, in Regiminis Dedecus, undique jactati, & avidè à Populo excepti; Sunt certè inter Prognostica *Seditionum*. Quo stemmate deducta sit *Fama*, cum *Virgilius* depingeret, *Gigantum* Sororem eam esse ponit.

Illam Terra parens, irâ irritata Deorum,

Extremam (ut perhibent) Cæo Encladoque Sororem

Progenit. —

Quasi *Fama* fuissent *Seditiōnum* præteritarum Reliquiæ; verum sunt illæ, non minùs, *Seditiōnum* Futurarum præcurfatrices. Rectè tamen utcunque notatum est, inter *Seditiosos Tumultus*, & *Seditiosos Rumores*, nil aliud ferè interesse, nisi qualis est Discrepantia, inter Fratrem & Sororem, Masculum & Fœminam. Præsertim, si eò usque ingravescat Malum, ut Actiones statûs laudatissimæ, quæ meritò plausum Vulgi mererentur, & Populi studia conciliare deberent, in deteriorem partem traducantur, & fugillantur: Hoc enim Invidiæ Molem grandem demonstrat; ut rectè ait *Tacitus*; *Conflatâ magnâ Invidiâ, seu benè seu malè gesta premunt.* Neque propterea sequitur, quod quia *Fama* istæ inter Turbarum Signa numerentur, ideò earum Suppressio severior, Remedium contra Turbas præstare intelligeretur; Nam ut plurimum, contemptæ faciliùs evanescent, & Conatus sedulus eas coercendi, nihil aliud ferè efficit, quàm ut durent magis.

Item illud Genus Obsequii, in exequendis Jussis, de quo loquitur *Tacitus*, pro suspecto habendum: *Erant in officio, sed tamen qui malent Imperantium Mandata interpretari, quàm exequi.* Mandata discutere, detractare, Cavillationibus eluere, quid aliud sunt quàm Jugum jactare, & Inobedientiam tentare? Præsertim, ubi in istis Disputationibus circa Mandata, qui à parte Mandatorum stant, loquuntur timidè & molliusculè, qui autem adversantur, audaciùs & contumaciùs.

Etiã (ut benè notat *Macciavellus*) cùm *Principes*, qui se pro Parentibus communibus gerere deberent, Factioni alicui se adjungunt, idem fit, ac cùm Lembus, Inclinatione nimia in alterum Latus, evertitur. Hoc temporibus *Henrici Tertii Gallorum Regis*, confirmatum est. Ipse enim, à principio, in Ligam pro extirpandis Protestantibus, se recipi voluit: At paulò post, eadem Liga contra ipsum Regem vertit. Cùm enim Auctoritas *Principis* sit Causæ cujuscumque tanquàm Accessoria, & fortior inlurgit aliqua Obligatio, quàm vinculum *Imperii*, *Reges* incipiunt de Possessione Auctoritatis suæ dejici.

Porro cùm Discordiæ, & Duella, & Factiones, palàm & audacter se ostentant, indicio est Reverentiam erga *Principem* exui. Motus enim *Procerum*, debent esse sicut Motus *Planctarum*, sub primo *Mobili*, (juxta opinionem receptam,) qui rapidè quidem circumferuntur secundum Motum *primi Mobilis*, lenitèr autem renituntur in Motu proprio. Quare si *Viri Primores & Nobiles*, propriis Motibus violenter rapiantur: & (ut scitè *Tacitus*) *Liberiùs quàm ut Imperantium meminissent*; Orbis perturbari manifestum est. Reverentia enim id ipsum est, quo *Reges* à Deo accinguntur, qui eam aliquando dirumpere minitatur; *Solvam Cingula Regum.*

Rursus, cùm aliqua ex quatuor *Imperii Columnis*, concutiatur aut labefactetur, quæ sunt, *Religio, Justitia, Consilium, Opes*, tum Serenitas precibus imploranda est. Sed mittamus hæc *Prognostica Seditiōnum*, (circa quæ nihilominùs intervenient nonnulla, quæ iis tractandis majorem Lucem præbere possint, in sequentibus,) & primò de *Materia Seditiōnum*; postea de earum *Causis & Flabellis*; ultimò de *Remediis* nonnihil dicamus.

Materiam Seditiōum expendere res est consideratione dignissima. Tutissima enim via *Seditiōes* evitandi, (si Tempora patiantur,) est, ut ipsam *Materiam* è medio tollamus. Si enim Fomes Flammæ paratus sit, Scintillæ, quæ incendium facient, ex quâ parte emicare possint, nemo facile dixerit. *Seditiōum Materia* duplex est; *Magna Inopia*, & *Præsentiū Rerum Tædium*. Certissimum est, tot esse pro Turbis Vota quot sunt Hominum Res attritæ, & decoctæ Fortunæ. Unde illa *Lucani* Observatio, de statu *Imperii Romani*, paulò ante *Bellum Civile*.

Hinc usura vorax, rapidumque in tempore Fœnus.
Hinc concussa Fides, & multis utile Bellum.

Hoc ipsum, *Multis utile Bellum*, certum est Indicium, Statûs ad Com-motiones & Turbas dispositi. Tum si Primorum Hominum Indi-gentia, ac Res accisæ, cum summâ plebis Inopiâ & Paupertate con-jungantur, periculum imminet grave. *Rebelliones* enim, quæ à *Ventre* ortum habent, pessimæ. Quantum verò ad Alienationes Animo-rum, & Tædium Rerum præsentium; Sunt certè illa, in Corpore Civili, instar Humorū Maligniorum in Corpore Naturali, Qui ad Calorem præternaturalem colligendum, & Inflammationes, apti sunt. Nemo autem *Principum*, sui periculi Magnitudinem me-tiatur, ex eo, quod Justa sint aut Injusta, illa quæ Animos Populi alienant: Hoc enim esset vulgus Rationis nimum capax putare, Qui suo sæpè recalcitrant Commodo. Neque etiã ex hoc quod Gravamina, ex quibus Invidia oritur, grandia sint aut exigua. Malevolentia enim ex omnibus istæ periculosissima sunt, ubi plus timetur, quam sentitur. *Dolendi Modus, Timendi non item*. Præ-tereã, in maximis Oppressionibus, ea quæ Patientiam irritant, etiã Animos frangunt: At in Timoribus dispar est Ratio. Neque rursûs *Princeps*, aut Status, Alienationem Animorum, & Invidiam grassantem minus pendat, quod aut sæpius aut diutiùs, illa fasti-dia Animorum æstuarunt, neque quicquam inde detrimenti Resp-cepit. Verum enim licet sit, quod non omnis Vapor in procel-lam desinat; Ita verè dici potest, ex alterâ parte, quod procel-læ, licet sæpiùs pertranseant, tandem glomerantur & ruunt. Atque secundum Adagium illud *Hispanicum*; *Funiculus in fine, levissimâ tensione rumpitur*.

Causse Seditiōum hæ sunt; In *Rebus Religionis Innovatio*; *Tributa & Censûs*; *Legum & Consuetudinum Mutatio*; *Immunitatum & Privile-giorum Violatio*; *Oppressio universalis*; *Indignorum ad Honores & Ma-gistratus promotio*; *Alienigenæ*; *Caritas Annonæ*; *Milites incuriosè di-missi*; *Factiones factæ desperatæ*; Quicquid denique Populum offen-dit, simulque eos in causâ communi unit, & conspirare facit.

Quantum ad *Remedia*. *Præservativa* quædam confuse, & in genere, possunt assignari, de quibus differemus; Curatio autem legitima Morbo particulari aptari debet. Itaque Consiliis potiùs, quam Præ-cepto, relinquenda.

Primùm contra *Seditiōes Remedium*, & Præventio, hæc est; Omni cum operâ & diligentia Causam illam *Seditiōum Materialem*, de quâ

quâ diximus, amovere; Paupertatem intelligo Civium, & Inopiam. Cui inseruit Commercii Rationes benè liberare, & benè librare; Artifices & Manufacturas introducere, & fovere; Desidiam & Otium profligare; Luxum & Profusionem *Sumptuariis Legibus* coercere; Solum & Agros culturâ lucrosissimâ subigere; Rebus Venalibus pretia justa imponere; Census & Tributa moderari; & similia. In genere præcavendum, ut Incolarum Multitudo (Temporibus scilicet Pacis, quandò Gladius nihil demetit,) *Regni Proventus*, quibus ali possit, non excedat. Neque incolarum Multitudo, utrùm superflua sit, nec ne, Caputum numero solùm censenda est. Sunto enim pauciores, qui multum profundunt, & parum lucrantur, plus illi atterent Statum, quam multò plures, qui majore Parsimoniâ degunt, pecunias autem congerunt. *Nobilium* igitur, & eminentioris Dignitatis Hominum, Numerus auctus, magis quam pro Analogiâ Plebeiorum, celeritè Statum depauperat. Quod etiam facit *Clerus* numerosus: Illi enim Sorti Reipub. nihil addunt. Idem quoque fit, cùm plures in Literis educantur, quam quibus Victum suppeditare possint Vocationes Civiles.

Neque prætereundum est, quod cùm omne publicæ Opulentiae Augmentum, ab Exteris Nationibus lucriferi necesse sit; (Quicquid enim alicubi adjicitur, alibi detrahitur;) Tria tantùm esse, quæ Gens Gentivendit: *Materiam Mercium; Manufacturam; & Vecturam.* Quæ quidem tres Rotæ, si rectè progrediantur, Æstus Divitiarum erunt uberiores. Sæpiùs autem contingit illud, de quo loquitur *Poeta*, *Materiam superabit Opus;* Nempe ut *Manufactura, & Vectura, Materie* pretium excedat, & Statum magis locupletet. Manifesti sunt hujus Rei testes inferioris *Germaniæ Populus;* Qui quidem Fodinas, non subterraneas illas, sed supra Terram præ omnibus Gentibus habent ditissimas.

Nihil autem prius debet esse aut consultius quam ut videat Magistratum Prudentia, ne Pecuniarum Thesauri apud paucos reconduantur. Alitè enim facile fuerit, *Reipub.* inter magnas Opes fame perire. Nummus autem instar Fimi, non fructificat, nisi per Terram dispergatur. Hoc præcipuè efficitur, supprimendo, aut saltem coercendo, Voragines illas, *Fænoris, Monopoliorum, & Latifundiorum* in *Pascua* converforum, & similium.

Quantum ad Sedandas Animos offensiones, aut saltem ad amolenda ea, quæ ab iis proveniunt, pericula; Duo sunt, in omni Statu, (ut notum est,) *Subditorum* Genera; *Proceres & Plebs.* Quævis harum Partium sola, si infensa sit, non magnum subest periculum. Tardi enim sunt *Populi* Motus, nisi à *Nobilibus* incitentur: *Nobiles* autem invalidi, nisi vulgus, suâ sponte, ad Motus aptum & prædispositum sit: Tum periculum reverà ingruit, cùm *Potentiores* expectent, dum *Aque* moveantur apud *Vulgus*, ut ita demùm Animos exulceratos prodere possint. Fingunt *Poetae*, *Cœlicolas Jovem* ut vincirent conjurasse; Quod ubi *Jupiter* accepisset, *Minervæ* consilio, *Briareum* Centimanum accersivit, ut in suppetias ei veniret. Proculdubio hoc Emblemata *Monarchas* monet, quam tutum & salutare sit eis, *Plebis* studia conciliare & retinere.

Licentiam

Licentiam nonnullam, sed moderatam, Animis gravatè affectis & malevolis indulgere, ut ebulliant eorum Dolores, & in fumos abeant, (modò Insolentia absit, & Audacia,) utile sanè est. Qui enim Humores, ad Interiores partes retrovertit, & Vulnus in viscera sanguinem refundere compellit, ulcera Mortifera, & exitialia Apostemata, inducit.

Ad molliendos exacerbatos & malevolos Animos, Partes *Epimethæi* etiàm ad *Prometheum* ritè transferri possint. Neque enim reperitur Remedium utilius. *Epimethæus*, ubi Mala & *Ærumnas* evolare sensisset, Operculum vasi festinus imposuit, & in imo Dolii spem reservavit. Certè, politicè & artificiose spem nutrire, & injicere, ac Homines à spe alià in aliam circumducere, ex fortissimis est, contra venenum Malevolentia, Antidotis. Neq; certius est Indiciam prudentis Regiminis, & Rerum Administrationis, quàm ubi Homines spe continere possit, cùm satisfaciendi Copia non datur; Atq; ubi res tam providè tractantur, ut nullum malum ita peremptoriè imminere videatur, quin aliqua se ostendat Spei Rima ad evadendum: Quod eò minùs difficile factu est, quia tam privatis Hominibus, quàm Factionibus, sibi ipsis adulari insitum est; Aut saltem ostentare, in gloriam suam, quod non omninò credunt.

Trita sanè est, sed præcellens *Periculorum*, quæ Malevolentia mirantur, *Cautio*, ut prævideatur, ne sit *Caput* aliquod, ad quod Populus infensus & exacerbatus confluere, & sub cuius præsidio in Corpus aliquod coire, possit. *Caput* ego illum dico, & Ducem idoneum, qui *Nobilitate* & *Existimatione* celebratur; quique apud Malevolos acceptus est & gratiosus, atque ad quem Ora & Oculos convertunt; Quique etiam ipse in Rebus suis privatis censetur offensus. Quod genus Virorum, aut Statui conciliandum est, idque non perfunctoriè, sed solidè; Aut per alium aliquem, ex iisdem partibus retundendum; qui illi alteri se opponat, Atq; Gratiam popularem, in diversa trahat & secet.

Ubique hoc obtinet, quod factiosas Potentias & Coitiones, quæ contra Gubernationem *Imperii* Frontem contrahunt, inter se committere, aut saltem Diffidentiam inter eas seminare, *Remedium* haud contemnendum sit. Etenim malè admodùm agitur cum Rep. si illi, qui erga Imperium benè affecti sunt, discordiarum pleni existant; Qui verò infensi, & maligni, arctè jungantur.

Adnotavi sæpiùs ingeniosa & arguta Dictæria, quæ *Principibus* improvisò exciderunt, nonnunquàm scintillas ad *Seditiōes* injecisse. Exitiale sibi vulnus inflixit *Cæsar*, eo dicto; *Sylla nescivit Literas, dicere non potuit*. Spem enim omnem illud verbulum præscidit, quam Homines imbiberant, aliquandò eum *Dictaturam* deponiturum. Perdidit seipsum *Galba* eo dicto; *Legi à se Militem, non emi*. Inde enim Milites de *Donativis* desperarunt. *Probus* item propter eam vocem interit; *Si vixero, non opus erit amplius, Romano Imperio Militibus*. Etenim ob hæc verba Milites Animum desponderunt. Sunt & alia haud pauca ejusdem generis. Interest sanè *Principibus*, in Rebus ambiguis, & Temporibus anxii, ut caveant quid dicant; præsertim in concisis his Sententiis, quæ veluti spicula volitant, & ex Secreto Pectoris eorum
emissa,

emissa putantur. Longiores enim & productiores Sermones obtusi sunt, & minus notantur.

Postremo, in omnes Eventus, habeant circa se *Principes*, Personas nonnullas Militiâ & Fortitudine spectatas, ad reprimendas *Seditiones*, in primis Motibus. Hoc enim si desit, magis trepidari solet, in Aulis Principum, cum Turbæ primò erumpunt, quàm par esset. Et Status eo genere periculi laborat, quod *Tacitus* illis verbis innuit; *Atque is Habitus Animorum fuit, ut pessimum facinus auderent pauci, plures vellent, omnes paterentur.* Isti autem Militares Viri, fidi omninò esse debent, & bonæ Existimationis, potiùs quàm factiosi, aut populares; Etcum cæteris *Proceribus* benè comparati. Aliter *Remedium* Morbo gravius.

XVI.

De Atheismo.

MIndis durum est, credere Portentosissimis Fabulis *Alcorani*, *Talmudi*, aut *Legenda*, quàm credere, huic Universitatis Rerum Fabricæ, Mentem non adesse. Itaque *Deus* nunquàm edidit Miraculum, ad *Atheismum* convincendum, quoniam Opera ejus ordinaria, huic rei sufficiunt. Verum est tamen, parùm Philosophiæ Naturalis, Homines inclinare in *Atheismum*; At altiorem Scientiam, eos ad *Religionem* circumagere. Etenim Intellectus Humanus, dum Causas secundas intuetur sparsas, interdùm iis acquiescere possit, nec ulterius Penetrare; Verùm cum tandem Catenam earum, connexarum inter se, & confœderatarum, contemplari pergat, necesse habet confugere ad *Providentiam*, & *Deitatem*. Imò, & illa *Schola*, quæ præcipue accusatur *Atheismi*, si quis verè rem introspiciat, *Religionem* demonstrat clarissimè: Nempè *Schola Leucippi, Democriti, & Epicuri*. Etenim longè verisimilius est, Quatuor Elementa Mutabilia, & unam Quintam Essentiam Immutabilem, rectè ab æterno locata, opus *Dei* non habere; Quam Exercitum Atomorum & Seminum infinitorum, sine Ordine fortuitò vagantium, hunc Rerum Ordinem, & Pulchritudinem, progignere potuisse, absque *Ædili* quodam *Divino*. Dicit *Scriptura*, *Dixit Insipiens in Corde suo, non est Deus*; Non dicit, *Cogitavit Insipiens in Corde suo*: Adeò ut, magis intra se hoc asserat, tantùm rem quam lubens optaret, quam quod penitus hoc credat, & sentiat. Nemo enim *Deos* non esse credit, nisi cui *Deos* non esse expedit. Nullâ aliâ re sanè magis convincitur *Atheismum* labiis tantùm insidere, Cordi autem minimè, quàm hæc, quòd *Athei* Opinionem suam sæpè prædicent & defendant, ac si ipsi sibi diffiderent, aliorumq; Consensu refocillari cuperent. Quinetiam, videas interdùm *Atheos* sibi Discipulos comparare, ut aliæ Sectæ faciunt; Imò, quod *Monstri* simile est, quidam ex illis Mortem & Cruciatum subierunt, potiùs quàm Opinionem suam retractare sustinerent; Cum tamen, si ex animo sentirent, nihil tale esse quale *Deus*, quid tandem de eâ re satagerent?

rent? *Epicuro* imponitur; eum Existimationis suæ conservanda gratiâ, tenuisse, quod existerent quidem *Beata* quædam *Natura*, sed quæ seipsis fruerentur; Neque Mundi Administrationi se immiscerent. In quâ Opinione, aiunt eum, Tempori obsecutum, cum reverà *Deos* esse non putaret. Verùm, ut videtur, minùs justè arguitur: Verba enim ejus egregia sunt & divina; *Non Deos Vulgi negare profanum, sed vulgi Opiniones Diis applicare profanum.* *Plato* ipse meliùs dicere non potuit. Unde videtur, licet Audaciâ polleret ad divinam rerum Administrationem pernegandam, eam tamen ad Naturam eorum tollendam illi non suffecisse. *Indi Occidentales*, particularium *Deorum* suorum Nomina prædicant; Etsi Nomen nullum generale habeant, quod *Deum* significet: Exempli gratiâ, perinde ac Ethnici Nomina *Jovis, Apollinis, Martis, &c.* in usu habuissent, voce autem, quâ *Deum* exprimerent, caruissent. Quod satis indicio est, Populos maximè Barbaros Notionem Rei habere, licet Latitudinem ejus non comprehendant. Adeò ut contra *Atheistas*, Homines maximè Ferini, cum Philosophorum subtilissimis, militent. *Atheista* contemplativus, rarò reperitur; *Diagoras*, quis, *Bion*, & fortassè *Lucianus*, atque alii pauci; Qui tamen plures esse videntur quam sunt; quoniam omnibus, qui *Religionem* aliquam, aut *Superstitionem* impugnant, à Sectâ adversâ, solet inuri Nomen & Nota *Atheistarum*. Sed magni reverà *Atheista* sunt *Hypocrite*; Qui Sacra perpetuò tractant, sed sine sensu. Adeò ut eos in fine cauterizatos evadere, necesse sit. Causæ *Atheismi* sunt: *Divisiones* circa *Religionem*, si plures fuerint; Nam unica Divisio, Zelum utriusque partis adauget, verùm numerosæ *Atheismum* introducunt. Alia Causa sunt, *Scandala Sacerdotum*; Cùm eò res redeat, quò innuit *S. Bernardus*: *Non est jam dicere, ut Populus, sic Sacerdos; quia nec sic Populus, ut Sacerdos.* Tertia est, *Consuetudo profana ludendi & Jocandi in Rebus Sanctis*, quæ sensim Reverentiam *Religionis* atterit. Prostre mò ponuntur *Secula erudita*, præsertim cum *Pace*, & Rebus prosperis conjuncta. Etenim, Calamitates, & Adversa, Animos Hominum, ad *Religionem* fortiùs flectunt. Qui *Deos* negant, *Nobilitatem* Generis Humani destruunt. Nam certissimum est, Hominem *Brutis* cognatum esse, quatenùs ad Corpus: Quod si, quatenùs ad Animam, non intercedat ei Cognatio cum *Deo*, vilis est planè, & ignobilis Creatura. Destruunt quoque Magnanimitatem, & Humanæ Naturæ Exaltationem. Cape enim Exemplum à Cane, & observa, quantos sibi assumat Animal illud Spiritus, & quantam Generositatem induat, cum se ab *Homine*, (qui ei vice est *Dei*, aut *Melioris Naturæ*) impulsus perspiciat. Quam Fortitudinem liquidò cernas tantam esse, quantam Creatura illa, absque Fiduciâ *Melioris Naturæ*, quam propriæ, æquare nullo modo possit. Similiter & Homo, ubi innititur, & spem collocat, in *Divinâ Providentiâ* & *Gratiâ*, Fiduciam & vires colligit, quales Humana Natura, sibi relicta, nequisset attingere. Quare, ut *Atheismus*, in omnibus odium meretur, ita & in hoc, quod privet Naturam Humanam Facultate, se ultra Fragilitatem Humanam attollendi. Quem admodum fit, in Personis Individuis, similiter fit & in nationibus. Magnanimitatem *Romanam*, nunquam Gens aliqua æquavit. Audi igitur

igitur, quid dicat Cicero. *Quam volumus, licet, Patres Conscripti, nos amemus, tamen nec Numero Hispanos, nec Robore Gallos, nec Calliditate Pænos, nec Artibus Græcos, nec denique hoc ipso hujus Gentis & Terræ domestico nativæque sensu Italos ipsos, & Latinos: sed pietate, ac Religione, atque hac unâ Sapientiâ, quod Deorum Immortalium Numine omnia regi, gubernarique perspeximus, omnes Gentes, Nationesque superavimus.*

XVII.

De SUPERSTITIONE.

PRæstat, nullam aut incertam, de Deo habere Opinionem, quam contumeliosam, & Deo indignam: Alterum enim Infidelitatis est, alterum Impietatis & Opprobrii. Ac *Superstitio* certè Divinitatis est Dedecus. *Plutarchus*, non abs re, inquit; *Malle* sanè multò, ut *Homines* dicerent, nunquàm fuisse talem in *Rerum Natura* virum, qualis ferebatur *Plutarchus*; quam ut dicerent, fuisse quendam *Plutarchum*, qui *Liberos* suos, recens natos, comedere & devorare solitus erat; quod *Poeta* de *Saturno* memorant. Quemadmodum autem *Contumelia Superstitutionis* ingravescit adversus *Deum*; Ita & periculum majus ab illâ incumbit *Hominibus*. *Atheismus* non prorsus convellit *Dictamina Sensûs*, non *Philosophiam*, *Affectus Naturales*, *Leges*, *Bonæ Famæ Desiderium*; Quæ omnia, licet *Religio* abesset, *Morali* cuidam *Virtuti* externæ conducere possunt: At *Superstitio* hæc omnia dejicit, & *Tyrannidem* absolutam, in *Animis* *Hominum* exercet. Itaque *Atheismus*, turbas in *Rebus-publicis* raro ciet: *Homines* enim *cautos* reddit, & *securitati* suæ *confidentes*. Quin & videmus *Tempora* ipsa, in *Atheismum* *Procliviora*, (qualia fuerunt *Augusti Caesaris*;) *tranquilla* fuisse. At *Superstitio*, compluribus *Regnis* & *Rebus-publicis*, *ruinæ* fuit: *Introducitur* enim *novum Primum Mobilis*, quod omnes *Imperii Sphæras* rapit. *Magister Superstitutionis* *Populus*; Atque in omni *Superstitutione*, *Sapientes* *Stultis* obsequuntur; Atque *Argumenta Practicæ* succumbunt, *ordine* *perverso*. *Gravis* fuit ille sermo, quorundam *Prelatorum* in *Concilio Tridentino*, in quo *Doctrina Theologorum Scholasticorum*, plurimum potuit; *Nimirum*; *Scholasticos Astronomis* similes fuisse, qui *Eccentricos Circulos*, & *Epicyclos*, & hujusmodi *Orbiuna Machinas* finxerunt, quo *Phænomena* seroarent, etsi satis scirent, nihil tale *reverà* *existere*: Eodem modo, etiam *Scholasticos* complura *subtilia* & *perplexa Axiomata* & *Theoremata* invenisse, quo *practicæ Ecclesiæ* caverent. *Superstitutionis* *causæ* sunt; *Grati* & *sensuales Ritus* ac *Ceremoniæ*; *Externæ* & *Pharisaicæ Sanctitatis* *Excessus*; *Traditionum* major quam par fuerit *Reverentia*, quæ *Ecclesiam* non potest non *onerare*; *Stratagemata Prelatorum*, quibus utuntur ad *Ambitionem* propriam, & *Lucrum*; *Nimius Intentionum bonarum Favor*, qui *Novitatibus* & *Ethelothrekiis*, *Januam* aperit; *Exemplorum* importuna & inepta *petitio* ab *humanis*, quæ in *Divina* transferantur, quæ *necessario* parit *Fantasiarum* malè *coherentium* *mixturam*; postremo *Tempora* *Barbara*, cum *Calamitatibus* & *Perturbationibus* *conjuncta*. *Superstitio*,

arbitrariis
Deum colen-
di rationibus?

perstitio, sine velo, deformis Res est; Etenim sicut Simiæ, similitudo cum Homine, Deformitatem addit; ita & *Superstitioni*, similitudo cum Religione. Et quemadmodum, Cibi salubres corrumpuntur in Vermiculos; ita Ritus & Formulæ bonæ & sanæ, corrumpuntur in Observantias pusillas & superfluas. Quin &, non caret Superstitione, quandoq; *Superstitionis* Fuga; cum se tantò saniozem & puriozem viam inire putent Homines, quanto à *Superstitionibus*, prius receptis, longius deflexerint. Itaq; Curæ esse debet, in Religione reformandâ, (ut fit in Corpore purgando) ne Sana cum Corruptis simul evacuentur; Quod ferè fit, ubi *Reformatio* regitur à Populo.

XVIII.

DE PEREGRINATIONE IN PARTES
EXTERAS.

P*eregrinatio in Partes Exteras*, in Junioribus, Pars Institutionis est; In Senioribus, Pars Experientiæ. Qui proficiscitur in *Partes Exteras*, antequàm in Linguâ Gentis, quam adit, aliquos fecerit progressus, ad *Ludum Grammaticum* vadit, non ad *Peregrinandum*. Ut Adolescentes peregrinentur sub Tutore, aut Servo aliquo experto, probo; Modò talis sit, qui Linguam calleat, quique Regionem illam antè adiverit; unde possit eos instruere; Quæ in illâ *Regione*, ubi *Peregrinantur*, digna spectatu & cognitu sint; Quæ Amicitia & Familiaritates contrahendæ; Quæ denique Studia & Disciplinæ ibi vigeant. Aliter enim Adolescentes *peregrinabuntur* cucullati, & foràs prospicient parùm. Mirabile certè est, in *Navigacionibus*, ubi nihil aspici datur præter Cœlum & Pontum, conficere consuèsse Homines *Diaria*; Verùm in *Peregrinationibus* per Terram, in quibus tot res occurrunt observandæ, plerunque hoc omitti; Ac si Fortuita magis in codicillos mererentur referri, quàm quæ de industriâ observantur. *Diaria* igitur in usu sint. *Res* spectandæ & observandæ sunt istæ. Aula Principum; Præsertim cum Legatos Exteros admittunt; Judicia & Curia, cum Causæ perorantur; & similiter Consistoria Ecclesiastica; Templâ & Monasteria, cum Monumentis in illis extantibus; Mœnia & Munitiones Urbium & Oppidorum; Portus & Sinus; Antiquitates & Ruinæ; Bibliothecæ, Collegia, Disputationes, & Prælectiones ubi habentur; Naves & Carinæ; Palatia, & Horti magnifici & amœni propè Urbes magnas; Armaria; Navalia; Cellæ & Horrea publica; Loci Excambii; Bursæ; Cellæ Mercium; Exercitia Equitationum, Muneris Gladiatorii, Militum Delectus & Instructio, cum similibus; Comœdiæ, illæ scilicet ad quas Homines melioris notæ spectatum veniunt; Thesauri Monilium & Vestium; Curiositates & Raritates; Deniq; quicquid in Locis quæ transeunt sit celebre aut memorabile. De his omnibus, à Tutoribus, aut Servis prædictis, diligenter inquirendum. Quantum ad Triumphos, Saltationes sub larvâ, Convivia, Nuptias, Funera, Supplicia Capitalia, & hujusmodi Spectacula,

Spectacula, non opus est ut reducantur Hominibus in memoriam; Attamen non sunt certè illa prorsus negligenda. Si tibi Cordi sit, fructum *Peregrinationis* Adolescentis in Compendium redigere, utque brevi spatio multum colligat, hoc faciendum præcipio. Primò (ut dictum est) in Linguâ aliquis profectus faciendus antequàm proficiscatur. Tum adjunctus est, Servus aliquis aut Tutor, qui *Regionem* pernòrit, ut & jam dictum est. Habeat etiam præfò Librum aliquem, aut Chartam Chorographicam, Regionis illius, ubi *peregrinatur*; Quæ instar Clavis erit ad inquirendum. Conficiat etiam *Diarium*. Ne moretur longius, in unâ Urbe, aut Oppido: Plus certè aut minùs, prout Locus meretur, sed minimè diù. Imò, dum moratur in aliquâ *Civitate*, aut *Oppido*, mutet sæpius Hospitium, ex unâ parte *Oppidi* in alteram; Nam & hoc certè Magnes est attrahendi Familiaritates, & Consuetudines Hominum complurium. Secludat se ut plurimum à Consortio Popularium suorum, atque in iis locis victitet, ubi simul convivantur Homines melioris notæ, ex Natione ubi *peregrinatur*. Etiam cum de loco in locum *itineratur*, paret sibi Literas Commendatorias, ad personam aliquam eminentiorem, degentem in loco quo se transfert; Ut ejus favore & operâ utatur, in iis, quæ spectare aut cognoscere desiderat. Hoc modo *Peregrinationis* utilitatem accelerare poterit. Quatenus ad Familiaritates & Amicitias, quæ inter *Peregrinandum* adjunctæ sunt; Utilissima omnium est illa *Secretariorum*, & Ministrorum interiorum quibus Legati utuntur: Hoc enim pacto, in unâ Regione *peregrinando*, etiam plurimum Regionum Notitiam & Experientiam, ad se attrahet, & suget. Visitet etiam & adeat Personas in unoquoque genere egregias, quæ magni apud Exteros nominis sunt; ut possit notare quomodo Os, Vultus, & Corporis Lineamenta & Motus, respondeant Famæ. Quantum ad Rixas & Simultates, cum curâ & diligentia sunt illæ vitandæ. Oboriuntur sæpissimè circa Amores, Computationes, Præfidentiam, & verba contumeliosa. Et caveat imprimis quivis à consortio Hominum iracundorum, & qui facilè Inimicitias suscipiunt; Illi enim eum suis immiscebunt Contentionibus: Quando *Peregrinator* domum revertitur, nihilominùs Regiones, in quibus *peregrinatus* est, non relinquat prorsus pone se: Verùm conservet, & colat Amicitiam eorum, cum quibus Familiaritatem contraxit, (iis dico qui sunt ex Dignioribus,) per Literas. Et *Peregrinatio* sua potiùs manifestetur & appareat in Sermonibus suis, quàm in Vestitu, aut Gestu: Etiam in Sermonibus suis, potiùs meditetur quid sobriè respondeat, quàm ad Narrationes facilis & pronus sit. Illud etiam in eo sit conspicuum, quod Mores Patrios cum Moribus Exteris, non commutaverit: Sed potiùs quod Consuetudines Patrias, iis quæ peregrè didicit, tanquam floribus, asperferit.

R

De

XIX.

De IMPERIO.

Miser proculdubio est Animi status, pauca habere quæ appetas, multa quæ metuas: Attamen hoc ipsum *Regibus* ferè proprium est: Qui in supremo gradu collocati, non habent ad quod aspirent; Id quod Animos eorum reddit languidiores: Atque econtrà habent Phantasmata plurima periculorum & umbrarum volitantium; Id quod Animos eorum reddit minus serenos. Hinc etiam emanat & alter ille Effectus, quem *Scriptura Regibus* tribuit; *Ut Cor Regis sit inscrutabile*: Etenim suspicionum Multitudo, & Absentia Affectûs alicujus prædominantis qui reliquis imperet, cujusvis Animum reddit exploratu difficilem. Hinc quoque emanat & illud; Quod *Reges* sæpenumerò Desideria sibi ipsis creent, atque ad nugas animum adjiciant: Interdum ad Aedificia extruenda; Interdum ad *Ordinem* aliquem aut *Collegium* instituendum; Interdum ad *Personam* aliquam evehendam; Interdum ad *Artem* aliquam Mechanicam aut *Manus* excellentiam exercendam; ut *Nero* studuit pulsandæ *Cytharæ*, *Domitianus* sagittis collimandis, *Commodus* *Gladiatoris*, *Caracalla* *Aurigationi*. Hoc illis incredibile videtur, qui Axioma illud non nôrunt; *Animum Humanum, magis exhilarari & refici, progrediendo in Rebus parvis, quam consistendo in Rebus grandibus*. Videre etiam est *Reges*, qui sub *Imperii* sui Initiis, in *Victoriis* & *provinciis* subjugandis, maximè foelices fuerunt; Cùm vix possibile sit ut perpetuos progressus faciant, verùm ut *Fortunam* suam aliquando *adversam* & *Retrogradam* experiantur; sub fine *Superstitiosos* & *Melancholicos* evasisse: Uti contigit *Alexandro Magno*, *Dioclesiano*, ac nostra ætate *Carolo Quinto*; & aliis. Qui enim progredi semper consuevit, & in obicem tandem impingitur, sui ipsius favore excidit, neque ampliùs Res est quæ fuit.

Dicamus nunc de verâ *Imperii Temperatūrâ*; Quam servare, Res ardua est, & rara. Etenim tam *Temperies*, quam *Intemperies*, ex contrariis consistunt. Verùm alia Res est, contraria miscere, Alia alternare. Responsum *Apollonii*, egregiâ prudentiâ plenum est. Interrogabat eum *Vespasianus*; *Quid Neroni ruinæ fuisset?* Respondit; *Nero Cytharam peritè pulsare, & accomodare noverat; At in imperando, Chordas interdum nimium distendebat, interdum eas nimium relaxabat.* Atque certissimum est; Nihil Auctoritatem æque destruere, ac inæqualem, & quasi subsultoriam, atque intempestivam *Potentia* alternationem, nunc rigidius intensæ, nunc laxiùs remissæ.

Veruntamen & hoc verum est, *Moderni Temporis* prudentiam, circa *Principum* *Negotia* tractanda, in hoc potissimum versari, ut conquirantur magis & aptentur *Remedia* & *subterfugia* *Malorum* & *Periculorum*, cùm ingruerint; quam ut *Prudentiâ solidâ* & *constanti*, depellantur & summoveantur, antequam impendeant. Verùm hoc nihil aliud est, quam in *Agone*, cùm *Fortunâ*, experiri. Caveant autem

Homines,

Homines, ne obdormiscant circa Turbarum Materias primas, & Inchoamenta. Nemo siquidem scintillam, Incendium parituram, prohibere potest; Nec Regiones Metiri, unde eruptura sit. In Principum Negotiis, interveniunt proculdubio, multæ Difficultates & Impedimenta; At sæpenumerò maxima Impedimenta sunt, Principum ipsorum Affectus & Mores. Etenim Principibus frequenter accidit, ut contradictoria planè appetant; sicut rectè Tacitus; *sunt plerumque Regum voluntates vehementes, & inter se contrarie.* At Potentiæ nimix solocismus est, credere se posse Finem Rei pro arbitrio assequi, neque tamen Media procurare.

Regibus intercedit Negotium cum Nationibus vicinis, cum Uxoribus propriis, cum Liberis suis, cum Prælatiis & Clero, cum Proceribus Regni, cum Nobilibus secundæ Classis sive Generosis, cum Mercatoribus suis, cum Plebe Regni, cum Militibus suis. Atque à singulis horum impendent pericula, nisi adhibeatur Cura.

Quod ad Vicinos attinet, præscribi non potest Regula aliqua certa Cautionis, propter Occasionum varietatem; unicâ exceptâ; Quæ semper tenet. Ea est, ut Principes huic rei perpetuò invigilent, ne quis ex Vicinis in tantum excrescat; (vel novis Territoriis augmentis, vel commercium ad se trahendo, vel propius accedendo, & similibus;) Quo majorem nanciscatur lædendi potestatem, quam antea habuerat. Sanè, durante Triumviratu illo Regum; (Henrico Octavo Anglo, Francisco Primo Gallo, & Carolo Quinto Hispano;) ea viguit inter ipsos diligentia, ut Nemo Trium vel Palmam Terræ acquirere potuisset, quin reliqui duo statim rem ad æquilibrium deducerent; Neque Pacem Fœnore redimere sustinerent. Idemque præstabat Fœdus illud, (Cui Guicciardinus securitatem Italiæ attribuit,) ictum inter Ferdinandum Regem Neapolitanum; Lorenzium de Medicis, & Ludovicum Sforzam, Principes; Alterum Florentiæ, Alterum Mediolani. Neque recipienda est Opinio, quorundam ex Scholasticis; Bellum justè suscipi non posse, nisi ob Injuriam, aut Provocationem præcedentem. Si quidem justus Metus imminentis periculi, etsi violentia aliqua non præcesserit, proculdubio Belli causa est competens & legitima.

Quantum ad Uxores; Extant Exempla ejus generis crudelia & atrocia. Livia infamis ob veneficium Augusti. Roxolana, Uxor Solymanni, perniciem intulit Mustaphæ celeberrimo illi Principi; Atque alias successionem, & Domum, Mariti sui, perturbavit. Edwardi Secundi Regis Angliæ Uxor, operam præbuit præcipuam, in Mariti sui de Regno Deturbatione, & Nece. Hoc Genus periculi maximè timendum, cum Regina Liberos ex priore Marito susceperunt, aut in Adulterio degunt.

Quantum ad Liberos; Ab iis etiam ortæ Tragœdiæ plurimæ. Atque generalitèr, suspiciones arreptæ à Patribus, in Filios suos, infastæ extiterunt. Mustaphæ (quem antea nominavimus) Cædes, stirps Solymanni adeò fatalis fuit, ut successio Sultanorum, usque in hodiernum diem, pro suspecto habeatur, velut sanguinis ementiti, quia Selymus secundus putabatur supposititiis. Cædes etiam Crispi, Principis summæ spei, inflicta per Patrem suum Constantinum Magnum, similiter

similiter ejus Familiæ fatalis fuit; Siquidem, Tam *Constantinus*, quam *Constans*, Filii ejus, violentâ Morte perierunt; Et *Constantius*, qui ex Filiis ejus superstes fuit, decessit sanè ex Morbo, sed non nisi cum *Julianus* contra eum Arma cepisset. Cædes similiter *Demetrii*, *Philippi Secundi Macedonis* Filii, vertit se in *Patrem*, qui mortuus est ex mœrore & pœnitentiâ. Complura sunt ejusmodi Exempla: Verùm pauca, aut nulla, ubi *Patres* aliquid Boni, ex hujusmodi diffidentiis, perceperunt; præterquam cum *Filii* Bellum apertè *Patribus* intulerunt; ut fecit *Selymus* Primus adversus *Bajazetem* *Patrem* suum; Et tres *Filii Henrici Secundi, Regis Angliæ*.

Quantum ad *Prælatos*; Ab illis etiam, si potentes fuerint & superbi, periculum ingruit. Ut contigit temporibus *Anselmi*, & *Thomæ Beckettii, Archi-Episcoporum Cantuariæ*; Quorum Baculi Pastorales cum *Regis* Gladio concertârunt; Licèt res illis fuerit, cum *Regibus* animosis & fastuosis; *Guilielmo Rufo, Henrico Primo, & Henrico Secundo*. At periculum hujusmodi, à *Prælati*, non est magnopere pertimescendum, nisi ubi *Clerus* ab Auctoritate & Jurisdictione Principatûs externi pendet; Aut etiam ubi *Ecclesiastici* eliguntur à Populo; Non autem à *Rege*, vel *Patronis Ecclesiarum*.

Quantum ad *Proceres*; Sunt illi certè cohibendi, & tanquam in justâ distantia à *Solio Regali* continendi; Verùm Depressio ipsorum, poterit *Regem* fortassè ipsum magis absolutum reddere, sed interim minùs tutum; Et minùs efficacem ad ea quæ cupit perficienda. Hoc notavi, in *Historiâ* meâ *Regni Henrici Septimi*, qui *Nobiles* suos perpetuò deprimebat: Unde factum, ut Tempora ejus Difficultatibus & Turbis plena essent. *Nobiles* enim, etsi in Fide & Officio, versus eum manserint, attamen minimè cum eo cooperabantur in Negotiis suis; Ita ut ipse ferè omnia solus sustineret.

Quatenus ad *Nobiles secundæ Classis*; Parum periculi ab illis manare potest, cum sint Corpus dispersum. Poterint illi quidem nonnunquam grandia loqui, sed non multum nocere. Quinimò fovendi sunt, tanquam qui *Potentiam Nobilitatis superioris* optimè temperent, ne immodicè excrescat: Atque rursùs cum *Populi* Gubernacula immediatè tractent, *Motus populares* optimè compescunt.

Quod ad *Mercatores*; Sunt illi instar *Venæ Portæ*: Qui nisi floruerint, potest quidem Regnum aliquod, Artus habere robustos, sed venas vacuas, & Habitum Corporis macrum. Vectigalia & Portoria immodica, rarò *Regis* Reditus adaugent. Etenim quod in Partibus lucretur, in summâ deperdit; *Commerci* Quanto diminuto.

Quantum ad *Plebem*; Ab iis rarò creatur periculum, nisi habeant Ductores potentes & populares; Aut si introducas mutationem in Religione; Vel in Consuetudinibus antiquis; Vel in Gravaminibus Tributorum; Vel in aliis quæ victum eorum decurtant.

Quantum denique ad *Milites*; Periculosissima res est, si in Corpus unum cogantur, vel Exercitûs, vel præsidiorum; & Donativis insuescant. Cujus clarissima cernimus Exempla, in *Janizariis* & *Prætorianis*. Verùm *Militum* Conscriptio, & ad Arma tractanda Instructio, & in locis diversis, & sub diversis Ducibus, & sine Donativis; Res sunt utiles, & salubres, & sine periculo.

Principes Corporibus Cœlestibus similes : Quæ Tempora felicia, aut infelicia, in fluxu suo producant ; Quæque Veneratione multâ gaudent, requie nullâ. Omnia circa *Reges* Præcepta, duobus illis Monitis clauduntur ; *Memento quod es Homo* ; Et ; *Memento quod es Deus, seu Vice-Dei* : Quorum alterum pertinet ad Potestatem eorum coercedam, alterum ad Voluntatem regendam.

XX.

De CONSILIO.

Summa quæ intercedit inter Homines Fides, est illa *Consilium* impartendi. Etenim in alio quovis Fidei genere, Partes tantum vite aliis commendamus ; Terras, Bona, Liberos, Existimationem, & alia Negotia particularia ; Verum iis quos Nobis *Consiliarios* adhibemus, omnia mandamus. Quanto magis, qui partes *Consiliariorum* præstant, ad omnem Integritatem & Sinceritatem astringuntur. *Principes* vel prudentissimi, nullo modo in diminutionem Autoritatis accipiant, si *Consilio* Virorum selectorum utantur. Quin & *Deus* ipse *Consilio* non vacat ; Sed inter Nomina magna *Filii* sui *Benedicti* ponit ; ut *Consiliarius* vocetur. *Salomonis* certè Pronuntiatio tale : *In Consilio Stabilitas*. Res humanæ proculdubio, aut primam, aut secundam Agitationem subibunt : Si minus *Consultationum* Argumentis jactentur, certè *Fluctibus* Fortunæ jactabuntur ; Plenaque evadent, *Inconstantia*, & *Mutationum*, modò texendæ, modò retexendæ, instar *vacillationum* *Hominis* ebrii. Sanè *Filius* *Salomonis* vim *Consilii* expertus est, quemadmodum *Pater* ejus *Necessitatem* & usum vidit. Etenim *Regnum* *Deo* dilectum, primò laceratum & fractum est, *Consilio* pravo. Cui quidem *Consilio* iniustæ sunt, ut nobis sint documento, *Nota* illæ duæ, per quas *Consilia* prava, in perpetuum, dignoscantur ; Una, quod fuerit *Consilium* *Juvenile* quoad *Personas* ; Altera, quod fuerit *violentum* quoad *subjectum*.

Sapientia *Veterum* in *Parabola* adumbravit, tam *Unionem* & insolubilem *Conjunctionem* *Consilii* cum *Regibus* ; Quam prudentem & politicum *Usum* ejusdem per *Reges* adhibendum. Alterum in eo, quod *Jovem* narrant *Metim*, (quæ *Vox* *Consilium* significat,) in *Uxorem* duxisse ; In quo intuent *Consilium* *Imperio* *Sponsæ* loco esse. Alterum in eo quod sequitur : Quod hujusmodi *Commentum* est. Tradunt, postquam *Metis* nupta fuisset *Jovi*, eam gravidam ex illo factam : *Jovem* autem non sustinuisse donec pareret, sed eam devorasse ; Unde ipsum quoque gravidum factum, & *Palladem* *Armatam* ex *Capite* suo edidisse. Quæ *Fabula* portentosa *Arcanum* *Imperii* involvit. Hoc nimirum ; Ad quem modum *Reges*, erga *Consilium* suum *sanctius*, se gerere debeant : Primum, ut *Res* deliberandas illis committant ; Quod est veluti *prima* *Conceptio* : Secundo, cum elaborata & efformata fuerint, veluti in *Utero* *Consilii* sui ; Atque manuerint, & *partui* vicina sint ; Tum demum non permittant amplius

plius *Consilio* suo ut Decretum perficiant, ac si Res ex eorum Auctoritate penderet; sed Negotium ad se retrahant, & palam omnibus faciant; Decreta & ordinationes ultimas, (quæ, quoniam cum prudentiâ & potestate exeunt, assimilantur *Palladi Armatae*;) a se ipsis emanare: Neque solum ab Auctoritate suâ, verum etiam, (quo magis Existimationem suam evehant,) ab Ingenio & Auctoritate propriâ provenire.

Dicamus jam de *Incommodis Consilii*; & de ipsorum *Remediis*. *Incommoda*, quæ se produnt, in *Consilio* utendo, & adhibendo, sunt tria. Primo, quod hæc res, Negotio minùs reddat secreta. Secundo, quod derogare videatur de Auctoritate *Principum*, ac si minùs ex se penderent. Tertio, quod subsit periculum à *Consiliis* infidelibus, quæ tendant potiùs in Commodum *Consulentis*, quam *Principis* ipsius. Ad quæ mala evitanda, Doctrina quorundam ex *Italibus*; Et practica apud *Gallos*, temporibus quorundam *Regum*, introduxit *Consilia interiora*, quæ vulgo vocantur *Cabinetti*: Remedium sanè Morbo deterius.

Quantum ad Occultationem *Consiliorum*; Non tenentur *Principes* omnia cum omnibus *Consiliariis* communicare; sed tam Personas, quam Negotia, cum delectu, excerpere possunt. Neque necesse est *Principi*, qui deliberat quid sit agendum, simul detegere quid in animo habeat statuere. Verùm caveant *Principes*, ne Propagationis Negotiorum suorum, ipsi in causâ sint. Quatenus verò ad *Consilia*, quos diximus *Cabinettos*, in illos Diverbium illud competit; *Plenus rimarum sum*. Futilis quispiam, qui gloriæ sibi duxerit, Arcana nosse & retegere; plus nocebit, quam complures, qui benè nôrunt, Officii sui esse, eadem reticere. Verum est, intervenire Negotia quædam, ejus generis, quæ Occultationem summam requirunt, Qualis non facile ultra notitiam unius aut duorum præter ipsum *Regem*, excedet: Neque improsperè cedere solent istiusmodi *Consilia*: Nam præterquam quod secreta sint, procedunt plerunque constanter, & uno quasi spiritu reguntur, absque Contentione. Sed tum demùm, hoc rectè cedit, si *Rex* prudens sit, & proprio Marte validus; Et simul *Consiliarii* illi sint sagaces; Et ante omnia, Finibus, quos sibi proponit *Rex*, fidi. Id quod contigit *Henrico Septimo Angliæ Regi*; Qui Arcana sua majoris momenti, duobus tantummodò *Consiliariis* impertiebatur, *Mortono*, & *Foxo*.

Quantum ad Auctoritatem minuendam; *Fabula* Remedium monstrat. Imò Majestas *Regum*, exaltatur potiùs quam deprimitur, cum in Cathedrâ *Consilii* sedeant. Neque unquam invenire est *Principem*, Auctoritate suâ imminutum, per *Consilium* suum; Nisi fortè ubi obtigerit, Potentia nimia in uno aliquo *Consiliario*; Aut nimis arcta Combinatio inter diversos: Quæ duo Mala citò deprehenduntur, & sanantur.

Quantum ad postremum *Incommodum*; *Consiliarios* nimirum, in *Consilio* dando, suæ rei prospecturos, non Domini; Minimè dubium est; *Scripturam* illam; *Non inveniet fidem super terram*, Intelligi debere de Naturâ Temporum, minimè de Personis singulis. Reperiuntur siquidem viri, fideles, sinceri, candidi, & veraces; Minimè vafri aut involuti. Asciscant sibi *Principes*, ante omnia, Ingenua talia. Præterea

Præterea *Consilarii* rarò ita inter se uniantur, quin alius super alium exubias agat; Aded ut, si quis *Consilia* det factiosa, aut ad privatos Fines collimantia, celeriter hoc ad Aures *Principis* deveniet. Remedium autem præstantissimum fuerit, si *Reger* dent operam ut *Consiliarios* suos pernoscant; quemadmodum illi, ut *Principem*

Principis est Virtus maxima nosse suos.

Contra verò, *Consiliarios* non decet, nimios esse *Rimatores*, in Personam *Principis* sui. Vera enim *Consilarii* Constitutio hæc; Ut petitor sit in *Negotiis Principis*, quam in *Moribus* ejus. Sic enim verisimile fiet, eum *Consilium* potius rectè directurum, quam se *Principi* accommodaturum quò complacere. *Principibus* etiam hoc magno usui esse possit; Si *Opiniones* & *Vota Consiliariorum* suorum, & *Divisiones*, & *conjunctim*, recipiant. Etenim *Opinio*, in secreto prolata, liberior multò est; Sed illa, quæ coram aliis, gravior. Nam in privato quisque propriis *Affectibus* plus inservit; In consortio aliorum *Affectibus* magis obnoxius est; Itaque neutrum omittendum; Atque ab *Inferioribus*, in privato potius, ut *Libertati* consulatur; A *Grandioribus*, in *Consortio* potius, ut modestius *Sententiam* ferant. Nil prodest, si *Principes* de *Rebus* deliberent, nisi diligenter quoque deliberent de *Personis*: Etenim *Res* omnes, tanquam *Imagines* mortuæ; *Vita* autem *Actionis* in *Delectu* *Personarum* potissimum consistit. Neque sufficit de *Personis* deliberare, secundum *Genera*, veluti in *Idæa* quadam, aut *Descriptione Mathematicâ*; Qualis videlicet *Character* & *Conditio* *Personæ* esse debeat: Etenim *Errores* maximi interveniunt, & *Judicii* *Libra* maximè versatur, in *Delectu Individuorum*. Illud quoque memoriâ tenendum; *Optimi Consilarii Mortui*; *Libri* *Veritati* non parcunt, cum *Consilarii* fortè in *Adulationem* lapsuri sint. Utile itaque fuerit, *Libras* multum revolvere; Præsertim eorum *Auctorum*, qui & ipsi *Gubernacula* *Rerum* tractarunt.

Consilia, hac ætate, in locis plurimis, nihil aliud ferè sunt, quam *Congressus*, & *Colloquia* familiaria: Ubi *Res* potius *Sermonibus* jactentur, quam *debitis Argumentis* trutinentur. Atque plerunque precipitanter nimis, ad *Decretum* vel *Actum Consilii*, properatur. Sæpius esset, si in *majoris Momenti* *Negotiis*, *Res* uno die *deliberanda* proponeretur, altero tractaretur; *In Nocte Consilium*. Id certè præstitum est, in *Tractatu Unionis*, inter *Delegatos Angliæ & Scotiæ*; Qui *Conventus*, regulariter, & optimo ordine, processit. Ad *Petitiones* autem *privatas*, *Dies* aliquos præfigi probo: Nam & *Supplicioribus* *Tempora* certa indicant, quibus commodius se applicent; Et *solenniores* *Conventus* exonerant, ut possint *Hoc agentes*. In *Delectu* *Deputatorum*, qui *Negotia* ad *Consilium* informandum præparent, præstat eos eligere, qui æqui sint, & in neutram partem propendeant; Quam *Equitatem* quandam creare, introducendo aliquos qui utrique parti *sedulo* faveant. Probo etiam *Delegationes*, non tantum *temporaneas*, aut *re nata*; sed etiam *continuatas*, & *perpetuas*. Exempli gratiâ; Quæ eurent *separatim*, *Commercia*, *Ærarium*, *Bellum*, *Gratias*, *Gravamina*; *Provincias* *particulares*. Sane, ubi in usu sunt *Consilia*

subor-

subordinata diversa, atque unicum tantum superius *Consilium*, (ut fit in *Hispaniâ*,) nihil aliud ferè sunt ejusmodi *Consilia*, quam *Deputationes* (quales diximus) perpetuæ, nisi quod majore Auctoritate polleant. Si Casus postulet, ut informetur *Consilium*, ab Hominibus alicujus Muneris aut professionis particularis, (veluti Jurisperitis, Nauticis, Excusoribus Nummorum, Mercatoribus, Artificibus, & similibus,) audiantur illi primò coram *Delegatis*; Et postea, prout Occasio postulat, coram *Consilio*. Neque permittantur venire catervatim, aut more Tribunitio se gerere; Hoc enim foret, clamoribus *Consilium* fatigare, non Informationem, ut decet, exhibere. *Mensa oblonga*, & rursus *Quadrata*, five *sedes ad parietes Camerae Consilii*, videri possunt, Formalia tantum, sed sunt profectò Realia: Nam ad *Mensam oblongam*, pauci qui prioribus locis sedent, Res quasi soli transigunt; verum in aliis, quas diximus, *Figuris*, major usus *Consiliariorum* qui inferius sedent. *Rex*, cum præsidet ipse in *Consilio*, caveat, ne sententiam suam, citius quam par est, declaret: Hoc si fecerit, *Consilarii* se ad nutum ejus applicabunt; & loco *Consilii* liberi, Canticum ei occinent; *placebo*.

XXI.

De Mora.

Fortuna Foro rerum venalium similis est; ubi sæpè (si paululùm expectare poteris,) minuetur Pretium. Rursus, aliquandò *Sibyllæ Licitationibus* assimilatur; Quæ primò plenas offert Merces, mox partes aliquas consumens, integram tamen pretium postulat. Nam *Occasio* (ut in trito habetur Carmine,) *Occipitium nobis obvertit calvum, postquam Capillorum in Fronte copiam fecit non Arripientibus*: vel saltem utris Ansam præbet primò accipiendam; dein Ventrem, qui difficiliùs comprehenditur. Nusquàm certè major apparet Sapiencia, quam in tempestivis Negotiorum Auspiciis, Principiisque eligendis: Non jam levia sunt Pericula, si levia videantur; & plura Pericula fefellerunt, quam vim intulerunt. Quinimò, satius est, quibusdam periculis, quasi mediâ viâ occurrere, quam eorum Motus, & Appropinquationem, perpetuò inquirere, & observare. *Qui enim nimium invigilat, interdum dormitat*. E-contrariò, umbrarum Longitudine decipi, (ut quidam olim, quando *Luna* Horizonti proxima, Hostium Terga irradiabat,) atque ita ante tempus Tela emittere; aut Pericula, præmaturè obviando, accersere, alterum est Extremum. Nam *Opportunitatis Maturitas, vel Immaturitas*, est (ut antea diximus) ad amissim Examinaanda. Ac, ut plurimum, expedit, omnium Magnorum Negotiorum Principia, *Argo* cum Centum Oculis suis, Exitus verò, *Briareo* cum centum Manibus suis, committere: primùm scilicet invigilare, postea accelerare. Etenim *Orci Galea*, quæ Politicum verè reddit Invisibilem, est, *Consiliorum Occultatio*, & *Expeditionum Celeritas*. Cùm enim ad Executionem ventum sit, nulla *Occultatio Celeritati* est æquiparanda; More Globuli è Tormento emissi, qui tam velocitè pertransit, ut ipsam Oculorum Aciem antevertat.

XXII.

De ASTUTIA.

PER *Astutiam* intelligimus, sinistram quandam & obliquam Prudentiam. Et pro certo est, multum interesse, inter *Astutum*, & *Prudentem*; Non solum, quatenus ad Probitatem, sed etiam quatenus ad Mentis vires. Sunt qui Chartas pictas artificio quodam miscere sciunt, qui tamen Periti Lufores non sunt; Sunt itidem nonnulli, qui in Competitionibus, & Factionibus regendis, multum valent, aliàs verò infirmi Judicii sunt. Rursus, alia res est Personarum Naturas & Mores callere, alia verò Negotia pernosse: Sunt enim haud pauci, qui in Personarum Aditibus, & Temporibus, versuti sunt, Neque tamen Partis Realis, Negotiorum, sunt capaces: Quæ est Constitutio ipsissima Hominum; qui in Personis dignoscendis, non in Libris evolvendis, operam collocarunt. Tales magis in Pragmaticis adhiberi debent, quam in Consiliis; Et non aliter ferè usum sui præbent, quam in viis, quas sæpè contriverunt. Convertite eos ad Homines novos, & Artibus suis excidunt: Aded ut, vetus illa Regula, stultum à Sapiente dignoscendi, (*Mitte ambos ad ignotos & Videbis,*) de hujusmodi Hominibus non teneat. Quoniam autem *Astuti* isti Homines, similes sunt Pusillarum Mercium Propolis, non abs re fuerit, Officinas ipsorum excutere.

Inter *Astutias* numerari potest, ut quis *Vultum* ejus cum quo colloquitur, limatiùs observet: Quod etiam *Jesuite* præcipiunt. Sunt enim complures, iique ex prudentioribus, qui Corda habent obscura, vultus autem pellucidos. Verùm, decet hoc fieri, cum modestâ Oculorum, per vices demissione, quemadmodum & faciunt *Jesuite*.

Altera existit *Astutia*, ut cum aliquid properè, & facile obtinere & expedire cupias, Personam cum quâ agis, de alio quopiam negotio Sermonem inferendo, deteneas & præoccupes; Ne nimirum ad Objectiones & Scrupulos evigilet. Equidem noveram *Consiliarium* quendam, & *Secretarium*, qui nunquam ad *Elizabetham Reginam Angliæ*, ad Diplomata manu *Reginæ* Signanda, accessit, quin à principio illam, in aliquos de rebus Statûs gravioribus sermones perduceret, ut hisce intenta ad Diplomata minùs Animum adjiceret.

Idem valet *subitæ Prehensionis Ratio*, si quis rem proponat, quando Persona, cum quâ agitur, ad alia festinat, neque moram pati potest rem accuratiùs considerandi.

Si cui in Animo est, Negotium aliquod destruere, quod alius fortassè quispiam dextrè & cum effectu propositurus fuisset, ipse se erga Negotium *benè affectum simulet*, atque ipse rem proponat, sed eo modo, ut successum ejus disturbet.

Abruptio Sermonis in medio, quasi quis seipsum deprehenderet, & contineret, majorem generat Appetitum, in eo quocum colloqueris, ad ulterius inquirendum.

Quoniam autem imprimit fortiùs quod Quæstione erutum est,

quam quod sponte oblatum, possis ad inescandam Quæstionem insolitum induere vultum: ex quo Occasio detur Alteri interrogandi, Quid sibi velit ista Oris Mutatio? Ut *Nehemias* fecit; *Neque ante illud tempus tristis fueram in Conspectu Regis.*

In Rebus ambiguis, & ingratis bonum est initia, de iis Sermonem inferendi, alicui alteri deputare, cujus verba minoris sint ponderis, & majoris Auctoritatis vocem, in Subsidiis reservare, veluti casu fortuito intervenientem, ut interrogetur ille superveniens, de eo sermone, qui ab altero injectus est. Quod fecit *Narcissus*, cum indicaret *Claudio*, Matrimonium *Messalinæ* & *Silii*.

In Rebus, quas à se amoliri quis cupiat, non inutile est, vulgi Nomen mutuari: Ac si quis tali Formulâ utatur; *Hoc vulgò dicitur*, aut *Increbuit Sermo*.

Noveram quendam, qui cum Literas scriberet, id, quod maximi erat Momenti, Post-Scripto semper includebat, ut rem ferè prætermisissam.

Noveram & alium, qui cum ad Colloquium cum alio veniret, id quod maximè ei in Sermone curæ erat, præterire solitus erat, & discedere, & rursus redire, & tum demum ejus Rei mentionem facere, ac si illa ferè è Memoriâ excidisset.

Alii se subito deprehendi procurant, tali tempore, quo verisimile est, partem cui insidiantur, superventuram; Ac simul se chartam aliquam, in Manu habentes, aut aliquid præter Consuetudinem agentes, inveniri volunt; ut interrogentur de iis rebus, quas reverà ipsi eloqui cupiunt.

Astutia Species satis vafra est, ea verba proprio nomine prolata, sibi excidere pati, quæ alium arripere, & iis uti, quis expetit, ut inde alterum irretiat, & subruat. *Noveram* duos, pro Officio *Secretarii*, tempore *Reginæ Elizabethæ*, competitores; Qui tamen se invicem amicè tractabant, Quique de Negotio ipso Competitionis suæ sæpius conferebant: Atque alter ipsorum dicebat; *Fieri Secretarium in Declinatione Monarchiæ*, rem esse haud parvi periculi; seque illud Genus Honoris minimè ambire. Alter statim verba illa, callidè prolata, bonâ fide arripuit; & cum Amicis suis nonnullis liberè sermones confervit, dicens, se in *Declinatione Monarchiæ Muneris Secretarii* ambitiosum esse non debere. Prior ille occasione usus est, eaque verba ut ad *Reginæ* Aures pervenirent, tanquam scilicet ab altero prolata, curavit: Quæ indignata circa illa verba, in *Declinatione Monarchiæ*, cum ipsa se vigentem reputaret, posterioris illius Competitionem, nunquam postea admisit.

Est *Astutia* quoddam Genus, quod *Anglico* proverbio, *Felem in Abeno vertere*, satis absurdè dicitur; cum ea verba, quæ quis apud alium profert, imputat Colloquenti, tanquam ab ipso prolata. Et, ut verum dicamus, cum talia aliqua verba inter duos agitata fuerint, difficile est probare & verificare, ab utro primùm incoeperint.

Est *Artificium* in usu, ut quis in alios spicula quædam obliquè torqueat, justificando seipsum, per Negativas, utpote dicendo; *Hoc ego non facio*; ut *Tigellinus* fecit *Burrhum* sugillando; *Se non diversas spes, sed Incolumitatem Imperatoris, simpliciter spectare.*

Nonnulli in promptu habent tot *Narrationes* & *Historiolas*, ut nihil sit quod insinuare cupiunt, quin id *Historiola* aliquâ involvere possint; Unde, & semagis in tuto continent, quasi nihil disertè affirmantes, & rem ipsam majore cum voluptate spargi efficiunt.

Bonum est *Astutiae* Genus, ut quis Responsum, quod obtinere cupit, conceptis verbis proponat. Etenim alteram partem minùs hærere facit.

Mirum est cernere, quamdiù nonnulli occasionem captent, dicendi illud, quod proferre cupiunt, & quanto circuitu uti sustineant; Et quot alia attingere, ut quò volunt perveniant. Res certè hæc, magnæ patientiæ, sed multi usûs.

Improvisa, & *Audax Quæstio*, aliquando Hominem deprehendit, & detegit. Simile quiddam evenit cuidam, qui Nomen mutaverat, & in *Templo Divi Pauli* obambulans, fuit ab alio, per Nomen suum verum, à tergo compellatus, ad quod statim retrospexit. Verùm Merces hæc pusillæ, & *Astutiae* minores, sunt infinitæ. Neque malè factum esset, si quis earum conficeret uberiores Catalogum; Quoniam nihil Rebus obest magis, quàm quod *Astuti* recipiantur pro *Prudentibus*.

Illud pro certo habendum, nonnullos, *Negotiorum Periodos* & *Pausas*, nosse, qui in ipsorum viscera, & interiora, penetrare nequeunt: ut reperiuntur *Ædes* nonnullæ, quæ *Gradus* noctæ sunt commodos, & *Anticameras*, sed absque *Cubiculo* aliquo pulchriore. Itaque tales videbis in *Conclusionibus Deliberationum* commodos quosdam Exitus reperire. Ad rem verò examinandam, & disceptandam, nullo modo sufficere. Attamen, sæpenumerò ex hac re *Existimationem* quandam aucupantur; veluti *Ingenia* quæ ad decernendum, potius quàm *Disputandum*, sint aptiora. Sunt qui magis innituntur *Dolis*, quos alii struunt; quàm *Consiliis* solidis & sanis; Sed *Salomon* ait; *Prudens advertit ad Gressus suos; Stultus divertit ad Dolos.*

XXIII.

DE PRUDENTIA QUÆ SIBI SAPIT.

Formica Animalculum *Sibi sapiens*, sed in *Horto* nocivum. Et sanè fit, ut qui sui nimium amantes sint, *Reipublicæ* lædant. Partire itaque moderatè, inter *Amorem Tui ipsius*, & *Amorem Reipublicæ*: Atque ita tibi sis proximus, ut in alios non sis injurius: præsertim, in *Regem* tuum, aut *Patriam*. Centrum planè ignobile est, *Actionum* *Hominis* cujuscumque; *Commodum proprium*. Rectè *Terrestrem* naturam sapit. Terra enim suo stat fixa *Centro*; Ubi quæ affinia *Cœlestibus* sunt omnia, moventur super *Centrum* *Alterius*, cui beneficiunt. Ad se omnia referre, tolerabilius est in *Viris Principibus*; Quia ipsi intra *Personam* suam non consistunt; Sed *publico periculo*, & *Fortunâ*, degunt. Verum in *Servo Principis*, aut *Cive Reipub.* Res

est perniciosissima. Etenim Negotia publica univèrsa, quæ ab id genus Homine expediuntur, ad Fines proprios flectuntur; Quos necesse est, Eccentricos sæpè esse, ad Fines Domini, sive Statûs sui. Eligant itaque *Principes*, & Status, Ministros & Servos, qui hac Notâ non maculantur; Nisi velint Res suas Accessorii tantùm loco esse. Imò quòd hunc Effectum reddit magis exitiosum, illud est; Quod amittitur planè Rerum Analogia. Satis enim iniquum esset, si *Bonum* Servi præferatur *Bono* Domini; Sed adhuc longè iniquius est, cum *exiguum Bonum* Servi, antefertur *magno Bono* Domini. Veruntamen id sæpiùs factum est, per *Officiarios* pravos; Veluti *Thesaurarios*, *Legatos*, *Duces*, & alios Servos aut Ministros infideles & improbos: Qui Globulo suo pondus addunt Finium suorum minorum, quod eum in transversum inclinet utilitatis Domini sui, in Rebus gravioribus & magni momenti. Et plerunque Commodum, quod ejusmodi Servi ad se attrahunt, est pro Modulo Fortunæ propriæ; At Detrimentum, quocum permutent Commodum illud, est pro Modulo Fortunæ Domini sui. Siquidem *Philantorum* istiusmodi Ingenium patitur; Ut non morentur Domum Proximi incendere, pro Re nihilo majore, quàm ad *assanda Ova sua*. Veruntamen hujusmodi Ministri, haud rarò, apud Viros potentes, gratiâ pollent; Quia Illis jucunda procurant, Sibi utilia: Atque utriusvis Rei Causâ, Fortunam Domini sui prodent.

Prudentia quæ sibi uni sapit, in plurimis ejus Ramis, Res sanè depravata. Assimilanda *Sapientie Soricum*, qui Domum aliquam pro certo deserent, paulò ante Ruinam: *Sapientie Vulpis*, quæ *Taxonem* è Domo expellit, quam sibi defodit, non illi: *Sapientie Crocodili*, qui Lachrymas emittit, cum devorare cupit. Verùm illud imprimis observationem meretur; Quod hujusmodi Homines, qui (ut *Cicero* loquitur de *Pompeio*,) *Sui sunt amantes sine Rivali*; Sæpenumerò infortunati sint: Cùmque sibi, per totam vitam, sacrificaverint, in exitu sacrificant Inconstantie Fortunæ; Cujus Alas sperabant se pulchrâ illâ *Sapientiâ* suâ præscidisse.

XXIV.

DE INNOVATIONIBUS.

Sicut Partus recens editi informes sunt, Sic videre est in *novis Institutionis*, quæ sunt Partus Temporis. Veruntamen, ut qui in Familiam suam Honores primi introducunt, Posteris suis plerunq; Dignitate prælucent; Ita rerum Exemplaria, & Primordia, (quando feliciter jacta sunt,) Imitationem Ætatis sequentis, ut plurimum, superant. Malum enim, in Naturâ Humanâ, Naturali Motu fertur, qui processu invalescit; At Bonum, ut fieri amat in violentis Motibus, in primo Impetu fortissimum. Certè, omnis Medicina *Innovatio* est: Et qui *nova Remedia* accipere nolit, *nova Mala* expectet. *Novator* enim *maximus omnium Tempus*. Quod si *Tempus*, decursu solo, Res in Pe-
jus

jus ferat; *Prudentia* verò & *Industria*, eas in Melius restituere non con-
 tendat, quis tandem erit Finis Mali? Hoc concedi prorsus debet;
 Quod consuetudine firmatum est, etsi minus sit bonum, aptum
 esse tamen Temporibus; Quæque uno quasi Alveo fluxerunt, Fœ-
 dere quodam conjuncta esse; ubi contra *Nova veteribus* non usque-
 quaque tam concinnè cohæreant: Etsi enim utilitate juvent; *No-*
vitæ tamen & *Inconformitate* turbant. Sunt certè *Novitates*, tan-
 quàm advenæ aut peregrini, quos *Admiratione* plus, minus *Bene-*
volentia prosequimur. Rectè quidem hæc omnia, si *Tempus* qui-
 esceret; Hoc tamen indefessè in Orbem agitur. Inde fit, ut
Importuna & *Morosa Moris Retentio*, Res turbulenta sit, æque ac
Novitas; Et qui vetera superstitionè nimis reverentur, cedant in
 præsentis Seculi Ludibrium. Prudentè igitur facient Homines, si,
 in *Innovationibus* suis, à *Tempore* Exemplum petant: *Tempus* enim
Innovat vel maximè, sed tacitè, pedetentim, ac sine Sensu. Illud
 enim pro certo habeas; Quod *Novum* est præter Spem & Expecta-
 tionem accedere; Et huic adjicere aliquid, illi Eripere; At cui
 Incremento est *Novitas*, ille *Fortunæ* gratias habet, & *Tempori*;
 Cui verò Nocumento, is *Novitatis* Auctorem *Injuriarum* postulat.
 Expedit præterea, *Experimentis Novis*, in Corporibus Politicis me-
 dendis, non uti; Nisi urgens incumbat *Necessitas*, aut *Evidens* se
 ostendat utilitas: Et sedulò cavere, ut *Reformationis studium Mu-*
tationem inducat, non autem *Studium Mutationis Reformationem* præ-
 texat. Quinetiam omnis *Novitas*, quam rejicere fortassè non da-
 tur, pro suspectâ tamen haberi debet. Denique, Ex *Scripturæ*
Monito; *Stemus super vias Antiquas, atque circumspiciamus, quæ sit*
via bona, & recta, & ambulemus in eâ.

XXV.

DE EXPEDIENDIS NEGOTIIS.

Celeritas nimia & affectata, *Negotia*, ut plurimum, perdit.
 Similis est illi *Rei*, quam *Medici præ-digestionem*, sive præ-
 properam *Digestionem*, vocant: Quæ *Corpus* implere solet
Humoribus crudis, & *secretis seminibus Morborum*. Itaque *Nego-*
tiorum Expeditionem ne metiaris, per *Tempora* Consulendi, sed
 per *Negotii ipsius progressum*. Et quemadmodum in *Cursu*, minimè
 in *Passus Granditate*, aut *Pedum Elevatione* altiore, *Celeritas* con-
 sistit, sed in *Motu eorundem humiliore*, & æquabili; Ita in *Ne-*
gotiis, mordicus rei in hære, neque partem *Negotii* nimiam pro
 unâ vice avidè amplecti, *Celeritatem* in conficiendo procurat. Curæ
 est nonnullis illud tantum, ut brevi tempore multum confecisse
 videantur; Aut ut *Periodos aliquas Negotiorum* falsas confingant,
 quò acres in *Negotiis* existimentur: Verùm aliud est, tempori par-
 cere, *Negotium* contrahendo, aliud intercidendo: *Negotia* autem
 in eum modum tractata; *Crebris nimirum Congressibus*; plerunque
 sursum

fursum deorsum feruntur, magnam Inconstantiam. Novimus Virum prudentem, cui semper in ore erat, cum *Festinationem* nimiam videret; *Manete paulisper, ut expediamus celerius.*

Ex altera parte, vera *Celeritas*, in expediendis *Negotiis*, Res est pretiosa. Tempus siquidem *Negotiorum*, sicuti Pecunia Mercium, est Mensura: Emitur igitur *Negotium* Magno, ubi nimia est *protractio*. *Spartani, & Hispani*, Tarditatis notati sunt: *Mi venga la Muerte de Spaña: Veniet Moris mea ab Hispania*: Tum, scio, cunctanter veniet.

Aurem illis præbe facilem, quibus primæ in *Informatione Negotii*, partes demandatæ sunt: Et potius viam illis monstres ab initio, quam postea in *Orationis* filo crebrius interrumpas. Qui enim in *Ordine*, quem sibi præstituit; perturbatur, subsultabit, & prolixior fiet, dum *Memoriam* suam recolliget; Quam aliàs futurus fuisset, si suam *Methodo* perrexisset. Sed interdum videre est, *Moderatorem* molestum esse magis, quam *Oratorem*.

Repetitiones plerumque cum *Temporis* jacturam faciunt: Attamen *Statutum Questionis* sæpè repetere, *Lucrum est Temporis* vel maximum. Etenim complures *Sermones*, prorsus abs re, in ipso partu, abigit. *Orationes* prolixæ & curiosæ, æque *Expeditioni Negotiorum* conveniunt, ac *Toga prælonga*, *Terram verrens*, *cursum*. *Præfatiunculae*, *Transitiones bellæ*, & *Excusationes*, atque alia verba, quæ ad *Personam* loquentis referuntur, *Tempus* haud parum devastant; Et licet à *modestia* emanare videantur, sunt tamen revera *Gloriolæ captatrices*. Sed cave, ne in rem ipsam, ab initio, descendas, cum in *Hominum* voluntatibus, *Impedimentum* aliquod reperiat, aut *obstructio*: Etenim *Animorum* præ-occupatio sermonum semper postulat *præfationes*: Instar *Fomentationis* ante unguentum, quò unguentum molliùs subintret.

Ante omnia, *Ordo*, & *Distributio*, & *Partium* apta *Extractio*, *Celeritatis* tanquam vita est: Ita tamen ut *Distributio* non sit nimium subtilis. Nam qui *partitione* non utetur, in *Negotia* nunquam commodè ingreditur; qui autem nimiam utetur, vix emerget. *Tempora* prudenter deligere, *Tempus* plurimum lucratur; Atque intempestiva propositio, nil aliud, quam *Aerem verberare*, & tempore abuti. Tres sunt *Negotiorum Partes*: *Preparatio*; *Consultatio* sive *Examinatio*; Et *Perfectio*: Harum, (si *Expeditioni* consulere in animo est,) *Media*, sit *Opus Multorum*; *Prima* autem, & *ultima*, *Paucorum* *Procedendi in Negotiis*, initium sumere, ab iis quæ scripto comprehensa sunt, plerumque *Expeditionem* promovet: Licet enim contigerit, ea in totum rejici, nihilominus *Negativa* illa, plus valebit ad *Consilia* educenda, quam *Indefinita*; *Quemadmodum Cinis* magis generativus, quam *Pulvis*.

XXVI.

De PRUDENTIA APPARENTE.

RECEPTA est Opinio; Gallos prudentiores esse quàm videntur Hispanos autem prudentiores videri quàm sunt. Sed utcumque se Res habeat inter Gentes, certum est hoc usu venire inter Personas singulares. Sicut enim loquitur *Apostolus* de Pietate; *Speciem Pietatis habentes, sed Virtutem ejus negantes*; Ita certè inveniuntur nonnulli, qui nugantur solenniter, cum Prudentes minimè sint; *Magno Conatu nugas*. Res est profectò Prudentibus ridicula, & Satyrà digna, Affectatores istos videre; In quot Formas se vertant, & quali utantur Arte quasi prospectivâ, quâ superficies appareat Corpus, quod profunditatem, aut Dimensionem Solidi habeat. Alii tam Secreti sunt, & in se declarando parci, ut Merces suas, nisi sub obscurâ Luce, ostendere nolint; Et videri volunt, plus significare, quàm loqui: Cumque sibi ipsis consciis sint, se de iis rebus loqui, quas non benè nòrunt; Cupiunt nihilominùs videri, se illa nosse, quæ non possunt tutò loqui. Alii Vultu & Gestu verbis suffragantur, & veluti per signa sapiunt: Ut *Cicero* ait de *Pisone*; *Respondes, altero ad frontem sublato, altero ad Mentum depresso supercilio; Crudelitatem tibi non placere*. Alii se valere putant, si grande quiddam loquantur, idque stilo peremptorio: Itaque nihil morantur, & pro admissis accipiunt, quæ probare non possunt. Sant, qui, quicquid sub captum eorum non cadit, spernere, aut parvi pendere præ se ferunt, tanquam impertinens & curiosum; Sicque inscitiam suam pro Judicio limato obtendunt. Alii Distinctionem aliquam semper in promptu habent; Et plerunque Hominum Ingenia subtilitate perstringendo, rem prætervehuntur. De quo genere loquitur *Aulus Gellius*; *Hominem delirum, qui verborum Minutiis, rerum frangit pondera*. Ad quod Exemplum, *Plato* in *Protagora*, per Ironiam, introducit *Prodicum*; Sermonem integrum contextentem ex Distinctionibus, à principio usque ad finem. Generaliter, istiusmodi Homines, in Consultationibus, *Negative* libenter se applicant; Et Existimationem quandam aucupantur, ex Scrupulis & Difficultatibus proponendis & prædicendis; Etenim cum id quod proponitur, penitus rejicitur, nil ultrà restat agendum; Sin probatur, novâ indiget operâ: Quod Prudentiæ Genus spurium Negotia prorsus perdit. Ut verbo dicamus; Nec Mercator aliquis obærat, Nec Decoctor Rei familiaris occultus, tot Artificiis se muniet, ad Divitias simulandas; Quot Homines isti, verâ Prudentiâ destituti, utuntur, ad Prudentiæ suæ Opinionem tuendam. Certè, Homines hac Prudentiâ præditi, Opinionem Vulgi facilè aucupari possunt; Sed ad Negotia gravia tractanda, Nemo talium delectum faciat: Etenim, ad Negotia promovenda, satius proculdubio fuerit, Virum eligere paulò absurdiorum, quàm hujusmodi Formalistam fastidiosum.

XXVII.

De Amicitia.

Res sanè difficilis esset, etiam illi qui dixerit, plus veri ac falsi, idque compendio miscuisse, quam in illo Scito: *Quicumque Solitudine delectatur, aut Fera, aut Deus est.* Negari enim non potest, quòd insitum & latens odium, seu fastidium Societatis, si in aliquo deprehendatur, sapiat nescio quid belluinum: Illud tamen è converso, quod aliquam *Divine Naturæ* Speciem præ se ferat, falsissimum est; Nisi hujusmodi Vita solitaria minimè ab Amore ipsius Solitudinis proveniat, sed à studio secedendi, ut altioribus Contemplationibus quis vacet: Id quod in nonnullis Ethnicorum reperitur, sed affectatum & fictum; Ut in *Epimenide Cretese, Numa Romano, Empedocle Siculo, & Apollonio Tyanæo*; Sincerum tamen & verum in plurimis *Eremitarum antiquorum, & in sanctis Patribus Ecclesiæ.* Interea verò parùm perspiciunt Homines, quid hoc sit quod *Solitudo* nominatur, & quibus finibus circumscribitur: Turba enim non est Societas dicenda; Et Facies Hominum nihilò plus sunt quàm in Porticibus *Picturæ*; Colloquia verò absque Dilectione *Cymbalo* non præstant *tinnienti.* Hoc innuit id, quod Latino jactatum Proverbio; *Magna Civitas, magna Solitudo.* In magnis enim Urbibus *Amici* & *Necessarii* remotiùs disperguntur, adeò ut minùs plerunque familiariter, & in consortio, vivatur, quàm in Viciniis angustioribus. Quin & ulterius progredi licet, atque verissimè asserere, meram & miseram esse *Solitudinem*, ubi defunt *Amici* veri: Sine quibus Mundus nihil aliud quàm *Eremus* est. Quo etiàm sensu si *Solitudinem* accipias; Quicumq; *Naturæ* & *Genio* suo ab *Amicitia* abhorret, hujusmodi *Affectum*, à Bruto potiùs, quàm ab Homine mutuatur.

Maximus *Amicitia* Fructus, est *Levamen & Evaporatio Anxietatis & Tumorum Cordis*, quos *Animæ Perturbationes*, cujuscunque generis, imprimere solent. Novimus Morbos illos in Corpore esse maximè periculosos, qui ex *Obstructionibus & Suffocationibus* nascuntur: Neque multò secùs se res habet in *Ægrotudinibus Animæ.* Sarsam adhibere possis ad *Jecoris, Chalybem preparatum* ad *Lienis, Flores Sulphuris* ad *Pulmonum, Castoreum* ad *Cerebri Oppilationes* deobstruendas: Nulla autem invenitur *Medicina Apertiva* ad *Obstructiones Cordis*, præter *Amicum fidelem*; Cui impertire possis, *Dolores, Gaudia, Metus, Spes, Suspiciones, Curas, Consilia, & quicquid denique Cor opprimat, tanquam sub Sigillo Confessionis Civilis.*

Res est profectò mirabilis, si quis secum reputet, quàm magni *Principes summi & Monarchæ*, istum *Amicitia* Fructum, (de quo loquimur,) æstiment: Tanti sanè, ut eundem, & *Incolunitatis suæ, & Amplitudinis, periculo*, interdùm co-emant. *Principes* enim, propter distantiam & sublimitatem *Fortunarum suarum, à Fortunis Servorum & Subditorum suorum, Fructum* hunc decerpere nequeunt: Nisi fortè,
(quò

(quò eum meliùs colligant,) aliquos evehant & promoveant, qui sint sibi tanquam Socii & Æquales : Id quod sæpenumerò non sine præjudicio fit. Linguæ Modernæ, istiusmodi Personas, nomine *Gratiosorum*, vel *Amicorum Regis*, insigniunt; Ac si Res esset Favoris & Conversationis : At Vocabulum Romanum, ejus Rei, rectiùs exprimit, verum usum, atque Causam; Illos nominans, *Participes Curarum*; Hoc enim illud est, quod verum Ligamen præstat. Atque hoc fecisse manifestò videmus, non tantùm *Principes* delicatos, & imbecillis animi; sed etiam prudentissimos, & maximè Politicos, ex iis qui regnârunt : Qui sæpè sibi adjunxerunt aliquos ex Servis suis; Quos & ipsi *Amicos* suos vocârunt; Et aliis eodem illos nomine insignire permiserunt : Non alio utentes vocabulo, quàm quod inter Homines privata Fortuna receptum est.

L. *Sylla*, postquam Romanum Imperium occupasset, *Pompeium*, (postea cognominatum *Magnum*,) ad eam Potentiam evexit, ut *Pompeius* Superiorem jam *Sylla* factum se vendicaret. Cùm enim Amicum quendam suum *Consulem* fecisset, contra *Ambitum Syllæ*; Atque *Sylla* in malam partem hoc accepisset, & verba Indignationis nonnulla protulisset, *Pompeius* id minimè tulit, sed ferè disertis verbis, eum quiescere jussit; Addendo; *Plures adorare Solem Orientem, quàm Occidentem*. Apud *Julium Cæsarem*, *Decimus Brutus*, tantâ gratiâ valuit, ut eum *Cæsar Octavio*, suo Nepoti, Hæredem substituerit. Atque hic ille fuit, qui *Cæsarem* ad Mortem suam pertraxit. Cùm enim *Cæsar* Senatam dimittere in animo habuisset, propter mala quædam Præsa-gia, (præcipuè, Somnium quoddam *Uxor* suæ *Calpurniæ*,) *Brutus* eum molliter è Cathedrâ, arrepto Brachio ejus, levans, dixit; *Sperare se, eum Senatam non tam parvi habiturum, ut dimittere illum vellet, donec Uxor Somnium meliùs somniasset*. Et videtur sanè tanto favore apud *Cæsarem* polluisse, ut *Antonius* in Epistolâ quadam, quæ à *Cicerone*, in unâ ex *Philippicis*, verbatim recitatur, eum *Veneficum* appellaret; Ac si *Cæsarem* incantasset. *Augustus Agrippam*, ignobilem licet Natalibus, ad tantam Celsitudinem promovit, ut quando cum *Mecenate* deliberraret de Nuptiis Filiaæ suæ *Juliae*; *Mecenas* eum liberè monuisset; *Agrippam*, aut in *Generum assumendum*, aut *interficiendum*; *Nihil esse tertium*; *Quandoquidem eum ad tantum fastigium perduxisset*. *Tiberius Cæsar Seianum* tantis honoribus auxit, ut ii duo haberentur tanquam *Par Amicorum*: Certè *Tiberius*, in Epistolâ quadam ad eum, ita scribit; *Hæc pro amicitia nostrâ non occultavi*. Atque universus Senatus, *Aram Amicitia* tanquam *Deæ* dedicavit: propter arctam inter eos *Amicitiam*. Similis, aut etiam illâ majoris, *Amicitia Exemplum* cernitur, inter *Septimium Severum*, & *Plantianum*: Etenim, *Filium* suum natu majorem, *Filiam Plantiani*, in *Uxorem* ducere, coegit: Ac *Plantianum* sæpè, etiam cum *Contumeliâ Filii* sui, honoravit. Quin & scripsit ad Senatam hisce Verbis; *Ita Diligo Virum, ut cupiam eum mihi superstitem fore*. Quod si hi *Principes*, *Trajano* alicui, aut *Marco Aurelio*, similes fuissent, immensæ Naturæ eorum Bonitati hoc attribui posset: Cùm verò Viri tam prudentes extiterint, tantoque robore & severitate Animi præditi, tamque impensè Amatores sui; Liquidò probatur, eos *Felicitatem suam*, (licet vix major Mortalibus ullis obtigisset,)

gisset) veluti mutilam duxisse, nisi per hæc *Amicitias*, facta fuisset integra, & perfecta. Atque, quod majus est, affuerunt his *Principibus* Uxores. Filii Nepotes; Neque tamen hæc omnia, *Amicitia* Solatia, supplere valuerunt.

Minimè Oblivioni mandandum, quod *Communeus* notatum reliquit, de Domino suo priore, *Duce Carolo*, cognominato *Strenuo*; Eum Secreta sua cum Nemine communicare voluisse: Minimè omnium ea, quæ eum præ cæteris angebant. Et ulterius ait; Eam Animi objectionem, posterioribus vitæ annis, Intellectum ipsius nonnihil debilitasse, & vitiasse. Potuisset certè *Communeus*, si voluisset, simile iudicium facere, de Domino suo posteriore, *Ludovico Undecimo*; Cui Occultatio Consiliorum pro tormento fuit. Testera *Pythagoræ*, obscura, sed optima; *Cor ne edito*. Certè, si quis durum huic rei nomen imponeret, qui *Amicis* destituuntur, quibus Cogitationes suas, & Anxietates liberè impertiant, sunt Cordium suorum *Anthropophagi*. At illud planè ad Miraculum proximè accedit, (quocum claudam hunc, de primo *Amicitia* Fructu, Sermonem;) Nimirum; Istam cum *Amicis* Communicationem, contrarios duos Effectus producere; Gaudia enim conduplicat, Mœrores dimidiat. Nemo siquidem Lata sua *Amico* impertit, quin lætetur amplius: Nemo autem Tristibus *Amicum* communicat, quin contristetur minùs. Adeò ut reverà, eadem virtute polleat, super Animum Hominis; Quam Alchymista *Lapidi* suo tribuere solent, super Corpus Humanum; Hoc est; Quod contraria operetur, sed semper in Beneficiùm Naturæ. Attamen absque auxilio Notionum Chymicarum, extat hujus Rei Exemplum infigne, in Cursu Naturæ ordinario. Nam in Rebus Naturalibus, Unio alit & confortat Actiones quasque Naturales; Impressiones omnes violentas hebetat & retundit: Idemque prorsùs fit in Animis.

Secundus *Amicitia* Fructus, salubris est *Intellectui*, sicuti primus *Affectibus*. *Amicitia* enim Serenitatem inducit in *Affectibus*, à Tempestatibus & Procellis; Verùm in *Intellectu* etiam Noctem abigit, & Lumen infundit, confusione Cogitationum dissipatâ. Neque hoc intelligendum est tantùm, de Consilio Fideli, quod ab *Amicis* dari solet; Sed antequam de illo dicamus; certum est; Quicumque Animum Cogitationibus multis gravatum habet, Ingenium ejus & Intellectum clarescere veluti in Diem, communicatione Consiliorum, & Discursu cum alio. Etenim Cogitationes suas faciliùs agit, & in omnes partes versat; Easdem ordinatius disponit; Illas tanquam in faciem intuetur, postquam conversæ fuerint in verba; Denique seipso prudentior evadit: Idque assequitur Horulæ magis unius Sermonem, quàm Diei integræ Meditationibus. Rectè dictum est à *Themistocle*, ad Regem Persarum; *Sermones* Tapetibus similes esse, cum explicentur, per quod *Imagines* distinctè conspiciuntur; Vbi *Cogitationes*, instar *Sarcinarum* quarundam, complicantur & involvuntur. Neque etiam restringitur secundus iste *Fructus Amicitia*, (qui consistit in Obstructionibus *Intellectus* aperiendis,) ad eos solum *Amicos*, qui Consilio pollent; (Hi proculdubio optimi sunt;) sed & hoc seposito, discit profectò quispian à seipso; Et proprias Cogitationes in Luminis Oras educit; Ingeniumque

geniumque suum tanquam Cotem versus acuit, quæ Ipsa non secat. Ut verbo dicamus; præstat *statua* cuidam, vel *Imagini*, se impertire, quam Cogitationes suas silentio suffocare.

Adde jam, (ut fiat sermo, de hoc secundo *Amicitia Fructu*, magis perfectus,) illud modò dictum; Quod promptius occurrit, & in vulgarem observationem cadit; *Fidele* intelligo ab *Amico Consilium*. Benè asserit *Heraclitus*, in uno Aenigmatum suorum; *Lumen siccum optimum*: Atqui certissimum est; Lumen quod ab alio proficiscitur, per modum Consilii, illo siccius esse & purius, quod à proprio emanat iudicio, & intellectu; siquidem quod Affectibus semper maceratur & tingitur. Aded ut, non minùs intersit, inter *Consilium Amici*, & *Consilium* cujussibet *Proprium*, quam inter *Consilia Amici*, & *Adulatoris*. Neque enim *Adulator* magis infestus, quam *Quilibet sibi*: Neque rursùs *Remedium* præstantius, contra *Adulationem sui ipsius*, reperitur, quam *Libertas Amici*. *Consilium* duorum generum est. Alterum de *Moribus*; Alterum de *Negotiis*. Quantum ad prius. Optimum, ad Animi sanitatem tuendam, Medicamentum, est *Admonitio Amici fidelis*. Seipsum ad rationes strictè reddendas compellere, Medicina est interdum, nimis penetrans, & corrosiva. Lectio Librorum Moralium, Res est paulò hebetior. Observatio priorum Defectuum in aliis, tanquam in speculo, aliquando, ut fit etiam in speculis, minùs respondet. Verùm (ut diximus) optima Medicina, (optima ad recipiendum, optima ad operandum;) est *Admonitio Amici*. Mirum profecto est videre, quot *Errores* enormes, & planè absurdos, committant aliqui (præsertim ex *Grandioribus*;) quia non adsit iis *Amicus*, qui monere possit: In damnum haud parvum, & *Existimationis*, & *Fortunæ* suæ. Sunt enim, (ut ait *Apostolus Jacobus*;) *tanquam Homines, qui intuentur in speculum, & statim obliviscuntur Imaginis suæ*. Quantum ad *Negotia*. Vetus est; *Melius videre Oculos, quam Oculum*; Licet nonnulli hoc cavillentur: Etiam rectè dicitur; *Spectatorem sæpè plus videre, quam Lusorem*: Quin & certius disploditur *Sclopetum majus, palo innixum, quam super Brachium*; Et si quidam tam altum sapiant, ut putent in sese esse omnia. Verùm, quicquid dici possit in contrarium, certum est, *Consilium* *Negotia* dirigere, & stabilire. Quod si quis secum cogitet, *Consilium* se quidem capturum, sed per partes; In aliis hunc, in aliis illum, consulendo; Benè habet; (Hoc est; *Melius illi fuerit, quam Consilio omninò non uti*;) verùm, in duo pericula impingit: Unum, quod vix *fidele Consilium* reperturus sit; Rarò enim, nisi à *Fideli*, & *intimo Amico* *Consilium* datur, quod non ad *Dantis Fines* inflexum & detortum sit. Alterum, quod *Consilia* illa, à *diversis* manantia, (licet cum *Fide*, & *bonâ Intentione* præstita,) *damnosa* sæpenumerò erunt & *nociva*; Ac partim ex *Incommodis*, partim ex *Remediis*, commixta; veluti, si *Medicum* advoces, qui in *Curatione Morbi* illius peritus habetur, sed *Corporis tui Constitutionis* penitùs ignarus: Quare poterit, forsè, *valetudinem*, ad tempus, promovere; Sed cum periculo, ne, in summâ, *sanitati* præjudicet: Atque hoc pacto *Morbum* extinguet, & non ita multò post, *Hominem*. Verùm *Amicus*, cui status *Amici* sui perfectè cognitus est, cavebit, ne in præsens juvando, in *Malum*

lum futurum impingat. Itaque Consiliis istis dispersis, (ut jam dictum,) nolim acquiescas: Distrahent enim potius, & seducent, quam dirigent & stabiliunt.

Post nobiles hosce duos *Amicitiae Fructus*; (*Pacem* dico in *Affectibus*, & *Fulcimentum Judicii*;) sequitur ultimus; Qui similis est *Malo Granato*; Plenus Granis compluribus: Intellego autem Auxilium & Participationem, in Actionibus & Occasionibus vitæ. Hic autem, expeditissima via representandi ad vivum, usum multiplicem *Amicitiae*, fuerit, circumspiciendo & videndo, quam multa sint, quæ per se quispiam exequi commodè non poterit: Atque inde apparebit, non per Hyperbolen, sed sobriè dictum esse ab Antiquis; *Amicum esse alterum se*: Quandoquidem, si quis verè rem reputet, *Amici officia*, proprias cujusque vires superent. Homines mortales sunt; Quin & in Medio Operum aliquorum, quæ maximè affectant, sæpè moriuntur: Veluti in Collocatione Filii in Matrimonium; Consummatione Conatuum & Desideriorum suorum; Et similibus. Jam si quis *Amicum* habeat fidelem, securitatem præstat, de iisdem rebus, *Amici curâ & operâ*, post Mortem perficiendis: Adeò ut Fatum immaturum vix obsit; Atque habeat quis, (ut loquamur more Tribulum aut Firmariorum,) in Desideriis suis, Terminum, non unius, sed duarum vitarum. Homo Corpore circumscribitur, & Corpus Loco; Verùm ubi *Amicitia* præstò est, vitæ Munia omnia concessa sunt, & Sibi, & Deputato suo. Quot numero Res sunt, quas per se quispiam, cum Dignitate aut Decoro, peragere non possat? Merita sua non potest cum verecundiâ recensere; Multò minus extollere: Non sustinet quis, ut se submittat, at supplicandum, aut etiam emendandum: Infinita sunt talia. Verùm hæc, & hujusmodi, in *Amici ore*, sat decora sunt; Ad quæ erubescimus in Personâ propriâ. Rursus, Persona cujusque, multa habet conjuncta, quæ exuere non potest: Filium alloqui quis non poterit, nisi ut Pater; Uxorem, nisi ut Maritus; Inimicum, nisi salvâ dignitate; ubi *Amico* conceditur loqui, prout Res postulat; Neque ad Respectus Personæ alligatur. Verùm hæc enumerare infinitum fuerit. Ipse Regulam dedi, ubi quis propriam Personam, in Fabulâ, sustinere non poterit: *Amicus* si desit, satius est ei Scenam derelinquere.

XXVIII.

De SUMPTIBVS.

OPes destinantur *Sumptibus*: *Sumptus* autem Honori, & Actionibus honestis. *Sumptus* itaque largiores, Occasionis & Rei dignitate commensurandi sunt: Etenim *Spontanea Paupertas* debetur quandoque *Patriæ*, non solum *Regno Cælorum*. *Sumptus* autem consueti cujusque censu definiendi sunt; eoque tenore temperandi, ut intra Reditus sint; Nec servorum Fraudi, aut Incuriæ obnoxii; Atque insuper in eum modum dispositi & ordinati, ut Rationes Impensarum exhibitæ, æstimatione sint minores. Certè, qui Diminutionem

tionem Fortunarum suarum pati nolit, necesse habet Impensas suas ordinarias ita instituire, ut dimidia tantum pars Redituum infumatur, altera reponatur: qui vero rem augere cupit, tertiam partem solam Impensis assignet. Haud sordidum est summis etiam Viris, si rationes suas diligenter inspiciant. Hoc omittunt complures, non tam Socordiâ, quam Averfatione quadam, ne se contristent, si res nimio plus accifasprehenderint. Vulnera autem, nisi explorentur, sanari nequeunt. Qui *Oeconomica* sua commodè tractare non possunt, iis relinquitur, ut quos adhibent Ministros, & cautè eligant, & subinde mutant: Novi enim minùs audent, minùsque astuti sunt. Cui raro Rationes suas inspiciere datur, eum, quæ Computationi subjacent, in certos Reditus atque etiam *Sumptus*, vertere convenit. Qui impendiosior est in uno *Sumptus* genere, eum sobriè parcum, & frugi oportet esse in alio: Exempli gratiâ; Si victu abundantior, vestium elegantiam sit moderatior; Si in Aulâ suâ copiosior, in Equili contractior sit. Et sic de similibus. Qui enim in singulis Impensarum generibus est profusior, Decoctionem Fortunarum ægrè vitabit. In perplexâ & obarata Re Familiari liberandâ, perinde sibi quis obesse poterit nimiam Festinatione, ac dilatione nimiam: Præproperæ enim venditiones, Jacturam ex usuris, sæpè exaquant. Porro autem, qui simul & semel sortem asserit, de Relapsu periclitatur: eum enim prætervectum tantas angustias se sentiat, ad Ingenium redibit: Qui autem se per gradus extricaverit, Habitum Frugalitatis inducit; eademque operâ tam Animo, quam Fortunis, medetur. Sanè qui res collapsas restituere in votis habet, vel minima quæque non spernat: Atque plerunque minùs sordidum est, *Sumptus* quamvis minutos præcidere, quam minutis *Lucris* se submittere. Cautè admodum inchoandi sunt *Sumptus*, qui semel inchoati permanfuri sint. Sed in *Sumptibus*, qui non facile redeunt, splendidiorum & magnificentiorum esse licebit.

XXIX.

DE PROFERENDIS FINIBUS IMPERII.

DICTUM *Themistoclis*, sibi ipsi applicatum, incivile certè fuit, & inflatum; si de aliis, atque in genere, prolatum fuisset, prudentem sanè Observationem, & pergravem Censuram complecti videtur. Rogatus in Convivio, ut *Cytharam* pulsaret, respondit; *Fidibus se nescire; ceterum posse oppidum parvum in magnam Civitatem evehere.* Ista certè verba, ad Sensum Politicum translata, Facultates duas, multum iater se discrepantes, in iis qui Rerum Gubernacula tractant, optimè describunt, & distinguunt. Etenim, si *Regum* Consiliarios, Senatores, aliosque ad *Negotia publica* admotos, qui usquam fuerunt, attentè intueamur; reperientur profectò (licet rarissimè) nonnulli, qui *Regnum* aut *Civitatem*, è parvis ampla efficere possunt, *Fidicines* tamen sint valde imperiti. Econtra autem, Alii quamplurimi, in *Cytharâ*, aut *Lyrâ*, (hoc est *Aulicis* *Tricis*,) miri Artifices, qui, tantum abest, ut *Repub.* amplificare possint, ut pos-

Sermo hic, Exempli vice, libro 8. De Augustis Scientiarum, capite 3. invenitur.

tiùs à Naturâ comparati videantur, ad Statum Reip. Beatum & Florentem, labefactandum, & evertendum. Sanè, Artes illæ degeneres, & præstigiæ, quibus sæpenumerò *Consilarii*, atque Rerum potentes, & Gratiam apud *Principes* suos, & Famam in vulgus, reportant, haud aliud Nomen merentur, quam *Peritiæ* cujusdam *Fidiculariæ*; utpote, cùm sint Res, magis gratæ in præsens, & Artificibus ipsis Ornamento, quam ad Rerumpub. quarum sunt *Ministri*, *Opes* & *Amplitudinem*, utiles, aut *Accommodæ*. Occurrent proculdubiò & alii *Consilarii*, atque *Reipub.* *Gubernatores*, minimè spernendi, qui sint *Negotiis* pares, possintque Res commodè administrare, easque à manifestis præcipitiis, & *Incòmodis* conservare; A virtute tamen illâ *Rerumpub. Erectrice* & *Amplificatrice*, longo Intervallo absunt.

Verùm qualescunque demum fuerint *Operarii*, conjiciamus Oculos in Opus ipsum; Qualis nimirum censei debeat vera *Regnorum* & *Rerumpub. Magnitudo*, & quibus *Artibus* obtineri possit: Dignum profectò Argumentum, quod *Principes* perpetuò in manibus habeant, & diligentèr meditentur; Quo nec *Vires* suas in majus æstimantes, *Incœptis* se vanis & nimis *Arduis* implicent; Nec rursus easdem plus æquo despicientes, ad *Consilia* pusillanima & meticulosa, se demittant.

Magnitudo Imperiorum, quoad *Molem* & *Territorium*, *Mensuræ* subijcitur; Quoad *Reditus*, *Calculis*. *Numerus Civium*, & *Capita*, *Censu*; *Urbium* & *Oppidorum* *Amplitudo*, *Tabulis* excipi possint. Attamen non reperitur inter *Civilia*, Res *Errori* magis obnoxia, quam verum & *intrinsecum* excipere valorem, circa *vires* & *Copias Imperii* alicujus. Assimilatur *Regnum Cælorum* non *Glandi*, aut *Nuci* alicui grandiori, sed *Grano Sinapis*, quod inter grana est minimum; Quod tamen habeat interim, intra se, proprietatem quandam, & *Spiritum innatum*, quo se & citiùs attollat, & latiùs diffundat: eodem modo, invenire est *Regna* & *Status*, *Ambitu* quidem & *Regionum Tractu*, valdè ampla; Quæ tamen ad *Fines* ulteriùs proferendos, aut latiùs imperandum, sunt minùs apta; Alia contrà, *Dimensione* satis exigua, quæ tamen *Bases*, in quibus maximæ *Monarchiæ* inædificentur esse possint.

Urbes munitæ, plena *Armamentaria*, *Equorum Propagines* generosa, *Currus armati*, *Elephantum*, *Machinæ* atque *Tormenta Bellica* omnigena, & similia; sunt certè ista universa nihil aliud, quam *Ovis induta pelle Leoninâ*; Nisi *Gens* ipsa, stirpe suâ, & *Ingenio*, sit fortis, & *Militaris*. Imò, nec *Numerus* ipse *Copiarum* multum juvat, ubi *Milites* imbelles sunt, & ignavi. Rectè enim *Virgilius*; *Lupus numerum Pecorum non curat*. *Exercitus Persarum*, in *Campis Arbele*, *Oculis Macedonum*, tanquam vastum *Hominum Pelagus*, subjiciebatur; Adeò ut *Duces Alexandri*, nonnihil *Ipsò spectaculo* perculsi, *Regem* interpellarent, atque ut noctu prælium committeret, ei *Auctores* erant: Quibus ille; *Nolo*, (inquit,) *suffurari victoriam*. Ea autem etiam opinione fuit facilior. *Tigranes Armenius*, castrametatus in quodam *Colle*, cum exercitu *Quadringentorum Millium*, cùm spectaret *Acie Romanorum*, quæ quatuordecim *Millia* non excessit, contra se tendentem, in *Scommate* illo suo sibi complacuit; *Ece*, (inquit,) *Hominum*,